

BARN

1
.....
2014

FORSKNING OM BARN OG BARNDOM I NORDEN

Norsk senter for barneforskning

Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU)

BARN NR. 1 • 2014

32. ÅRGANG

Utgiver:

Norsk senter for barneforskning (NOSEB)
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet NO-7491 Trondheim, Norge
Tlf: +47 73 59 62 40. Faks: +47 73 59 62 39. E-post: noseb@svt.ntnu.no
<http://www.ntnu.no/barneforskning/forskning/barn>

Redaksjon:

Vebjørn Tingstad, ansv. redaktør, Norsk senter for barneforskning
Disa Bergnéhr, redaktør, Tema Barn, Linköping universitet
Firouz Gaini, redaktør, Norsk senter for barneforskning
Allan Westerling, redaktør, Roskilde Universitet
Karin Ekberg, redaksjonssekretær, Norsk senter for barneforskning

Redaksjonsråd:

Guðný Björk Eydal, Universitetet på Island
Karen Fog Olwig, Københavns Universitet
Bengt Sandin, Tema Barn, Linköping universitet
Harriet Strandell, Helsingfors universitet

R: Artikler merket med bokstaven R i begynnelsen av artikkelen
har vært gjenstand for ekstern referee-vurdering

Opplag: 400 eks.

Abonnement: NOK 325 per år for 4 nummer

Løssalg NOK 150 (2014-utgivelser)

Ettertrykk er tillatt når kilde oppgis

ISSN NR. 0800-1669

Tidsskriftet utgis med økonomisk støtte fra Norges forskningsråd

Grafisk design: Heimdal Nye Trykkeri AS

1

2014

Innhold

Fra redaksjonen	5
Vänskap för pengar? Barns syn på konsumtion, i tre skilda bostadsområden <i>Erika Lundby</i>	9
Familier til forhandling <i>Katja Haahkola Christensen</i>	25
Ett föräldrastöd grundat i barnkonventionen? En analys av hur föräldrastödsmaterial förhåller sig till olika dimensioner av barnkonventionen <i>Ulrika Widding & Johanna Olsson</i>	41
Contributions of Disability Studies and Childhood Studies to understanding the construction of "normality" and "disability" in day-care settings <i>Karianne Franck</i>	57
Om forfatterne	71
Synspunkter, dialog, debatt, bokanmeldelser	73
Sammendrag av doktorgradsavhandlinger	81

Fra redaksjonen

I år er det 100-årsjubileum for den norske dikteren og visesangeren Alf Prøysen's fødsel. Dette feires over hele landet med ulike arrangementer gjennom hele året. Til våre nordiske lesere som ikke har den samme nærheten til Prøysen og hans diktning, må redaktøren be om forståelse for at denne spalten i hovedsak kommer til å dreie seg om noe av det som denne kulturbæreren har lagt igjen etter seg, og i særdeleshet det som har relevans når det gjelder hans bidrag inn i det vi med et vagt begrep kaller barnekulturen. Deler av denne teksten er hentet fra min bok *Barndom under lupen. Å vokse opp i en foranderlig mediekultur*¹. I Prøysen's samlede verker i 12 bind, redigert av Nils Johan Ruud, heter bind 5 *Onger er rare*. "Rar" kan på norsk bety både sjelden, merkelig og snodig, og betydningen kan også ha klare positive konnotasjoner. I bind 5 kan vi lese 78 korte fortellinger der barn er involvert i hendelser og tolkninger av verden de lever i, og gjerne en verden de ikke forstår helt og dermed lager sine egne og ofte "rare" tolkninger av, sett fra de voksnes ståsted. I flere av fortellingene er det forfatteren selv som er barnet og som skriver seg selv inn i fortellingen i retrospekt. Men fremfor alt er det visene vi nordmenn i generasjoner forbinder Prøysen mest med. Romjulsdrøm, Julekveldsvisa, Musevisa, Lillebrors vise osv. Hva var det med denne dikteren, det han skapte og den tiden han levde i som gjorde at han både symbolsk og bokstavelig nådde hjem til folk i den grad han gjorde?

"Nå kommer barnetimen...."

– Fra radio til bok

Radioen ble fra 1950-tallet en veldig god

formidler av barnekultur. Mediet nådde alle og kulturen ble allemannseie. Selv om barnebokforfattere etter andre verdenskrig fikk flere kanaler å nå publikum gjennom, var det ved hjelp av medier som film og radio at de fikk impulser til fornyelse (Birke-land m.fl. 2005). "Nye medier skapte både nye fortellemåter og utvidet nedslagsfelt for barnelitteraturen" (op.sit.: 171). I artikkelen "Radiostemmene som forandret barnelitteraturen. Historien om et lykkelig møte mellom medier", skriver Vold at radioen markerte en viss distanse til den pedagogiske institusjonen ved at den alt fra starten la vekt på mediets underholdningsaspekt – også når det gjaldt barn (Vold 1999). Fra 1950-åra viser lyttertall at over 80 % av barna i målgruppen, dvs. barn under 7 år som enda ikke hadde begynt på skolen, lyttet til *Barnetimen for de minste*. Denne programposten ble, bokstavelig talt, en kanal for en ny type fortellekunst for barn og førte til banebrytende vitalisering av den norske småbarnslitteraturen. "Dette skjedde i et særdeles lykkelig samspill med tre så i særklasse talentfulle fortellere og formidlere som Torbjørn Egner, Alf Prøysen og Anne-Cath Vestly var. Det skjedde ikke over natta, men da det først var skjedd, var en ny epoke skapt" (op.sit.: 107). Fortellingene tok utgangspunkt i det konkrete og hverdagsnære. I artikkelen "På parti med kjerringer, barn og dyr. Sosialidealisme i radio og bok på 1950-tallet", beskriver Tønnessen dette trekket som karakteristisk for den livsverden som bygges opp i dette tiårets *Barnetimen for de minste* (Tønnessen 1999). Både i Vestlys bøker om *Ole Aleksander Filibombombom* og i Egners *Kardemommeby* og *Hakkebakkeskogen* er rollene klare og det

finnes en ordnet verden der barnet finner tryggheten i møte med utfordringen fra det store og ukjente. Det går en tråd, sier Tønnessen, gjennom alle skogsmetaforene i disse fortellingene, Hundremeterskogen, Hakkebakkeskogen, Eventyrskauen og Huset i skogen; en tråd som handler om å mestre og erobre en verden som først kan synes skremmende og uhåndterlig. I Prøysens Teskjekjerringa er det også snakk om et møte mellom to perspektiv på tilværelsen. Men i Prøysens univers foregår grenseoverskridelsen på magisk vis i teskjekjerringa selv. "I det ene øyeblikk er hun stor og voksen og har full kontroll, men med ett blir hun så lita som ei teskje, og må løse problemene på lilleputters vis – og barns – vis" (op.sit.: 122). Mens folk er grunnleggende gode i Vestlys og Egners verden, er verden mer tvetydig hos Prøysen. Det gjelder, slik teskjekjerringa oppsummerer ved slutten av den første boka:

"Det er ingen sak å greie seg sjøl om en er lita, når'n bare veit åssen en skal behandle dem en møter", sa hu til seg sjøl. "De lure skal en lure, og de feige skal en skremme, og de sterke skal en klø bak øret" (Prøysen 1957: 79).

"Det gikk en kjempe igjennom landet" skrev dikteren Erik Bye i en visetekst da Alf Prøysen døde i 1970. En av strofene understreker at Prøysen "sang for aille, men helst for onga og dom veit best at'n Alf var tel". I Norsk barnelitteraturhistorie formidles det samme budskapet med litt andre ord. Her omtales Prøysens viser som "scenisk anskuelige i sin fortellermåte og har solidarisk vinkling fra knehøyde" (Birkeland m.fl. 2005: 186). Her poengteres også at det er småbarnas hverdagsverden, gjerne de aller minste, som er Prøysens motiv og at visa om Lillebror for eksempel er et lite portrett

som snur minstemannsposisjonen til et triumferende aktivum med virtuos bruk av refrenget

Det kan bare Lillebror og bare, bare han.
Det er det bare Lillebror og ingen flere
som kan.

På 1950-tallet begynte også en ny epoke når det gjelder den pedagogiske vektleggingen, blant annet i NRK's programutvalg. Fram til da hadde programskaperne stått relativt fritt i forhold til pedagogiske retningslinjer. Barnepsykologen Åse Gruda Skard ble en forkjemper for det pedagogiske innholdet i småbarnsprogrammene, blant annet inspirert fra et australsk radioprogram *Nursery School on the Air*. *Luftens barnehage* ble den norske betegnelsen. Programmene ble lagt opp som en samlingsstund i barnehagen, med fortelling, sang og bevegelseslek. Vold fremhever at det var en kjernesak for Åse Gruda Skard at radioprogrammene skulle tjene til å inspirere de små lytterne til aktiv lek (Vold 1999). Så sent som i 1954, etter at både Egner, Prøysen og Vestly hadde erobret programposten med solid publikumssuksess, var Skard fortsatt i tvil om den pedagogiske verdien av de mer fantasistimulerende programtypene som hadde utviklet seg. Denne skepsisen bunnet i en fundamental skepsis til de nye mediene som i stor grad kom fra det angloamerikanske markedet og som besto av for eksempel serieblader, tegneserier og film. "Opp mot dette satte for eksempel barnebokkritikken realisme som et ideal. Virkelighetsorientering og kunnskapsformidling ble etterlyst" (op.sit.: 108). Skard var også barnebokkritiker, men i striden rundt *Barnetimen for de minste* var hun barnepsykologen som sloss for småbarnas behov for ro og konsentrasjon, og tryggheten i de enkle gjentakelser. Det som

skjedde var at idet tre vitale kunstnere erobret mikrofonen nesten samtidig, ble programpostens opprinnelige konsept sprengt. Det er dette Skard registrerer og protesterer mot.

Det brøt fram noe helt nytt i den voksende barnekulturen. Dette nye hadde både det levende ordet, fortellekunsten – og det nye mediet som forutsetning. I tillegg kom genuine kunstneriske kvaliteter hos de tre som hadde mye felles – og som samtidig, hver etter sine særlige forutsetninger, naturlig skapte sine egne sjangre (op.sit.: 109).

Da disse først hadde funnet sin form, og bokbransjen så sin sjanse for litterær overføring av mediesuksessen, var en ny norsk barnelitterær epoke etablert. Med transmediering fra radio til bok ble barnetimen til litteratur.

Prøysen tok sine lesere og lyttere på det største alvor uavhengig av størrelse og stand, sier Helene Voldner som har skrevet en masteroppgave i Almen litteraturvitenskap ved Universitetet i Oslo. Prøysen var mer enn en barnetimeonkel. Voldner argumenterer i en aviskronikk i Klassekampen 3. august 2013 at en nå bør se nærmere på hva som var utfordrende og nyskapende ved hans diktning, og hva det er ved diktningen hans som kan ha relevans for os i dag.

Vi i redaksjonen for *Barn* har utfordret et par "kjennere" av Prøysen til å skrive for oss i løpet av året, noe vi håper lar seg realisere. Voldner er en av dem, og hennes bidrag blir presentert i neste nummer.

I dette nummeret av *Barn* presenteres 3 artikler og en prøveforelesning. Erika Lund-

berg har skrevet artikkelen *Vänskap för pengar? Barns syn på konsumtion, i tre skilda bostadsområden*. Forbruk er et betydelig innslag i barns liv, og denne artikkelen bygger på gruppeintervju med 49 svenske 9-åringer om deres syn på forbruk og penger, og hva betydningen av forbruk har mellom jevnaldrende i de oppvekstmiljøene der de lever sine liv.

De to øvrige artiklene har familien i fokus. Katja Haahkola Christensen har undersøkt hvordan danske pleiebarn ser på forholdet mellom den biologiske familien og pleiefamilien innenfor en samfunnsmessig diskurs der kjernefamilien og det biologiske slektskap er de dominerende idealer. Den tredje og siste artikkelen i dette nummeret er basert på en studie av hvordan svenske program og materiale (bøker, brosjyrer etc) for foreldrestøtte forholder seg til ulike dimensjoner av barnekonvensjonen. Denne artikkelen, *Ett föreläsningsmaterial grundat i barnkonventionen? En analys av hur föreläsningens innehåll förhåller sig till olika dimensioner av barnkonventionen* er skrevet av Ulrika Widding og Johanna Olsson.

I tillegg til dette, har vi gleden av å presentere en prøveforelesning til graden phd i tverrfaglig barneforskning: "Contributions of Disability Studies and Childhood Studies to understanding the construction of 'normality' and 'disability' in day-care settings." Denne er skrevet av Karianne Franck.

Til sist presenterer vi i dette nummeret av *Barn* tre bokanmeldelser og sammendrag av to doktorgradsavhandlinger.

Note

¹ Herværende tekst om Prøysen trykkes med tillatelse fra Cappelen Akademisk Forlag.

Referanser

- Birkeland, T., G. Risa og K. B. Vold. 2005. *Norsk barnelitteraturhistorie*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Prøysen, A. 1957. *Kjerringa som ble så lita som ei teskje*. Oslo: Tiden Norsk Forlag.
- Prøysen, A. 1973. *Onger er rare*. Oslo: Tiden Norsk Forlag.
- Tingstad, V. 2006. *Barndom under lupen. Å vokse opp i en foranderlig mediekultur*. Oslo: Cappelen Akademisk.
- Tønnessen, E. S. 1999. På parti med kjerringer, barn og dyr. Sosialidealisme i radio og bok på 1950-tallet. I: Bache-Wiig, H., red. 1999. *Norsk barndom i to etapper*. Oslo: Fagbokforlaget: 115–127.
- Vold, K.B. 1999. Radiostemmene som forandret barnelitteraturen. Historien om et lykkelig møte mellom medier. I: Bache-Wiig, H., red. *Norsk barndom i to etapper*. Oslo: Fagbokforlaget: 105–115.

God lesning!

Trondheim, mars 2014

Vebjørn Tingstad, ansv. redaktør

R

Vänskap för pengar?

Barns syn på konsumtion, i tre skilda bostadsområden

Erika Lundby

Sammanfattning

Konsumtion utgör ett betydande inslag i barns vardagsliv. Samtidigt präglas Sverige av en ekonomisk och rumslig klyfta, vilket medför att det finns avsevärda skillnader i barns möjligheter att konsumera. Den här artikeln undersöker därför vilka föreställningar barn, i skilda uppväxtmiljöer, har kring vikten av konsumtion i deras gemenskaper med jämnåriga. Resultatet bygger på gruppintervjuer med 49 nio-åriga barn, från tre olika skolor i en medelstor svensk stad, vilken präglas av en stark socioekonomisk segregering. Två huvudsakliga resultat kan återfinnas i empirin. Dels tycks det finnas en övergripande syn på konsumtion och pengar som delades av de flesta barn från samtliga tre skolor. Men samtidigt finns också indikationer på vissa skillnader mellan de tre grupperna.

Abstract

The aim with this study was to investigate children's perception of the meaning of consumption, in different social groups, and to what extent these perceptions vary. Such knowledge is highly important in order to understand children's social life in a consumption society and, more generally, for understanding contemporary childhood. In total, 49 Swedish children aged 9, from three different schools, were interviewed in focus groups, using a projective vignette technique and pictures. The children were asked if and how children in general could gain new friends through material possessions and money. The result demonstrates that most children expressed a materialistic way of thinking where consumption was seen as useful in order to gain recognition, status and inclusion. However, besides the similarities, some minor local differences seemed to exist between the schools.

Introduktion

Barn har idag mer pengar, är mer aktiva konsumenter, och är föremål för mer reklam och kommersiella budskap än vad som tidigare varit fallet (Cook 2009; Schor 2004). Fritidsaktiviteter, trendiga kläder och mobiltelefoner betraktas ofta som en naturlig och väsentlig del i den moderna uppväxten (Harju 2008; Lundby 2011; Nygaard 2005). Dock har alla barn inte samma möjligheter att konsumera. Den ekonomiska

standarden i Sverige har ökat kraftigt under 2000-talet, men samtidigt präglas det svenska samhället av en växande klyfta mellan olika hushåll, såväl ekonomisk som rumslig (Fernqvist 2012; Salonen 2013). Vi lever således i ett samhälle som blir alltmer uppdelat, samtidigt som konsumtion blir en allt viktigare del i den moderna barndomen. Särskilt för barn kan detta innebära att det sociala nätverket får en uniform prägel, där de som man umgås med i hög grad liknar en själv vad gäller resurstillgångar och

konsumtionsmönster. Uppväxtmiljö kan således påverka barns föreställningar om ekonomi och konsumtion (Page och Ridgeway 2001). Teoretiskt kan detta förstås som att barn tillsammans utvecklar normsystem i sina lokala kontexter där specifika ägodelar fylls med mening, så kallade *värdighets-system* (Pugh 2009). Men samtidigt tycks det finnas en mer generell och övergripande kommersiell referensram kring vad som är "normal" konsumtion, vilket har benämnts som *den kommersiella symbolvärlden* (Brembeck och Johansson 1996).

Vi lever således i ett samhälle som blir alltmer uppdelat, samtidigt som konsumtion blir en allt viktigare del i den moderna barndomen.

Vi behöver således fråga oss vilka föreställningar som finns om konsumtionens betydelse bland barn i olika sociala grupperingar? Och i vilken utsträckning skiljer sig dessa föreställningar åt? Den här artikeln syftar till att undersöka dessa två viktiga frågor. Fokus ligger på barn mellan 7–12 år, också benämnda som tweens (Tuft 2007). Ett flertal forskare har börjat rikta blicken mot denna tid i barns liv då stora förändringar äger rum (Cook och Kaiser 2004; Lundby 2008). Vänskapskretsen blir allt viktigare för identitetsutvecklingen, samtidigt som barnen får en ökad kunskap och medvetenhet kring konsumtion och kommersiella budskap (Kalmus och Keller 2009; Roedder John 1999). Vidare innebär dessa år en transformation där tweensen går från att vara små barn till att närma sig tonårstiden, vilken inbegriper nya förväntningar på beteende och konsumtionsmönster (Hansen 2002; Johansson 2005). Analysen i denna artikel bygger på fokusgruppsintervjuer med 49 barn mellan 7–12

år, från tre olika skolor belägna i skilda bostadsområden. Genom att undersöka vilka föreställningar barn har kring konsumtionens betydelse ges indikatorer på huruvida skilda uppväxtmiljöer präglar barns sätt att förhålla sig till konsumtion.

Konsumtion och gemenskap

När barn inträder i tweens-åldern, 7–12 år, utgör kamrater en mycket stark källa för socialisering av materiella ideal (jmf. Dittmar 2011; Elliott och Leonard 2004; Pilgrim och Lawrence 2001; Pilcher 2011). Konsumtion har ofta stor betydelse för barns relationer med jämnåriga (Lundby 2012; Tuft 2007; Parker och Gottman 1989; Roper och La Niece 2009; Rysst 2011; Wærdahl 2003), och ekonomisk utsatthet kan leda till problematiska konsekvenser i form av exkludering och mobbing (Downies och Glazebrook 2007; Redmond 2008; Ridge 2002; Ridge 2009; Walker 2008).

Bostadsområdet påverkar i hög grad barns konsumtionsmönster och dessa mönster håller ofta i sig i vuxen ålder (Andreasen 1975; Moschis 1987; Kasser et al 2004). Page och Ridgeway (2001) kartlade två bostadsområden vad gällde affärer och produktutbud, samt undersökte konsumtionsmönster bland barn från de två områdena. Resultatet visade att de normer och möjligheter till konsumtion som fanns i varje område reflekterades i de produkter som barnen önskade, deras märkeskunskap och deras sparande. Särskilt skolmiljön tycks vara en lokal arena där konsumtion utgör ett centralt inslag i barns sociala liv (jmf. Andersson 2003; Bliding 2004; Hjort 2004; Lundby 2012). Pugh (2009) menar att barn tillsammans utvecklar sociala system i skolan där ägodelar och upplevelser fylls med en specifik mening. Hon benämner detta som *economies of dignity*,

vilket grovt kan översättas till *världhetssystem*. Dessa system, som förhandlas fram i barnens interaktion, avgör vad som betraktas som "coolt" och "inne" och kan förändras mycket snabbt. Vidare påverkar dessa system i hög grad barnens konsumtionsönsknings (Pugh 2009).

Samtidigt som barn agerar i lokala sammanhang är de också omgivna av media och reklam där budskap kring vad som är "normal" konsumtion sänds ut (Buckingham 2011; Bullen och Kenway 2001; Hjort 2004). Därför bör vi beakta vad som kallas den *kommersiella symbolvärlden*, en gemensam erfarenhetsvärld som visas genom media och som barn kan associera kring och leka med, men som även skapar normer och referensramar beträffande "normal" konsumtion (Brembeck och Johansson 1996). Specifika märken och produkter kan bidra till att bygga upp generella ramar och föreställningar kring identitet och varande. Nakken och Hagen (2011) undersökte exempelvis fenomenet *Kaptein Sabeltann* i Norge. Marknadsföringen kring *Kaptein Sabeltann* har byggts upp med ett brett produktutbud vilket resulterat i en utbredd "kulturell praxis" bland barn i Norge. Nakken och Hagen (2011) menar att produktutbudet verkar integrerande genom att barn både köper och leker med produkterna. Men även för att barn på så sätt kliver in den fantasivärld som byggts upp kring *Kaptein Sabeltann* och identifierar sig med de olika figurerna. Det är således tänkbart att barns ökade medi-användning bidrar till att lokala skillnader i föreställningar kring konsumtion suddas ut och ersätts av en mer övergripande referensram.

Sammanfattningsvis indikerar tidigare forskning att konsumtion utgör ett betydelsefullt inslag i barns sociala liv med jämnåriga, samt att barn ofta tenderar att ha ett, mer eller mindre, materialistiskt förhåll-

ningssätt. Begreppet materialism har definierats på en rad sätt inom forskningen, t.ex. som att konsumenter i hög grad fäster sig vid ägodelar (Belk 1984; Belk 1985) eller i hög grad betraktar materiella ägodelar som viktiga för personlig lycka och social utveckling (Ward och Wackman 1971). Således bör materialism förstås utifrån en skala där en individ antingen uppvisar en hög eller låg grad av materialism. På den högsta nivån av materialism utgör ägodelar en central mening i individens liv och hen upplever att dessa utgör en viktig källa för tillfredsställelse i livet (Belk 1985). I denna artikel undersöks en begränsad del av den bredd som begreppet inbegriper, nämligen i vilken grad barn föreställer sig att pengar och ägodelar kan användas för att uppnå vänskap och gemenskap med jämnåriga.

I takt med att det svenska samhället blivit alltmer segregerat växer barn idag upp med betydande skillnader i resurstillgångar och möjlighet att konsumera. Det är således av hög vikt att undersöka huruvida barns föreställningar kring konsumtion skiljer sig åt i olika bostadsområden, eller om föreställningarna präglas av en mer övergripande referensram.

Metod

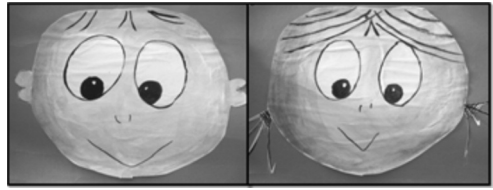
Resultatet bygger på gruppintervjuer med 49 nioåriga barn, 21 pojkar och 28 flickor. Barnen gick på tre olika skolor i en medelstor svensk stad, vilken präglas av en stark socioekonomisk segregation. Information om barnens socioekonomiska standard samlades inte in, dock utgör skolornas placering i stadsrummet, samt deras upptagningsområde, goda indikationer på barnens levnadsförhållanden. På den första skolan, fortsättningsvis kallad Lindskolan, går framförallt barn som bor i ett område som präglas av ekonomisk integrering, d.v.s. där

det bor både hög- och låginkomsttagare. På den andra skolan, fortsättningsvis kallad Strandskolan, går framförallt barn som bor i stadens mest ekonomiskt utsatta bostadsområde. Och på den tredje skolan, fortsättningsvis kallad Skrindstaskolan, går framförallt barn som bor i staden mest resursstarka bostadsområde.

För att ytterligare garantera barnens samtycke tillfrågades barnen efter samtalen om de kunde tänka sig att ställa upp på att intervjuas igen.

För att nå kunskap om de normer som fanns kring konsumtion i de olika skolorna delades barnen i varje klass upp i mindre fokusgrupper och intervjuades med hjälp av en projektiv metod. Tidigare forskning visar på vikten av att använda projektiva metoder med visuella stimuli för att underlätta barns deltagande i forskningsprocessen (jmf. Coates och Coates 2006; Elliott och Leonard 2004). Dynamiken i barns grupper med jämnåriga kan, i viss utsträckning, reproduceras och fångas upp med hjälp av fokusgrupper trots att detta inte är en naturlig situation (Pickering 2010). Genom att samtala tillsammans i grupperna blev barnens svar också mer utvecklade och nyanserade (jmf. Christensen 2004).

Intervjuerna i grupperna genomfördes i ett separat rum, nära klassrummet på skoltid. Varje möte startade med en förklaring av forskningsprocessen, samt undersökningens syfte. Barnen fick veta att det var frivilligt att delta, att de skulle komma att vara anonyma, samt att de kunde gå tillbaka till klassrummet när som helst. Därefter presenterade en kort vinjett om två illustrerade barn, se Figur 1, som just hade flyttat till staden och som önskade få nya kompisar.



Figur 1. De illustrerade barnen.

För att stimulera barnens diskussioner kring konsumtion i förhållande till vänner presenterades bilder utifrån fyra teman som tidigare forskning pekat ut som viktiga: leksaker (Chan 2004), kläder (Elliott och Leonard 2004; Kalmus och Keller 2009; Tuft 2004; Wærdahl 2003), media (Downies och Glazebrook 2007; Oelsen 2003; Suess 1998) och aktiviteter (Lundby 2011). Utöver dessa presenterades även bilder på pengar för att barnen skulle ha möjlighet att göra egna associationer till andra produkter.

Tema	Bild 1	Bild 2
Leksaker	Barbie	Lego
Kläder	Klänning	Tröja
Media	Mobil	Dator
Aktiviteter	Cykel	Fotboll
Ekonomiska resurser	Pengar	Pengar

Figur 2. Teman och bilder.

Den intressanta frågan var huruvida de illustrerade barnen kunde nyttja dessa saker för att få vänner. För att minska risken att frågan skulle påverka svaren uttrycktes även möjligheten att inget av föremålen skulle kunna användas för att få vänner. När barnen valde någon av bilderna ställdes standardiserade följdfrågor:

- Varför valde du denna bild?
- Vad skulle hända om något av de tecknade barnen tog med en sådan sak till skolan?

- Hur kan de tecknade barnen använda en sådan sak för att få nya vänner?

Bilderna och vinjetten ramade in konversationerna och gjorde dem flexibla men ändå strukturerade. Under intervjuerna lade forskaren vikt vid att inte bryta in i barnens samtal, utan att låta barnen själva styra de ämnen som togs upp. Dock lade forskaren vikt vid att samtalen skulle vara projektiva. Rent konkret innebar detta att om något barn började prata om sin egen situation, eller om något barn som var närvarande i rummet, ledde forskaren på ett varsamt sätt över samtalet på de tecknade barnen. På så sätt riktades uppmärksamheten hela tiden mot vinjetten, vilket tillät ett mer öppet klimat i gruppen. Vidare medförde metoden att samtalet i grupperna präglades av en informell känsla med möjligheter för barnen att utveckla sina tankar (jmf. Chan 2006; Cele 2006; Elliott och Leonard 2004; Pickering 2010). I linje med vad tidigare forskning visat, bidrog vinjetten och bilderna också till att engagera barnen och gjorde det enkelt för dem att delta samtidigt som diskussionerna präglades av en lättisam atmosfär (jmf. Barter och Renold 2000; Hill 2006).

Etiska överväganden

Studien har godkänts av den Regionala etikprövningsnämnden vid Linköpings universitet och har genomförts i linje med rådande etiska riktlinjer (se Vetenskapsrådet 2002). Samtycke inhämtades både från föräldrar och från barn. Innan barnen blev uppdelade i grupper fick de såväl muntlig som skriftlig information i helklass. Denna återupprepades sedan i de mindre grupperna och utvecklades i relation till barnens kunskapsnivå och deras frågor kring forskningsprocessen. För att ytterli-

gare garantera barnens samtycke tillfrågades barnen efter samtalen om de kunde tänka sig att ställa upp på att intervjuas igen. Det är först när barnen samtycker till en upprepning om vad de redan varit med om som man egentligen kan tala om fullt samtycke (Näsman och von Gerber 2003a). Under samtalen med barnen lades stor vikt vid att påvisa för barnen att det var deras upplevelser som var intressanta, samt att det inte finns några rätta svar på frågorna (jmf. Cele 2006; Näsman och von Gerber 2003b). Samtalen genomsyrades vidare av ett försök till tolkning och verifiering av barnens utsagor. Detta för att stärka den kommunikativa validiteten, det vill säga att säkerställa att forskarens tolkning av barnens svar överensstämmer vad de faktiskt vill uttrycka (Kvale 1997).

Genom att använda projektiva fokusgrupper ökade barnens möjlighet att påverka interaktionen. Inga frågor ställdes direkt till något enskilt barn, vilket gjorde att barnen själva kunde välja att delta i samtalet eller att avstå (jmf. Barter och Renold 2000; Christensen 2004). Överlag styrdes samtalen av barnens förslag och egna konversationer i gruppen, vilket medförde att barnen fick ökad kontroll över situationen (jmf. Christensen 2004; Kjørholt 2004).

Tolkning och analys av materialet

Materialet analyserades genom en fenomenologisk analys (Interpretative Phenomenological Analysis (IPA)), vilket är ett konstruktivt verktyg för forskning som undersöker informanternas upplevelse av sin personliga och sociala värld (Smith 1998; Smith och Eatough 2006). Först transkriberades de inspelade intervjuerna till text. Dessa lästes igenom för att uppnå en överblick och första förståelse av empirin.

Texten delades sedan upp i meningsenheter, utan att ändra informanternas utsagor, och därefter formulerades teman som dominerade varje enhet. Frågor som var anknutna till artikelns syfte ställdes sedan till meningsenheterna. Hela analysprocessen innebar således att informanternas utsagor koncentrerades i olika steg till alltmer centrala innebörder i förhållande till artikelns frågeställningar. Samtidigt lades vikt vid att inte tappa komplexiteten i materialet. Därför fortsatte analysen genom att pendla mellan att studera det centrerade materialet och det ostrukturerade materialet.

Empirin består av 49 barns föreställningar om en specifik situation. Resultaten är därmed inte generaliserbara men kan bidra till att skapa en djupare förståelse för barns föreställningar kring konsumtionens betydelse för att nå gemenskap, samt hur dessa kan skilja sig mellan olika sociala grupperingar.

Resultat

Nedan presenteras resultatet från de tre skolorna var för sig. I slutdiskussionen görs en jämförelse mellan skolorna. Samtliga namn i resultatet, såväl på barn som på skolor, har ändrats för att säkerställa konfidentialitet.

Skola 1. Lindskolan – integrerat område

Inom radien för Lindskolans upptagningsområde bor familjer med olika bakgrunder och inkomster, vilket gjort att skolans elevsammansättning är mycket heterogen. De flesta barn i klassen från Lindskolan föreställde sig att samtliga saker som presenterades kunde hjälpa barn att få nya vänner, eftersom dessa kunde användas för att leka.

Intervjuare: Vad ska hon göra med dockan då om hon kommer med den till skolan?

Lisa: Leka.

Frida: Fråga hennes kompisar om dom vill leka med henne.

Leken var ett genomgående och centralt inslag i samtalen. Genom att ha med sig något som gick att leka med kunde det vara lättare att ta kontakt och interagera med andra barn. Genom att spela fotboll eller cykla tillsammans, kunde också nya vänskapsband knytas. Att interagera på olika sätt, med hjälp av ägodelar, betraktades således som en väg till vänskap.

Förutom leken pratade en del barn även om utseende. Det var framförallt flickor som betonade vikten av att synas och att passa ihop med andra.

Alicia: När Ida och Alva började här så hade dom fina kläder och då fick dom mer kompisar. Alltså tjejer gillar ju så här kläder och sånt och tar alltid med sig fina kläder.

Som citatet ovan illustrerar framhölls det ofta som viktigt att ha "fina" kläder. Barnen var dock osäkra på vilka slags kläder som var "fina". De pratade inte om märken eller pris, utan menade att man skulle "känna sig glad" i kläderna.

Mobiltelefoner och datorer betraktades även som redskap för att knyta nya vänskapskontakter. Här betonades teknikens instrumentella egenskaper. Datorn kunde användas till chat och onlinespel. Medan mobilen kunde användas till att kontakta andra barn, fotografera och spela spel. Några flickor menade också att man kunde använda mobiltelefoner för att hitta någon med likadan musiksmak som en själv.

Iris: Man kan fråga vilken musiksmak de gillar. Tänk så har dom samma smak. Så säger hon "vilken låt vill du spela?". Och så säger hon en. "Och den har jag i min mobil", säger hon då. "Och vi kan lyssna på den för den är jättebra, ska vi bli vänner?".

Här framhöll barnen således både vikten av produktens instrumentella funktioner och de symboliska egenskaper som förknippades med viss musik. Här blir även barnens fokus på likhet med jämnåriga tydligt.

Liknande resonemang fördes av barnen i förhållande till cyklar. En cykel betraktades som användbar för att kunna cykla tillsammans med kompisar, skjutsa andra, eller ta sig hem till kompisar. Några flickor pratade också om att visa upp cykeln på skolgården och därigenom få uppmärksamhet. Flickorna menade att det var särskilt bra om man kunde hitta någon som hade en likadan cykel som en själv. Och några få pojkar pratade om att det helst skulle vara en BMX-cykel.

Under samtalen uttryckte flera barn att pengar kunde hjälpa till för att få nya vänner. Pengar kunde användas för att köpa presenter och godis till jämnåriga, och därigenom uttrycka att givaren var en snäll person. Vidare nämnde några få barn att pengar kunde användas till att anordna kalas eller för att ges bort till "fattiga" barn.

Vidare tycktes det finnas starka normer rörande flickors respektive pojkars konsumtion. Många barn uttryckte vikten av att förhålla sig till "tjejpgrejer" och "killgrejer". Både vad gällde faktiska ägodelar i form av kläder och cyklar, men också vad gällde virtuella arenor på Internet, samt vissa aktiviteter, exempelvis fotbollsspelande. Flera barn förklarade att det kunde få konsekvenser att bryta mot de rådande normerna. Särskilt uttalat var detta när barnen resonerade kring pojkar och leksaker.

Alicia: Ingen kille vill vara med honom för att han leker med Barbiedockor.

Emma: Dom skrattar åt honom och så.

Som exemplifieras i citatet nämndes sanktioner från gruppen, i form av mobbing och att andra skulle skratta eller retas, av flera barn.

Sammanfattningsvis tycktes barnen i klassen från Lindskolan dela en gemensam föreställning kring sakers och pengars betydelse. Särskilt starkt var detta i förhållande till genus. Barnen föreställde sig att samtliga saker på bilderna kunde vara användbara för att få nya vänner, på olika sätt. Främst genom lek, men också genom dess symboliska aspekter och instrumentella faktorer.

Skola 2. Strandskolan – Resurssvagt område

Strandskolan är belägen i stadens mest ekonomiskt utsatta bostadsområde och de flesta elever kommer från hushåll med relativt knappa ekonomiska resurser. Samtalen med barnen från Strandskolan visade att de flesta barn ansåg att saker kunde användas för att få vänner. Dock fanns det i denna grupp också ett starkt motstånd mot synen på att saker och pengar kunde hjälpa till att få nya vänner.

Agnes: Man skulle typ göra en fest av pengarna, och så liksom typ i klassen, och sen kunde man lära känna dom.

Intervjuare: Så man kunde träffas på festen då?

Agnes: Mmm.

Zelina: Men är inte det lite att köpa sina vänner? Det är inte rätt att köpa sina vänner.

I varje fokusgrupp fanns det ett eller två barn som uttryckte liknande värderingar

som Zelina i citatet ovan. Det fanns således indikationer på ett visst motstånd mot pengars och sakers påverkan på vänskap. Vidare pratade några barn om att det inte var bra att ha en mobiltelefon, eftersom jämnåriga då bara skulle tycka att man gjorde sig till och bli irriterade.

Lisa: Äsch, så tycker dom att man tuffar sig, "Åh, jag har mobil, kolla jag har mobil".

Emma: Man får inte vänner så. Man kanske tycker att den är cool men jag tror inte att man skaffar kompisar så. Då vet man inte hur man är inuti.

Samtidigt som en del barn uttryckte att pengar och saker inte var till hjälp för att få vänner fanns det många barn som betonade vikten av interaktion genom saker. Leka med leksaker, cykla tillsammans och spela fotboll tillsammans, betraktades som bra sätt att få nya vänner på.

Charbel: Fotbollen och cykeln kan hjälpa. Hon kan säga "vill du cykla med mig?". Och han kan säga "vill du spela med mig?"

Även vikten av utseende nämndes av några få flickor. Fokus låg i dessa samtal på att ha fina kläder vilket skulle göra andra barn imponerade och vilja bli vänner.

Övergår vi till teknik var det många barn som framhöll mobiltelefoners och datorers instrumentella egenskaper. Mobilen kunde användas till att skicka meddelanden och ringa till kompisar. Och genom datorn kunde barn spela spel, vara på sociala sajter på Internet, använda olika chattfunktioner, eller ge bort själva datorn i present till ett annat barn. Några få barn menade dock att datorn inte alls var behjälplig.

Barnen pratade även om pengars betydelse. Några barn menade att pengar kunde användas för att ge till "fattiga". Andra förslag var att arrangera aktiviteter, ta med en kompis till badhuset, ha ett kalas, eller att köpa dyra saker till en kompis och fråga om han eller hon vill bli ens "bästis".

Vidare hade barnen starka föreställningar om vad som lämpade sig för pojkar respektive flickor. Några barn menade att det skulle vara väldigt svårt att få kompisar om man bröt mot rådande normer kring kön, exempelvis om en pojke skulle ha med sig en Barbie.

Sammanfattningsvis fanns det två motstridiga bilder bland barnen i klassen från Strandskolan. Många barn ansåg att ägodelar och pengar kunde göra det lättare att få vänner, på flera olika sätt. Men samtidigt fanns det även ett starkt motstånd mot ett sådant synsätt.

Skola 3. Skrindstaskolan – Resursrikt område

Skrindstaskolan ligger i ett av stadens mest populära bostadsområden. Närheten till vattnet och bevarandet av äldre fastigheter har medfört att bostadspriserna är höga i jämförelse med resterande staden. Barnen som går på Skrindstaskolan kommer framförallt från välbärgade familjer.

De flesta barn i klassen från Skrindstaskolan betraktade saker och pengar som användbara redskap för att få kompisar. Det fanns dock några få barn som uppgav ett visst motstånd mot att pengar och saker skulle hjälpa till när man ville ha nya vänner. Men de flesta var överens om att de bilder som fanns var användbara i relationer med jämnåriga.

Många barn betonade vikten av interaktion och lek. Genom att spela fotboll kunde man lära känna nya barn och bli kompisar.

Axel: Dom skulle spela fotboll.

Elias: Sparka på en vägg eller något.

Intervjuare: Hur skulle det bli lättare att bli kompisar då?

Axel: Ja, dom vill vara med.

Att cykla tillsammans, eller leka med leksaker, betraktades på samma sätt. En del barn, framförallt pojkar, menade dock att cykeln även hade en symbolisk funktion och att den borde vara snygg och av ett bra märke.

Förutom interaktion var det många barn, både flickor och pojkar, som pratade om vikten av kläder för att ha "rätt" utseende. Såväl flickor som pojkar betonade att det var viktigt att ha en särskild sorts kläder för att passa in i gruppen. Flickorna pratade framförallt om att det var viktigt att vara "snygg" och passa in. De förklarade dock inte hur kläderna skulle vara eller se ut för att det skulle uppnås. Vidare menade några flickor att kläder kunde användas för att ge till "fattiga" barn.

Till skillnad från flickorna var det en del pojkar som betonade vikten av att ha märkeskläder. I en pojkgupp övergick samtalet till märken som pojkarna tyckte skulle vara bra att ha för att få vänner. Märkeskläder skulle ge uppmärksamhet då andra barn skulle bli avundsjuka och fråga vart kläderna inhandlats.

Zirain: Det ska vara Vuitton-skor och sån Ralph Lauren eller Gant eller La Coste eller Tommy Hilfinger eller något.

Intervjuare: Ok. Om han kommer till skolan och har sådana märken vad händer då?

Zirain: Alla frågar, "Var har du köpt den tröjan, var har du köpt den tröjan?"

Som synes i citatet radades exklusiva märken upp i pojkguppen. Några få pojkar ut-

tryckte dock att märken och nya saker inte alls var behjälpligt i sökandet efter nya vänner eftersom det kunde vara negativt att vara "för snygg", vilket förknippades med en risk för att bli retad av andra barn.

Övergår vi till tekniska produkter visade det sig att både datorn och mobiltelefonen betraktades som verktyg för att få vänner genom dess instrumentella funktioner, såsom att spela spel, chatta, maila och ringa, etc. Några barn betraktade även mobilen som en statusprodukt som borde ha specifika märken. Några barn föreslog också att man kunde låna ut mobilen.

Flera barn valde bilden på pengar och menade att pengar kunde användas till att uttrycka snällhet genom att köpa presenter till kompisar eller bjuda på glass. Pengarna kunde även skänkas till "fattiga" för att andra skulle se att man var snäll. Även fotboll, Barbie, och kläder kunde skänkas. Att föreslå att man kunde låna ut var också vanligt.

Vidare tycktes barnen vara mestadels överens om att det var betydelsefullt att anpassa sig till könsstereotypa normer för att få nya vänner. Flera barn gav uttryck för att en pojke inte borde ha en Barbie och att flickor inte borde leka med Lego.

Melina: Hoppas att ingen skrattar åt han (om han har en Barbie, förf. tillägg).

Felicia: Men om någon skrattar är det bara att säga till fröken.

Intervjuare: Varför tror ni att dom skrattar då?

Felicia: Dom kanske tycker att det är barnsligt.

Emma: Eller töntigt.

Såväl flickor som pojkar gav uttryck för att det framförallt skulle bli problematiskt om pojken hade med sig en Barbie. En del flickor menade att det var lättare att göra så-

dant när man var liten, men att det nu skulle uppfattas som barnsligt och töntigt.

För att tydliggöra de skillnader som finns i materialet kan man göra en grov analytisk skala där de föreställningar som fanns i grupperna kan placeras in med avseende i vilken grad barnen föreställde sig att pengar och ägodelar kan användas för att uppnå vänskap och gemenskap med jämnåriga.

Sammanfattningsvis ansåg de flesta barn i klassen från Skrindstaskolan att saker och pengar kunde vara användbara för att få nya vänner. Vidare var det flera barn som nämnde märken, särskilt pojkarna. Samtidigt fanns dock ett mindre motstånd mot konsumtion som ett medel för att uppnå vänskap.

Avslutande diskussion

Denna artikel syftade till att undersöka barns föreställningar om konsumtionens betydelse i deras sociala liv med jämnåriga. Vidare fanns en önskan att studera huruvida dessa föreställningar skiljer sig åt bland barn från olika sociala miljöer. På ett teoretiskt plan ställs frågan huruvida barns uppfattningar kring konsumtion och vänskap främst präglas av en övergripande norm, den så kallade kommersiella symbolvärlden (Brembeck och Johansson 1996), eller av mer lokala värderingar, så kallade värdighetssystem (Pugh 2009). Fokusgruppsintervjuer genomfördes med 49 barn från tre olika skolor belägna i skilda bostadsområden. Resultatet visar att det i samtliga grupper fanns flera barn som framhöll att pengar och saker kan användas för att uppnå popularitet bland jämnåriga. Resultatet

indikerar således, i linje med tidigare forskning (jmf. Downies och Glazebrook 2007; Redmond 2008; Ridge 2002; Ridge 2009; Roper och La Niece 2009), att många barn hade ett materialistiskt tänkande där konsumtion betraktades som ett medel att uppnå erkännande och status. Det tycks således rimligt att, som Brembeck och Johansson (1996) framhåller, tala om en kommersiell symbolvärld som utgör en slags övergripande norm som de flesta barn förhåller sig till. I denna norm ingår exempelvis resonemang om att saker och pengar kan vara till hjälp för att få vänner, att flickor och pojkar bör konsumera olika, samt att snällhet kan uttryckas genom att köpa saker till jämnåriga. Det var framförallt tre övergripande funktioner som de flesta barn förknippade med vänskap:

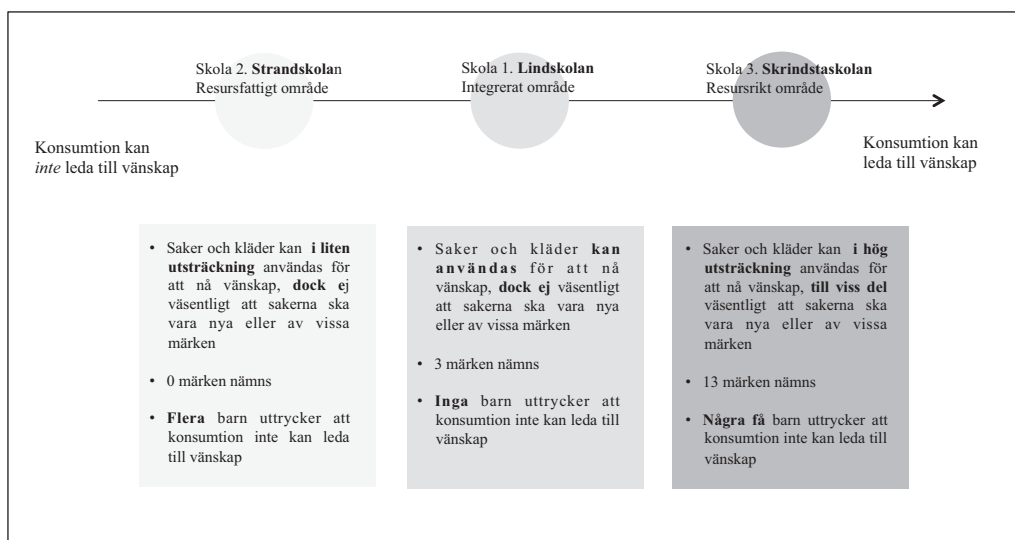
- Att leka med saker för att förenkla interaktion och därigenom få nya vänner.
- Att använda saker instrumentellt, såsom att chatta på Internet för att få nya vänner, samt upprätthålla gamla vänskapsband.
- Att symboliskt uttrycka grupptillhörighet genom konsumtion. Här var det särskilt vanligt att förhålla sig till att vara flicka respektive pojke.

En ytterligare intressant aspekt i resultatet är att i samtliga skolor fanns ett fåtal barn som pratade om att ge pengar till "fattiga". Oavsett barnens ekonomiska situation positionerade de sig således mot andra som betraktades som att ha det sämre än dem själva.

Men samtidigt som resultatet visar på betydande likheter mellan skolorna fanns även en del skilda uppfattningar bland barnen i respektive skola, vilket kan tolkas som

en indikation på att bostadsområdet, och de sociala kontakter som finns där, kan ha viss påverkan på barns syn på pengar och konsumtion (jmf. Andersson 2003; Page och Ridgeway 2001; Rysst 2011). Som Pugh (2009) menar tycks det finnas lokala värdighetssystem där ägodelar och upplevelser fylls med en specifik mening. För att tydliggöra de skillnader som finns i materialet kan man göra en grov analytisk skala där de föreställningar som fanns i grupperna kan placeras in med avseende i vilken grad bar-

nen föreställde sig att pengar och ägodelar kan användas för att uppnå vänskap och gemenskap med jämnåriga. Den grupp som gav uttryck för de starkaste föreställningar vad gällde att konsumtion kan hjälpa barn att få vänner eller en plats i gruppen, samtidigt som de gav uttryck för att särskilda produkter eller märken är viktiga, hamnar således långts ut åt höger på skalan nedan. En sådan placering kan tolkas som att det fanns en relativt hög grad av materialistiskt förhållningssätt i gruppen (jmf. Belk 1985).



Figur 3. Skillnader mellan de tre grupperna.

Figur 3 ger en översiktlig bild över de skillnader som återfanns i materialet. Det är dock viktigt att betona att dessa skillnader enbart bör tolkas som indikationer då empirin ger en mycket komplex bild av barnens förståelse av konsumtion. Dock bör vi på ett teoretiskt plan föra en diskussion kring vad dessa skillnader kan tänkas bero på. Om vi börjar med de två skolorna som kan betraktas som varandras motpoler, Strandskolan och Skrindstaskolan, kan detta betraktas som ett, mer eller mindre, väntat resultat.

På Strandskolan, som är belägen i ett resurssvagt bostadsområde, var det flera barn som nämnde att pengar och saker *inte* underlättar relationer med jämnåriga. Vidare uttryckte några barn att det inte "är rätt" att köpa sig till vänskap, samt att andra barn kanske främst skulle tycka att konsumtion och användning av nya saker skulle vara ett sätt att "göra sig till". Samtidigt uttryckte dock flera barn i denna grupp att saker och kläder kunde utgöra ett medel för att uppnå vänskap. Dock nämndes inga märken. Den

låga graden av materialism hos barnen på Strandskolan skulle kunna tänkas bero på att de flesta barn i denna skola kommer från hushåll med mycket begränsade ekonomiska resurser. Övergår vi istället till Skrindstaskolan skulle de starka indikationerna på materialism hos barnen därifrån kunna ses som ett uttryck för deras eventuella högre tillgång till ekonomiska resurser. Några få barn uttryckte att pengar och konsumtion *inte* hjälper i sökandet efter vänskap, samt att alla saker inte måste vara nya. Men de flesta barn uttryckte att saker och kläder i hög utsträckning kunde användas för att uppnå vänskap. Barnen på Skrindstaskolan utmärkte sig också i sina samtal om exklusiva märken. Sammanlagt nämndes 13 märken av dessa barn.

Även Lindskolan är intressant i sammanhanget. På Lindskolan går som sagt barn med blandade bakgrunder. Här fanns *inga* barn som gav uttryck för att pengar och konsumtion inte var behjälpligt i relation till jämnåriga. Vidare tycktes denna grupp till viss del befinna sig mellan de två övriga skolorna då det fanns indikationer på materialism i form av att saker och kläder betraktades som ett medel för att uppnå

vänskap, samt att några få märken nämnades, men barnen uttryckte samtidigt att det inte var viktigt med dyra eller nya saker. Vi bör således fråga oss huruvida det kan tänkas vara blandningen av barn som möjliggör en mer nyanserad konsumtionskultur i gruppen.

För att återkoppla till det teoretiska ramverk som varit utgångspunkt i denna artikel spretar resultatet i två skilda riktningar. Dels tycks det vara rimligt att tala om en kommersiell symbolvärld som utgör en slags bas vilken de flesta barn i den här undersökningen delar. Och dels tycks det även vara rimligt att prata om lokala värdighets-system, som till viss del skiljer sig åt vad gäller graden av materialism mellan grupperna. Att fortsätta undersöka barns föreställningar kring konsumtion blir således av hög vikt för att vi ska kunna förstå de konsekvenser som kan tänkas uppstå i ett alltmer delat samhälle. Forskningsfrågor baserade på de indikationer som påvisats i denna studie bör också utredas vidare. Exempelvis huruvida de skillnader som fanns mellan skolorna i denna artikel förstärks i takt med att barnen blir äldre?

Litteratur

- Andersson, Å. 2003. *Inte samma lika: Identifikationer hos tonårsflickor i en multietnisk stadsdel*. Doktoravhandling. Göteborgs universitet.
- Andreasen, A. R. 1975. *The Disadvantaged Consumer*. New York: Free Press.
- Belk, Russell W. 1985. Materialism: trait aspects of living in a material world. *Journal of Consumer Research* 12: 265–280.
- Belk, Russell W. 1984. Three scales to measure constructs related to materialism: reliability, validity and relationships to measures of happiness. *Advances in Consumer Research* 1: 291–297.
- Barter C, och Renold, E. 2000. "I wanna tell you a story": the use of vignettes in qualitative research. *International Journal of Social Research Methodology* 3(4): 307–323.
- Bliding, M. 2004. *Inneslutandets och uteslutandets praktik: En studie av barns relationsarbete i skolan*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Brembeck, H och Johansson, B., red. 1996. *Postmodern barndom*. Göteborg: Etnologiska föreningen i Västsverige.

- Buckingham, D. 2011. *The Material Child. Growing Up in Consumer Culture*. UK: Polity Press.
- Bullen, E och Kenway, J. 2001. *Consuming Children. Education – Entertainment – Advertising*. Buckingham: Open University Press
- Cele, S. 2006. *Communicating Place. Methods for Understanding Children's Experiences of Play*. Doctoral Dissertation. The Department of Human Geography, Stockholm.
- Chan, K. 2004. Material world: attitudes towards toys in China. *Young Consumers* 6(1): 54–65.
- Chan, K. 2006. Exploring children's perceptions of material possessions: a drawing study. *Qualitative Market Research: An International Journal* 9(4): 352–366.
- Christensen, P. H. 2004. Children's participation in ethnographic research: issues of power and representation. *Children and Society* 18(2): 165–176
- Coates, E och Coates, A. 2006. Young children talking and drawing. *International Journal of Early Years Education* 4(3): 221–241.
- Cook, D. 2009. Knowing the child consumer: historical and conceptual insights on qualitative children's consumer research. *Young Consumers* 10(4): 269–282.
- Cook, D och Kaiser, S. B. 2004. Betwixt and be tween. Age ambiguity and the sexualization of the female consuming subject. *Journal of Consumer Culture* 4(2): 23–27.
- Dittmar, H. 2011. *Material and Consumer Identities*. New York: Springer Science.
- Downies, C. och Glazebrook, K. 2007. *Mobile Phones and The Consumer Kids*. (Research Paper No. 41) Australia: The Australian Institute.
- Elliot, R. och Leonard, M. 2004. Exploring fashion brands and consumption symbolism among children of the "British poor". *Journal of Consumer Behaviour* 3(4): 347–359.
- Fernqvist, S. 2012. *En erfarenhet rikare? En kvalitativ studie av barns strategier och barnfattigdomens villkor i välfärdsstaten*. Doktorsavhandling. Uppsala universitet.
- Hansen, F., red. 2002. *Børns opvekst som forbrugere*. Fredriksberg: Samfundslitteratur.
- Harju, A. 2008. *Barns vardag och knapp ekonomi*. Doktorsavhandling. IVOSA, Växjö universitet.
- Hjort, T. 2004. *Nödvändighetens pris. Konsumtion och knapphet bland barnfamiljer*. Lund: Lunds Universitet.
- Johansson, B. 2005. *Barn i konsumtionssamhället*. Norstedts Förlag: Stockholm.
- Kalmus, V. och Keller, M. 2009. What makes me cool? Estonian tweens' interpretative repertoires. *Young Consumers* 10(4): 329–341.
- Kasser, T et al. 2004. Materialistic values: their causes and consequences. I: Kanner, A., red. *Psychology and Consumer Culture: The Struggle for a Good Life in a Materialistic World*. Washington: American Psychological Association.
- Kjørholt, A.T. 2004. Small is powerful. Discourses on children and participation in Norway. *Childhood* 9(1): 63–82.
- Kvale, S. 1997. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Lundby, E. 2008. *Kunskapsöversikt över barns konsumtionsmönster*. Rapportserie i socialt arbete 2008:1 Växjö: Växjö universitet.
- Lundby, E. 2011. Consumer research on tweens: putting the pieces together. *Young Consumers* 12(4): 326–336.
- Lundby, E. 2012. "If you have money, you can be kinder to them". Possessions and economic resources in children's peer groups. *Young Consumers* 13(1): 136–146.
- Moschis, G. 1987. *Consumer Socialization: a Life-cycle Perspective*. Lexington: Lexington Books
- Nakken, Ø. och Hagen, I. 2011. Merkevareroyalitet – hvordan skapes det? Historien om merkevaren Kaptein Sabeltann sin eventyrlige suksess. *Barn* 1:67–85.

- Nygaard, R. 2005. De dyre børn. *Barn* 2:29–45.
- Näsman, E. och von Gerber, C. 2003a. *Från spargris till kontokort: Barndomens ekonomiska spiraltrappa* (slutrappport från forskningsprojektet För liten för pengar). Norrköping: Linköpings universitet, Institutionen för tematisk utbildning och forskning.
- Näsman, E. och von Gerber, C. 2003b. "Det angår ju oss" – *Barnperspektivet*. Linköping: Institutionen för tematisk utbildning och forskning
- Olesen, J. 2003. *Det forbrugende barn*. Köpenhamn: Hans Reitzels forlag.
- Parker J.G och Gottman J. M. 1989. Social and emotional development in a relational context: Friendship interaction from early childhood to adolescence. I: J.T Berndt och G.W Ladd., red. *Peer Relationships in Child Development*: 95–131. UK: Wiley.
- Pickering, M. 2010. *Research Methods for Cultural Studies*. Edinburgh: Edinburgh University press.
- Pilcher, J. 2011. No logo? Children's consumption of fashion. *Childhood* 18(1): 128–141.
- Pilgrim, L. och Lawrence, D. 2001. Pester power is a destructive concept. *International Journal of Advertising and Marketing to Children* 30(1): 11–22.
- Pugh, J. A. 2009. *Longing and Belonging. Parents, Children, and Consumer Culture*. London: University of California press.
- Page, C och Ridgway, N. 2001. The impact of consumer environments on consumption patterns of children from disparate socioeconomic backgrounds. *Journal of Consumer Marketing* 18(1): 21–40.
- Redmond, G. 2008. *Children's Perspective on Economic Adversity: a Review of the Literature*. Paper No. 149. Social Policy Research Center, Australia.
- Ridge, T. 2009. *Living With Poverty. A Review of the Literature on Children's and Families Experiences of Poverty*. Research Report No 594.
- Ridge, T. 2002. *Childhood Poverty and Social Exclusion: From a Child's Perspective*. Bristol: Policy Press
- Roedder John, D. 1999. Consumer socialization of children: a retrospective look at twenty-five years of research, *The Journal of Consumer Research* 26(3): 183–213.
- Roper, S och La Niece, C. 2009. The importance of brands in the lunch-box choices of low-income British school children. *Journal of Consumer Behavior* 8(2–3): 84–99.
- Rysst, M. 2011. "Skal du på Klubben?" Sosial inkludering og ekskludering blant barn på et multi-etnisk sted i Oslo. *Barn* 2: 47–66
- Salonen, T. 2013. *Barnfattigdom i Sverige. Årsrapport 2013*. Stockholm: Rädda Barnen.
- Schor, E. 2004. *Born to Buy*. New York: Scribner.
- Smith, J.A. och Eatough, V. 2006. "Interpretative phenomenological analysis". I: G. Breakwell, C. Fife-Schaw, S. Hammond och J.A. Smith., red. *Research Methods in Psychology*, (3rd edn). London: SAGE.
- Smith, J.A. 1998. Doing social psychology research. I: Miell, D och M. Wetherell., red. *Doing Social Psychology*. London: SAGE.
- Suess, D. et al. 1998. Media use and the relationships of children and teenagers with their peer groups: a study of Finnish, Spanish and Swiss cases. *European Journal of Communication* 13(4): 521–538.
- Tufte, B. 2004. Tweens – mellan medier og forbrug. *Magasinet Humaniora* 19(4): 11–15.
- Tufte, B. 2007. *Børn, medier og marked*. Fredriksberg: Forlaget samfundslitteratur.
- Vetenskapsrådet. 2002. *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Walker, J. 2008. Listening to children: gaining a perspective of the experiences of poverty and social exclusion from children and young people of single-parent families. *Health and Social Care in the Community* 16(4): 429–436.

Ward, S och Wackman, D. 1971. Family and media influences on adolescent consumer learning, *American Behavioral Scientist* 14: 415-427.

Wærdahl, R. 2003. *Learning by Consuming. Consumer Culture as a Condition for Socialization and Everyday Life at the Age of 12.* (Report No. 4). Oslo: Department of Sociology and Human Geography, Oslo University.

Erika Lundby, Linnéuniversitetet, Institutionen för socialt arbete, SE-391 82 Kalmar/351 95 Växjö, Sverige
E-mail: erika.lundby@lnu.se

R

Familier til forhandling

Katja Haahkola Christensen

Sammendrag

Artiklen undersøger hvilke forståelser og betydninger danske unge, anbragt i familiepleje, tillægger familien ved overgangen fra barndom til voksenliv. Den belyser de unges aktive medskabelse og forhandling af familieskabet i lyset af en dominerende samfundsdiskurs, der opretholder kernefamilien og det biologiske slægtskab som idealer. Der argumenteres for, at balancegangen i forholdet til henholdsvis den biologiske familie og plejefamilien skaber ambivalente følelser og til tider konflikter, der vanskeliggør tilværelsen som plejebarn. Artiklen bidrager således med en belysning af de unges oplevelser af og fortællinger om familien og en barndom levet helt eller delvist i plejefamilie.

Abstract

This article explores notions of family and kinship among Danish youths placed in foster care. It demonstrates how foster youths create and negotiate relatedness within a dominating discourse maintaining the ideal of the nuclear family based on biological kinship between parents and children. The article argues that through everyday experiences and practices strong notions of relatedness can be created between children and their foster families causing the foster family to play a key role in the lives of the children. At the same time, maintaining the ties to the biological family remains important to many foster youths, due to the dominance of notions of kinship based on blood relations in western societies. Striking a balance between relationships with both biological family and foster family can be difficult and in some cases lead to conflicts and pain, further complicating the lives of these young people.

Introduktion

”Blood makes you related, Love makes you family,” står der tatoveret med store sorte bogstaver på venstre side af en 19-årig piges krop. Imellem de to sætninger er tegnet to hænder, der sammen former et hjerte. Tatoveringen tilhører Camilla der, ligesom omkring 6800 andre børn og unge i Danmark (Ankestyrelsen 2013)¹, bor i plejefamilie, da hendes biologiske forældre ikke har været i stand til at tage sig af hende. Camilla kom i pleje, da hun var få måneder gammel, og tatoveringen er en hyldest til plejefamilien, som hun omtaler som sin

”rigtige familie”. Det var Camillas biologiske mor, der var med til at betale for tatoveringen i form af en 18-års fødselsdagsgave, og mens plejeforældrene først var skeptiske overfor idéen, har motivet siden gjort dem både rørte og stolte.

At blod beslægter og skaber relationer mellem mennesker, som tatoveringen påpeger, er en dominerende kulturel forestilling i såvel Danmark som i andre dele af den vestlige verden, hvilket talrige antropologer har påpeget og vist (jf. Schneider 1980 [1968]; Howell 2006; Tjørnhøj-Thomsen 2004). Hvilke betydninger en sådan blodsbeslægtethed tildeles, og hvordan den må

forstås, sætter tatoveringen imidlertid spørgsmålstejn ved. For mens familien generelt i en vestlig kontekst menes at være baseret på biologiske blodsrelationer, så tildeler Camilla kærligheden den afgørende betydning for, hvem der kan betegnes som familie. Det er således, ifølge Camilla, ikke nok at være blodsbeslægtet – der skal også være kærlighed til stede for at skabe en familie. Tatoveringen er et udtryk for Camillas tilvalg af plejefamilien som hendes familie. For plejebørn, der befinder sig på tærsklen mellem barndom og voksenliv, bliver aktive til- og fravalg af familie særligt aktuelle. Dels bliver de unge tildelt større medbestemmelse i anbringelsen på dette tidspunkt, og dels bliver fraflytning fra plejefamilien for mange unge aktuelt i kraft af, at de bliver myndige.

Denne artikel² belyser plejebørns forståelse og forhandling af familieskab i overgangen til voksenlivet³. Tatoveringen repræsenterer en sådan forhandling af familieskabet i kraft af dens dobbelte betydning. Dels anerkendes en normativ biologisk forståelsesramme omkring slægtskabet, dels udfordres den selvsamme forståelse, idet tatoveringen kobler betydningen af slægtskabet til en praktiseret forbundethed uafhængig af blod. Jeg vil vise, at familierelationerne, særligt for unge i plejefamilie, er forbundet med splittede og modstridende følelser, hvilket kommer til udtryk i forholdet til både den biologiske familie og plejefamilien. Især kan det for mange være svært at forholde sig til det ofte konfliktfyldte forhold til de biologiske forældre. Alligevel ønsker langt de fleste unge at opretholde en grad af samvær eller kontakt, hvilket må forstås dels på baggrund af dominerende kulturelle forestillinger om slægtskabet og dels som et udtryk for den kompleksitet og ambivalens, der er uløseligt forbundet med menneskers nære sociale relationer (jf. Peletz 2001).

Metode og informanter

Artiklen bygger på data fra 21 kvalitative interview udført i forbindelse med et 4 måneder langt feltarbejde i foråret 2012 blandt unge, der alle var eller tidligere havde været anbragt i plejefamilie i Danmark.

Der er interviewet 15 unge i aldersgruppen 15–20 år, hvoraf 11 er piger og 4 er drenge⁴. Den specifikke aldersgruppe er valgt af flere årsager. Dels vurderede jeg, at unge i den alder generelt ville være tilpas modne til at reflektere over de emner, som undersøgelsen søgte at belyse, og dels havde mange af de unge, i kraft af deres alder, mangeårige erfaringer med tilværelsen som plejebarn. Endelig ønskede jeg at beskæftige mig med unge i overgangen fra barndom til voksenliv, hvorfor aldersgruppen var relevant. Informanterne er rekrutteret fra forskellige dele af Danmark på baggrund af alder og længden af plejeforholdet⁵. Rekrutteringen er sket dels gennem tre mødesteder for nuværende og tidligere anbragte⁶ og dels gennem private plejefamilier.

Mødestederne blev valgt som rekrutteringssted, idet de kunne formidle direkte kontakt til plejebørn i den udvalgte aldersgruppe. Personalet videregav således en beskrivelse af undersøgelsen til interesserede unge, der herefter kunne melde sig, hvis de ønskede at høre mere om og evt. medvirke i undersøgelsen. 9 unge blev rekrutteret herigennem. I kontakten til de private plejefamilier foregik informationen dels skriftligt og dels ved et personligt møde, hvor jeg beskrev projektet nærmere, både for familien og den unge. De resterende 6 unge blev rekrutteret herigennem. Alle informanter har således personligt givet deres samtykke til at deltage i undersøgelsen. Forud for interviewene blev de unge informeret om, at de havde mulighed for at trække sig undervejs

i undersøgelsen, såfremt de ønskede det, og at de desuden ville være anonyme i undersøgelsen. Pigen, Camilla, hvis tatovering beskrives indledende i artiklen, har personligt givet tilladelse hertil. Det har været afgørende for beslutningen om at anvende beskrivelsen. Da alle informanter var fyldt 15 år, er deltagelse i undersøgelsen baseret hovedsagligt på de unges samtykke (jf. Frederiksen, Larsen og Klyvø 2012: 17).

Især kan det for mange være svært at forholde sig til det ofte konfliktfyldte forhold til de biologiske forældre.

De unge havde været anbragt mellem 1–17 år i plejefamilie: 9 havde boet mere end 10 år i samme plejefamilie, mens 6 unge havde boet hos forskellige plejefamilier eller skiftet mellem at bo i plejefamilie og på institution. Kendetegnende for dem, der havde tilbragt langt størstedelen af barndommen i samme plejefamilie, var, at de beskrev relationen til plejefamilien som tæt og betydningsfuld. Enkelte af de unge, der havde tilbragt en kortere periode i plejefamilien, beskrev forholdet som mere problematisk. 3 unge var for nyligt flyttet hjemmefra, mens de resterende forsat boede i plejefamilie. Overordnet var langt størstedelen af informantgruppen glade for og tilfredse med deres anbringelse, hvilket må medtænkes i forhold til artiklens konklusioner.

Interview og databearbejdning

Der er foretaget 20 interview med enkeltpersoner samt et fokusgruppeinterview blandt 4 unge⁷. Fokusgruppeinterviewet gav mulighed for, at informanterne kunne diskutere temaer og udsagn fra de individuelle interview. Interviewene blev gennemført som semistrukturerede interview med ud-

gangspunkt i en spørgeguide struktureret omkring overordnede temaer såsom familierelationer, baggrunden for anbringelsen, livet i plejefamilien og tiden efter anbringelsen. Den løst strukturerede spørgeguide skabte en åbenhed for informanternes fortællinger. Den muliggjorde, at interviewet kunne bevæge sig i nye retninger og temaer blev introduceret undervejs, som senere kunne efterprøves (jf. Rubow 2003: 240).

Interviewmaterialet er bagefter bearbejdet og analyseret med henblik på at trække temaer og udsagn, vægtet af informanterne, frem (jf. Angel 2012: 78). Interviewene er transskriberet og gennemlæst for at skabe overblik over det samlede materiale. Dernæst er meningsbærende enheder i materialet identificeret, og centrale dele af materialet er tematiseret på baggrund heraf. I den efterfølgende analyse- og fortolkningsproces har jeg løbende stillet spørgsmål til materialet og er vendt tilbage og har genlæst og revurderet udvalgte dele af materialet.

Slægtskab som kulturel konstruktion

Udtryk som "blod er tykkere end vand" og "eget kød og blod" dominerer vestlige forestillinger om familie- og slægtskab. I bogen *American Kinship. A Cultural Account* undersøger antropologen David Schneider sådanne slægtskabsforestillinger blandt den amerikanske middelklasse (Schneider 1980[1968]). Slægtskab, påpeger Schneider, er en kulturel konstruktion, og der kan derfor være forskellige kulturelle opfattelser af, hvad familie og slægtskab er, hvem der er familie og hvordan (Mogensen og Olwig 2013: 21). I en amerikansk sammenhæng viser Schneider, at slægtskabet er grundlagt på forestillinger om blod og genetisk arvemasse, idet individer antages at være bes-

lægtet i kraft af biologiske processer (Schneider 1980 [1968]: 23). I denne optik er slægtskabet ikke udtryk for et valg, men derimod et naturskabt bånd. Knyttet til forestillingen om det biologiske slægtskab er en forventning om vedvarende kærlighed mellem slægtninge, af Schneider betegnet som "enduring diffused solidarity", der kan oversættes til "vedvarende generel solidaritet" (Mogensen og Olwig 2013: 21). Således opfattes det biologiske slægtskab som ubrydeligt og knyttet til nogle moralske forventninger. Hvordan forventninger til familieskabet får betydning for unge i familiepleje, vil blive behandlet i denne artikel, idet jeg viser, at forventningerne både medvirker til at fastholde familierelationer og samtidig virker nedbrydende, når disse ikke imødekommes.

Forestillingen om, at blod ligger til grund for slægtskabet, gør sig ikke alene gældende i en amerikansk kontekst, men kommer også til udtryk i en nordisk sammenhæng (se fx Howell 2006; Tjørnhøj-Thomsen 2004). I en dansk kontekst bliver dominerende forestillinger om det biologiske slægtskab synlige både i lovgivningen og i praksis blandt feltens aktører herunder sagsbehandlere, plejeforældre og plejebørnene selv. I lovgivningen er der senest med Barnets Reform⁸ lagt yderligere vægt på den biologiske families rolle og inddragelse i anbringelsen (Servicestyrelsen 2011). I en rapport fra Det Nationale Forskningscenter for Velfærd konkluderes det, at betydningen af slægten er blevet styrket ideologisk med de seneste reformer på anbringelsesområdet (Egelund, Jakobsen og Steen 2010: 14). I tråd hermed er anbringelser inden for slægten ligeledes blevet prioriteret (ibid.). Opfattelsen af de biologiske forældres særlige rolle og betydning ses blandt andet i vægtningen af samvær og bibeholdelse af relationer mellem børnene og deres biologiske forældre (Klyvø 2011: 11). Flere undersøgelser påpeger, at omend der

med Barnets Reform er kommet øget fokus på børnenes medbestemmelse og inddragelse, oplever nogle børn forsat, at aftaler omkring samvær med de biologiske forældre strider imod deres egne ønsker (Børnerådet 2012, Klyvø 2011). De unge i min undersøgelse gav dog generelt udtryk for at blive inddraget i spørgsmål om kontakt og samvær med den biologiske familie, hvilket må ses i lyset af deres alder og de flestes ønske om at opretholde en grad af kontakt til forældrene. At beslutninger omkring samvær og kontakt til den biologiske familie samtidig kunne være både svære og ambivalente for de unge, vil jeg vende tilbage til.

Forholdet til de biologiske forældre handler ikke alene om samvær og kontinuitet i de sociale relationer. Koblet til den vestlige slægtskabsmodel og forestillingen om naturligt skabte slægtskabsrelationer er ligeledes spørgsmål om identitet. Viden om slægten udgør ifølge antropologen Marilyn Strathern en konstituerende viden, idet den menes at fortælle ikke bare hvem ens slægt er, men i kraft heraf også hvem man selv er (Strathern 1999: 68). En sådan kulturel forestilling kommer blandt andet til udtryk i tv-programmet "Ved du hvem du er?", hvor kendte danskere søger deres slægthistorie og viden om for længst afdøde biologiske slægtninge (www.dr.dk). Igennem denne slægtskabsfortælling antages den kendte således at få indblik i, hvem han/hun er og flere bliver følelsesmæssigt påvirket af "mødet" med de afdøde slægtninge. I en plejefamiliekontekst bliver det ligeledes tydeligt, at mange plejebørn fremhæver, at viden om biologiske slægtninge, ikke mindst de biologiske forældre, er vigtig. Udsagn som at "vide hvor man kommer fra" og "kende sine rødder" går igen i interviewene, og disse betragninger opfattes som selvfølgelige og naturlige årsager til at opsøge biologisk familie.

Familier der skabes

Til trods for det stærke ideal om det biologiske slægtskabs store betydning vokser mange anbragte unge op i familier, der ikke er baseret på blodsbeslægtethed. For dem tydeliggøres det, at familieskabet får sin betydning ikke kun gennem diskurser om blod og biologi, men også gennem den kærlighed og omsorg som familien forventes at yde. På denne måde kan plejemor blive til mor og plejefamilien den "rigtige" familie. Fokus vil i nedenstående blive rettet mod, hvordan familierelationer skabes og formes i praksis, hvilket er oversat i Schneiders analyse. Jeg vil vise, at der i kraft af den tid og hverdag, som de unge deler med plejefamilien, kan opstå en forbundethed, hvorigennem plejebørnene inkorporeres i plejefamilien.

Teoretisk anvender jeg den antropologiske forståelse af familieskab med udgangspunkt i antropologen Janet Carstens begreb "relatedness", her oversat til forbundethed, der sætter fokus på relationers tilblivelse igennem sociale processer over tid i kraft af hverdagspraksisser.⁹ Janet Carsten benytter begrebet forbundethed i sin beskrivelse af slægtskab på øen Pulau Lankawi (Carsten 1991, 1995). Her viser hun, at et hjem ofte består af både biologiske børn og "anak angkat", plejebørn, hvoraf nogle bor fast i hjemmet gennem hele barndommen, mens andre er der i kortere eller længere tid (Carsten 1991: 431). Over tid skabes forbundethed mellem plejebørnene og familien i en social proces, hvor særligt måltiderne og det at dele mad i hjemmet spiller en afgørende rolle for opfattelsen af familierelationerne (Carsten 1991: 425). Plejebørnene inkluderes således i familien på lige vilkår med andre familiemedlemmer. I denne optik skabes slægtskabet ikke nødvendigvis ved fødsel, men må snarere ses som en proces, der finder sted over tid (ibid.).

Selvom Carstens studie empirisk kan synes svært at sammenligne med en dansk familieplejekontekst, er forbundethed et nyttigt begreb at belyse plejefamilien med, idet det åbner op for en mere fleksibel forståelse af de processer, hvorigennem mennesker skaber relationer og forhandler betydningen af familieskab. En sådan processuel tilgang til forståelsen af familieskab ses ligeledes i den norske antropolog Signe Howells studie af transnational adoption i Norge. Her viser hun, hvordan adoptivforældrene gennem fortællinger og handlinger inkorporerer adoptivbørnene i slægten (Howell 2006: 8) Studier som Howells bidrager til en nuanceret forståelse af, at familieskabet ligeledes i en vestlig, nordisk sammenhæng ikke alene kan reduceres til dominerende forestillinger om biologi og blod, men må forstås som en tilblivelsesproces, der forhandles af individer over tid.

Med udgangspunkt i Carstens og Howells forståelser af tid og handlinger som centrale elementer af familieskabets tilblivelse, vil jeg ligeledes argumentere for, at plejebørns familieskab formes gennem den tid og hverdag de tilbringer i plejefamilien. Begrebet forbundethed sætter således en bredere ramme for opfattelsen af familieskabet, der i de unges forståelse og betydningstillæggelse henviser til ikke blot biologisk ophav, men også indholdet og værdien af familierelationerne, som kontinuerligt formes gennem den daglige tilværelse i interaktionen med plejefamilien.

Forbundethedens tid og praksisser

Blandt de unge jeg talte med, blev tid ofte italesat som en betydningsfuld faktor i forholdet til plejefamilien og i deres forståelse generelt af familieskabet. Mange af de unge havde, som tidligere nævnt, tilbragt en stor

del af barndommen i samme plejefamilie og følte en tæt tilknytning til plejefamilien, som de beskrev som en del af deres familie.

De [plejefamilien] kommer til at blive ens familie, fordi det er dem, man har ved sig. Det er dem, der altid er ved ens side, det er dem, man lever sammen med og bor sammen med. (...) Jeg har altid været her, så jeg ser min plejefamilie som min rigtige familie. Selvfølgelig ser jeg også min biologiske familie som min familie, men jeg har stadig et tættere bånd med min plejefamilie, end med min biologiske.

Camilla 18 år, plejebarn

Camilla påpeger i citatet, at da hun "jo altid har været her", er de blevet hendes "rigtige familie", og hun har et stærkere bånd til dem, end hun har til den biologiske familie.

Kærligheden forbundet med familien opfattes dermed ikke alene som naturgiven, men som noget der skabes igennem familieskabets praksisser.

Tiden er således en medvirkende faktor i skabelsen af de unges forbundethed med plejefamilien, og herigennem får forbundetheden sin autenticitet og validitet (jf. Carsten 2000: 696, se også Børnerådet 2012; Madsen 2004; Frederiksen, Larsen og Klyvø 2012 m.m.). Tiden kan samtidig medvirke til at svække de familierelationer, der ikke aktivt vedligeholdes og opretholdes og måske tilmed opleves som negative (jf. James 1998: 142; Howell 2001: 207). Flere unge oplever, at samværet og kontakten til de biologiske forældre over tid bliver mindre og i kraft heraf mister familierelationerne i nogen grad deres indhold og betydning.

Jeg ser jo bare min biologiske mor, som hende der har født mig, jeg ser hende ikke som min mor. Fordi jeg ser jo min plejemor som min rigtige mor, fordi jeg ikke har kontakt til hende [biologisk mor]. (...) Hun har født mig, og det er hende, der har haft mig i fem år, men det er ikke hende, der har givet mig det gode liv. Det har min plejemor.

Maria 18 år, plejebarn

Selvom Maria anerkender sin biologiske mor, som hende der har født hende, så har denne på grund af mindsket kontakt og manglende evne til at tilbyde Maria "det gode liv", mistet rollen som mor. Udsagn som Marias går igen i forskellige grader i interviewene og tydeliggør, at de kulturelle normer og forventninger, der knytter sig til det biologiske slægtskab, ikke nødvendigvis svarer til praksis for unge i plejefamilie. I sådanne tilfælde udfordres et forestillet lighedstegn mellem biologi og permanens (jf. Carsten 2000: 695).

Hjemmet er i mange dele af verden tæt forbundet med forestillingen om familien, idet det danner rammen omkring en række hverdagspraksisser herunder fælles måltider, samvær og pleje, som forbindes med familieskabet (Carsten 2004: 35; Pine 2007:112). Antropolog Allison James skriver om koblingen mellem familie og hjem: "Within the European context 'home' has come to be recognized as the physical and emotional setting for people's personal and private lives. 'Home' is what contextualizes familial experiences" (James 1998: 143).

De emotionelle og praktiske aspekter af familielivet forbindes af hjemmet, der forestilles at danne rammen om oplevelsen af at være en familie. I en dansk plejefamiliekontekst indtager hjemmet ligeledes en central rolle for familieskabet og får betydning for de unges opfattelse af at være en familie.

Gennem oplevelserne og dagligdagen delt med plejefamilien skabes en forbundethed, der, med udgangspunkt i Camillas tatovering, kan beskrives som den kærlighed, der skal til for at være en familie. Kærligheden forbundet med familien opfattes dermed ikke alene som naturgiven, men som noget der skabes igennem familieskabets praksisser.

(...) Vi har altid gået meget op i, at vi skal være hjemme til aftensmad klokken halv syv sådan deromkring, og så spiser vi allesammen sammen. Og det har jeg været rigtig glad for, at jeg har haft sådan nogle rutiner med, at jeg skulle være hjemme den tid, så spiste vi, og så så vi måske den serie sammen, eller også om morgenen med, at jeg kom ned, så var der lavet morgenmad, jeg gik op og børstede tænder og gik i skole. Jeg har ligesom altid fået den der hverdagsrutine med, hvad jeg gjorde om dagen. Hvor det havde jeg slet ikke fået, hvis jeg boede hos min mor og far altså, der tror jeg ikke engang, at jeg var kommet i skole, vel.

Gry 18 år, plejebarn

I kraft af en stabil dagligdag i hjemmet med faste rutiner, herunder fælles måltider, har plejefamilien skabt en tryghed og en base, der for Gry, og for mange af de andre plejebørn, er en vigtig del af familiens funktion. Trygheden består samtidig i, at plejeforældrene yder hjælp og støtte til de unge, og bevidstheden om, at plejeforældrene er der for dem, beskrives ligeledes som et afgørende aspekt ved familieskabet. "Jeg ser dem som forældre, og så er det lidt lige meget, om det er med blod eller ej, for de er der for mig, det ved jeg bare," fortæller 19-årige Signe i et interview. Signe er for nyligt fraflyttet plejefamilien for at bo for sig selv,

men plejeforældrene spiller forsat en stor rolle i hendes liv. Særligt med anbringelsesens officielle ophør oplever Signe, at plejeforældrene har overtaget rollen som forældre, fordi hun har fået bekræftet, at relationen består uafhængigt af plejeforholdet. "Jeg tror også, at det er min plejemor der, når jeg bliver student, skal give mig huen på," fortæller hun videre¹⁰.

Familieskabet kan siges at være karakteriseret ved en række udvekslinger familiemedlemmerne imellem, og som Janet Carsten i en anden sammenhæng pointerer, opfattes disse ofte som privilegier, der tildeles i kraft af vedvarende relationer, snarere end som prædefinerede rettigheder (Carsten 2000: 691). Når Signe således giver plejemoren lov til at overrække studenterhuen, kan det ses som et sådant privilegie. Ligesom privilegier kan gives, kan de også fratages. Det bliver tydeligt, når 18-årige Søren afviser at tage imod råd og vejledning fra sine biologiske forældre, idet de på dette punkt ikke længere varetager forældreskabet.

Hvis jeg fx giver udtryk for, at jeg har lavet et eller andet lort og han [biologisk far] så siger "ej det skal du fanme ikke gøre" og "det er jeg skuffet over", så er man sådan lidt, "hvorfor er du skuffet, du har jo selv gjort det". Eller min mor, hvis jeg skal til fest, og hun brokker sig over, at jeg skal drikke, så siger jeg, "for det første er det ikke dig, der bestemmer det, og for det andet, var du ikke meget bedre selv". Det der med at de går ind og spiller forældre, altså de er mine forældre, men siger, "det der må du ikke". Det kan jeg ikke forholde mig til, hvis de selv har begået de samme fejl og stadig hænger i dem.

Søren 18 år, plejebarn

Sørens biologiske forældre forsøger, som så mange andre udsatte forældre, at leve op til de moralske forventninger forbundet med forældreskabet (jf. Pedersen og Tjørnhøj-Thomsen 2013: 47). Grundet deres situation er de imidlertid ikke i stand til det, og de har ofte skuffet Søren. Moren har ikke været i stand til at stoppe sit alkoholmisbrug, mens faren gentagne gange har været i fængsel. De evner ikke at leve op til rollen som autoriteter, der knytter sig til forældreskabet, og som følge heraf bortfalder privilegier såsom at give råd og vejledning. Dermed fratages de et væsentligt aspekt af forældreskabet.

Plejeforældrene har i udgangspunktet ikke forældremyndigheden over plejebørnene og dermed ikke det lovmæssige forældreskab.

De daglige forventninger til familie- og forældreskabet indfrier plejeforældrene i mange henseender. De yder en betydningsfuld hjælp, støtte og omsorg, og de unge oplever ofte, at deres hjem danner trygge og faste rammer omkring deres tilværelse. Herigennem skabes forbundethed og kærlighed mellem plejebørn og plejeforældre, og over tid kommer mange plejebørn til at betragte plejefamilien som en del af deres familie. Samtidig kan de skuffelser og svigt, som de unge har oplevet fra deres biologiske forældre, virke nedbrydende for forbundetheden. Som følge heraf mister nogle biologiske forældre over tid rollen som forældre.

Til trods for, at de unge har oplevet mange problemer med de biologiske forældre, ønsker de fleste at bevare kontakten med de biologiske forældre, i et vist omfang. Som Strathern har påvist, spiller viden om slægten en vigtig konstituerende rolle for det enkelte menneske (Strathern 1999). I et samfund med et dominerende biologisk fun-

deret slægtskabsideal kan adskillelsen fra og uvisheden om de biologiske forældre derfor opleves at skabe et brud med familien, som en slægtsviden i nogen grad forestilles at genoprette (Carsten 2000: 689). I tråd hermed vil jeg argumentere for, at kontakten og kendskabet til de biologiske forældre for unge i plejefamilie ligeledes er knyttet til deres ønske om at skabe en sammenhæng i forholdet mellem fortiden, nutiden og fremtiden, hvilket de ser som centralt for deres selvforståelse og identitetsskabelse. Denne kontinuitet, baseret på hvad der opfattes som en naturskabt blodsbeslægtethed, mangler i plejefamilien, som bygger på et kontraktuelt forhold. I anbringelsen kan dette kontraktforhold skabe usikkerhed hos plejebørnene omkring relationen til plejefamilien. Mange unge oplever således i nogen grad at være splittede i forholdet til både den biologiske familie og plejefamilien, og familierelationerne kan være forbundet med en dyb ambivalens (jf. Peletz 2001).

En kontraktbunden familie

At plejefamiliekonstruktionen overordnet bygger på kernefamilien som model og ideal understreges i anvendelsen af betegnelser som "plejemor" og "plejefar", der henviser til slægtskabstermer (Ulvik 2005: 17), og plejefamilien opfylder, som tidligere vist, mange af de moralske forventninger, der knyttes til forestillingen om familie- og forældreskab. Samtidig adskiller plejefamilien sig på en række områder fra en dominerende vestlig familiemodell (ibid). Det manglende biologiske bånd er i denne optik væsentligt. Men en særligt afgørende forskel synes at være kontraktforholdet mellem kommunen og plejeforældrene, der danner grundlaget for plejefamiliens tilblivelse og opretholdelse. Plejebørnene tilføjer særligt to aspekter ved dette

kontraktforhold betydning: dels økonomien i plejeforholdet (plejeforældrenes løn og vederlag) og dels midlertidigheden forstået som det mulige ophør af anbringelsen. Når disse bliver fremtrædende præmisses i plejeforholdet, opleves hos nogle plejebørn en usikkerhed i forholdet til plejeforældrene.

Midlertidigheden eksisterer som præmis i plejefamilien i kraft af, at kontrakten og dermed plejeforholdet kan ophæves, før barnet fylder 18, af plejeforældre, såvel som af kommune, biologiske forældre og i nogle tilfælde af børnene selv, når der vurderes at være grundlag for det (jf. Egelund et al. 2010: 20–21). Som følge heraf bliver nogle plejebørn sendt tilbage til den biologiske familie, mens andre bliver anbragt i en ny familie. Plejeforældrene har i udgangspunktet ikke forældremyndigheden over plejebørnene og dermed ikke det lovmæssige forældreskab. Det faktum fremhæver yderligere midlertidigheden og adskiller plejefamilien fra andre ikke-biologiske familieformer såsom adoptivfamilien (Howell 2006: 41). Af samme grund er plejefamilien i langt højere grad end andre familier genstand for offentlig kontrol (Ulvik 2005: 17).

Forskning peger på, at risikoen for et sammenbrud og dermed ophør af anbringelsen er størst i anbringelsens indledende fase (Egelund og Vitus 2007: 14). Men selv for plejebørn, der har tilbragt mange år i samme plejefamilie, kan det mulige ophør af relationen til plejefamilien pludselig blive aktuelt. Maja, der havde boet mere end 10 år i samme plejefamilie med sin biologiske bror, fortalte, at broren var blevet fjernet fra familien, da konflikterne mellem ham og plejeforældrene var blevet for store. Han var derfor blevet flyttet på kostskole af kommunen. Maja var af samme grund opmærksom på at undgå konflikter med plejefamilien. Hun var bevidst om, at kommunen ligeledes kunne få hende flyttet, hvis problemerne

blev for store. Indimellem drømte Maja om at bo hos sin biologiske mor, selvom hun ingen kontakt eller samvær havde med moderen, da hun forestillede sig, at relationen til en biologisk mor ikke på samme måde kunne "opsiges". Præmissen for plejeforholdet, midlertidigheden og det mulige ophør af relationer, bryder således med et dominerende aspekt ved den biologiske forståelse af slægtskabet, nemlig antagelsen om slægtskabets ubrydelighed (jf. Schneider 1980 [1968]; Carsten 2000). Af samme grund kan midlertidigheden, når den er synlig og oplevet af de unge, blive begrænsende for skabelsen af forbundethed, idet der hos de unge opstår usikkerhed omkring relationens kontinuitet, og hvorvidt de tør "satse" på plejefamilien som deres familie.

Det faktum, at plejeforældrene modtager løn eller såkaldte vederlag for plejebørnene, er ligeledes et element, der kan skabe tvivl om betydningen af relationen til plejeforældrene. David Schneider påpeger, at der eksisterer et grundlæggende modsætningsforhold mellem penge og kærlighed. Hvor penge knytter sig til forestillinger om materialitet, magt og midlertidighed, opfattes kærligheden som vedvarende og moralsk (Schneider 1980 [1968]: 49). Penge kan siges at henvise til en markedsanalogi, der synes uforenlig med en vestlig slægtskabsideologi (Strathern 1992). I et studie af primært yngre plejebørn påpeger antropologen Iben Attrup Madsen, at det økonomiske aspekt af plejeforholdet bliver tydeligt og problematisk for de plejebørn, der i udgangspunktet ikke oplever plejeforholdet som positivt og som tvivler på plejeforældrenes kærlighed (Madsen 2004: 55). I forlængelse heraf vil jeg argumentere for, at selv for unge, der har tilbragt mange år i samme plejefamilie og oplever forholdet til plejeforældrene som særdeles velfungerende og positivt, kan bevidstheden omkring

plejeforældrenes løn i visse situationer så tvivl om relationens natur. Gry, der holder meget af plejeforældrene og opfatter dem som sine egentlige forældre, bryder sig ikke om tanken om, at plejeforældrene får løn for at have hende, og til tider har det medført diskussioner i plejefamilien.

Det er pisseirriterende, fordi de skal jo gøre det for kærlighedens skyld. Og de får jo ikke løn for at have deres egne børn. (...) Min plejemor sagde for nylig, at nu havde hun fundet et andet arbejde, for hun fik jo ikke løn for mig mere, hvor jeg bare tænkte, ej det er da bare irriterende at sige sådan noget. (...) De skal have mig, fordi de virkelig skal have lyst til det og skal elske mig som deres rigtige barn, og det ved jeg godt, det gør de også, men bare tanken om det på en eller anden måde, ikke.

Gry 18 år, plejebarn

Kontrakten mellem plejefamilien og kommunen, der, som tidligere nævnt, udgør grundlaget for anbringelsen, er et aspekt ved anbringelsen som mange unge beskriver som generende. Jeg har her særligt belyst to forhold, der kan skabe usikkerhed i anbringelsen og blive begrænsende for skabelsen af forbundethed. Det sker i tilfælde, hvor de unge oplever, at både økonomien og den mulige midlertidighed henviser til deres position i plejefamilien som ikke helt rigtige medlemmer. Relationen til de biologiske forældre er ikke på samme måde genstand for en sådan usikkerhed, idet det biologiske bånd i udgangspunktet forventes at være permanent. Her er det imidlertid forventningerne om samvær og nærhed, der knytter sig til forestillingerne om det biologiske slægtskab, der kan være svære for de unge at håndtere. Mange forsøger som konsekvens heraf at skabe en distance til foræl-

drene og en tilværelse, der ofte indebærer vedvarende misbrug.

Det nærværende fravær

Sociale relationer forbindes som oftest med samvær og nærvær, hvilket specielt gør sig gældende for forestillinger om familien, der antages at udgøre et særligt nært fællesskab. Adskillelsen mellem børn og biologiske forældre er imidlertid en grundlæggende præmis for anbragte børn, idet de, enten frivilligt eller med tvang, er blevet fjernet fra hjemmet. For mange af de unge, der som nævnt har tilbragt størstedelen af deres liv i plejefamilie, spiller fraværet forsat en betydningsfuld rolle i tilværelsen, og de må, i kraft af deres alder, i stigende grad forholde sig til, i hvilken grad de ønsker kontakt og samvær med de biologiske forældre. I de tilfælde, hvor der ikke er vedvarende kontakt, kan det opleves som særdeles vigtigt at få et grundlæggende kendskab til forældrene. Det fortæller unge, der har opsøgt tidligere ukendte fædre.¹¹

Jeg ville jo bare rigtig gerne se, hvem han var [biologisk far]. Men det var bare som en fremmed mand for mig. Det var ikke en negativ oplevelse for mig, men det var heller ikke en positiv oplevelse, det var bare sådan. (...) Vi var på en café, jeg kan ikke engang huske, hvad vi snakkede om, det er så lang tid siden. (...) Bare alene det der med at få ansigt på, det tror jeg var vigtigt for mig.

Sandra 18 år, plejebarn

På nuværende tidspunkt ved jeg ikke rigtig, hvad det er for nogle spørgsmål, men jeg ved, de er der. Og hvis jeg kunne få lov til at se min far, ville der være så meget, som jeg kunne få opklaret. (...) På et eller andet tidspunkt,

når jeg er klar til det, så ved jeg, at de der spørgsmål vil komme. Jeg tror også det er spørgsmål om, hvorfor han gik fra min mor og hvordan min mor var og sådan noget. Ligesom få bekræftet, hvor jeg kommer fra.

Regitze 16 år, plejebarn

Selvom disse møder ikke nødvendigvis fører til yderligere kontakt, handler det om at få indsigt i den førømtalte slægtskabsviden, der forestilles at være bærende for individets selvforståelse og identitetsskabelse (jf. Strathern 1999).

Mange af de unge, herunder dem der er fyldt 18, står udelukkende selv for kontakten til forældrene, og de kan således selv bestemme, hvorvidt de i udgangspunktet ønsker kontakt eller ej. Søren, der netop er blevet 18 år, udtrykker tilfredshed med selv at kunne bestemme omfanget af samvær, ligesom han har mulighed for at aflyse aftaler med de biologiske forældre, hvilket tidligere ikke var muligt. En sådan selvbestemmelse giver på den ene side frihed og mulighed for at skabe en distance, samtidig er det tydeligt, at beslutninger omkring samvær og kontakt med forældrene kan være ambivalente og fordre en række komplikationer for de unge.

Klara: "Jeg ser hende [biologisk mor] én gang om måneden. Før i tiden så jeg hende, hver tredje uge, tror jeg det var. Men øhm.. jeg vil gerne se hende lidt mindre, for hun drikker stadigvæk, og hvis jeg ser hende for tit, så bliver jeg også irriteret på hende, og så gider jeg heller ikke snakke med hende."

Interviewer: "Hvad er årsagen til, at du gerne vil holde fast i at se din mor, selvom det kan være svært og pinligt, som du fortæller?"

Klara: "Det er jo fordi, hun er min mor.

Og jeg er nok også bange for at hun måske, jeg ved ikke, jeg tror.. Jeg synes i hvert fald, hun skal se sin døde ikke, og jeg er nok også bange for, at hun begår selvmord på et eller andet tidspunkt, hvis hun ikke ser mig også. Der hvor hun havde drukket meget op til konfirmationen, der truede hun med at hoppe ud fra altanen."

Klara 17 år, plejebarn

Selvom det kan være anstrengende for Klara at være sammen med sin mor, vil hun alligevel gerne opretholde en grad af samvær og føler sig forpligtet til det. Ved samtidig at mindske omfanget af samværet forsøger Klara at finde en balance i relationen. Mange af de unge kæmpede med at finde en balance mellem adskillelse og nærvær, og de kompenserede ofte for længerevarende fysisk adskillelse med at sende sms'er og ringe til forældrene. I Klaras tilfælde har hun forsøgt at holde beslutningen omkring mindsket samvær skjult for moderen i et forsøg på at skåne hende.

Hun ved godt [sagsbehandler], at hun ikke skal skrive, at det er mig, der har valgt, at jeg kun vil være hos min mor én gang om måneden. Det har hun fået at vide masser af gange, at hun ikke skal skrive. Hun skal bare skrive, at det er ligesom kommunen, der har valgt, at det skal være sådan. Men så skriver hun, at det er mig, der har valgt. Og min mor hun bliver jo sur og ked af det over det og begynder at spørge om alt muligt, hvorfor jeg ikke vil det.

Klara 17 år, plejebarn

Ved at opretholde en distance "legitimeret" af kommunen søger Klara at undgå konflikter med moren og "afsløringen" opfattes derfor som en potentiel trussel for familie-

forholdet. Fravær og adskillelse kan således ses som strategier, hvormed individer forholder sig til og håndterer nære sociale relationer og de konflikter, der kan være knyttet til dem (Mogensen og Olwig 2013: 27; Bille, Hastrup og Flohr Sørensen 2010: 7). Antropologen Trine Mygind Korsby pointerer i en anden sammenhæng, at mennesker generelt navigerer i deres sociale netværk ved at understrege og udelade forskellige sider og erfaringer afhængig af situationen (Korsby 2013: 138). På samme måde kan det siges, at alle mennesker forsøger at opretholde det gode familieskab gennem en balancegang mellem samvær og distance, eksempelvis ved at fravælge en familiesammenkomst eller foretage et længe lovet familiebesøg for at lette den dårlige samvittighed. En sådan navigering mellem nærhed og distance bliver imidlertid særligt nødvendig og ofte svær for anbragte unge. De forsøger at skabe en balance imellem på den ene side en vis grad af kontakt og samvær med de biologiske forældre og på den anden side en distance til forældrene og deres, ofte, problemfyldte tilværelse. Dette kompliceres af, at mange unge bekymrer sig for forældrene og nærer et ønske om at hjælpe.

Jeg er ikke så god til at erkende, at jeg ikke kan hjælpe ham (biologiske far). Jeg har bare lyst til at hjælpe ham, når jeg er derude. Jeg tænker bare, hvis nu jeg køber det der til ham, og hvis jeg kommer ud og gør rent. Hvor jeg så tænker bagefter, at jamen det kan du jo ikke, Signe. Jeg kan jo ikke være mor overfor min far. Jeg har bare alt for meget, og jeg kan ikke tage mere ansvar, og du kan bare heller ikke hjælpe ham. Og det er bare rigtig svært at se i øjnene.

Signe 19 år, tidligere plejebarn

Ansvar og loyaliteten, som Signe oplever i forhold til faren, går igen i flere af de unges historier. Sandra fortæller, at hun, efter at være flyttet hjemmefra, selv må sige nej til moren, når hun lejlighedsvis beder hende om penge, hvilket kan være svært. Andre af de unge forsøger at undgå at kalde plejeforældrene for mor og far i de biologiske forældres påhør. Den loyalitet og solidaritet som disse eksempler giver udtryk for er, som tidligere påpeget, karakteristisk for opfattelsen af familieskabet (jf. Schneider 1980 [1968]; Norbye 2001:174). Forventningerne til familieskabet er således ikke alene knyttet til forældrenes pligt til at give børnene omsorg. Børnene oplever ligeledes at skulle leve op til forventninger om kontakt, samvær, støtte og loyalitet, hvilket fordrer en række valg og strategier hvorigennem de unge forsøger at balancere forholdet til henholdsvis den biologiske familie og plejefamilien. Med øget selvbestemmelse på grænsen til voksenlivet lettes denne balancegang ikke nødvendigvis. I nogle sammenhænge synes det snarere at skabe nye udfordringer på grund af det ansvar, som en sådan selvbestemmelse medfører.

Familier til forhandling

I denne artikel har jeg belyst, hvordan unge i familiepleje forstår og praktiserer familieskab, idet jeg har vist, at familien dels er et fleksibelt fællesskab, der bliver til og får sin betydning over tid og dels er en kulturel forestilling, der bygger på en dominerende biologisk slægtskabsmodel, der vedbliver at være idealsættende i samfundet. Begge forhold spiller ind og får betydning for de unges forståelse og praktisering af familieskabet. Med udgangspunkt i en engelsk kontekst beskriver antropologen Bob Simpson de moderne familier som "families that are 'unclear' rather than 'nuclear'" (Simpson i

Strathern 2005: 22). Hermed henviser Simpson til, at familien som kulturelt fænomen idag er langt fra så klart og afgrænset, som forestillinger om den biologiske familie og kernefamilien synes at udtrykke. I praksis er familien genstand for en kontinuerlig forhandling og former sig i en proces, hvor nye medlemmer af familien kommer til, mens andre ophører at være familiemedlemmer. Alligevel består kernefamilien forsat som et ideal i samfundet, som mange mennesker stræber efter (Howell 2006: 64; James 1998: 143; Holtan 2002: 58). Unge i familiepleje forsøger ligeledes at balancere forholdet mellem ideal og praksis. I kraft af den tid og hverdag, som de deler med plejeforældrene, skabes en forbundethed, der for mange unge betyder, at de over tid kommer til at betragte plejefamilien som deres familie og tildeler plejeforældrene det uformelle forældreskab. Forbundetheden får særligt sin styrke og betydning, når de unge oplever, at plejeforældrene indfrier eksisterende håb og forventninger til familien, som mange biologiske forældre ikke er i stand til. Sideløbende spiller de biologiske forældre for mange unge forsat en vigtig rolle i tilværelsen. Mange ønsker at bevare en grad af samvær og kontakt til de biologiske forældre, men balancen mellem nærvær og distance kan være vanskelig at skabe, og det kan være belastende for de unge, når de oplever at skulle leve op til forventninger om samvær. Familien viser sig altså på den ene side som en fleksibel størrelse, der i praksis skabes og formes gennem plejebørnenes tilværelse i plejefamilien. Samtidig synliggøres normerne og forventningerne forbundet med det biologiske slægtskab i en

række sammenhænge og udfordrer forbundetheden mellem plejebørn og plejeforældre, mens det ofte problematiske forhold til de biologiske forældre udstilles. Heri består den kompleksitet og ambivalens, som er indeholdt i de unges forståelse af familien.

Med de nyere antropologiske slægtskabsstudier er fokus særligt blevet rettet mod de processer og praksisser hvorigenem familien formes, udvikles og skabes, hvilket har medvirket til at synliggøre den fleksibilitet og kompleksitet, der også i en vestlig kontekst karakteriserer familien. Faren ved sådanne analyser er imidlertid, ifølge antropologen Daniel Miller, at de normative og formaliserede slægtskabsstrukturer i samfundet negligeres, hvilket kan medføre fejlagtige antagelser om, at individer skaber og former familien uafhængigt af disse (Miller 2007: 537). Millers pointe understreges af antropologer, der har vist, at det for nogle mennesker kan være en vedvarende "kamp" at opnå anerkendelse og accept, fra det omkringliggende samfund, af deres familier, der i udgangspunktet strider imod samfundets normer og forestillinger (se fx Howell 2001; Weston 1991; Wozniak 2002). Jeg har i denne artikel vist, at mange unge i familiepleje både efterstræber og udfordrer de idealer og normer, der er forbundet med familieskabet. De problemer der kan opstå i den forbindelse viser, at der er behov for kritisk at reflektere over de normer og forventninger, der er knyttet til familien som kulturelt fænomen. Disse normer og forventninger kan i sidste ende øge presset særligt på udsatte børn og unge og skabe yderligere komplikationer i tilværelsen som anbragt.

Noter

¹ Tallene er hentet fra Ankestyrelsens statistikbank. De nyeste tabeller herfra er baseret på tal fra 2012.

² Artiklen er udarbejdet som en del af forfatterens kandidatafhandling ved Institut for Antropologi, Københavns Universitet.

³ I beskrivelsen af de unges forhold til henholdsvis plejefamilien og den biologiske familie vil jeg primært anvende begrebet familieskab. Slægtskab vil blive anvendt som mere overordnet begreb, særligt med henvisning til teoretiske diskussioner, idet slægtskab i mange henseender fungerer som den direkte oversættelse for det engelske begreb "kinship".

⁴ Jeg tilstræbte at skabe en vis diversitet i informantgruppen i forhold til køn. Det var dog generelt sværere at få kontakt til drengene, og pigerne udviste større interesse for at blive interviewet, hvorfor størstedelen af informanterne er piger.

⁵ Alle informanter havde boet mindst 1 år i plejefamilie.

⁶ Mødestederne er kommunalt støttede tilbud, der giver nuværende og tidligere anbragte mulighed for at møde andre med samme baggrund og indgå i et socialt fællesskab.

⁷ Med 5 informanter er der foretaget opfølgende interview for at uddybe og vende tilbage til emner, som blev berørt ved første interview. Interviewene har haft en varighed af mellem 1 til halvanden time.

⁸ Barnets Reform er den seneste reform på området for socialt udsatte børn og unge. Reformen trådte i kraft pr. 1. januar 2011. Med reformen har ambitionen blandt andet været at opkvalificere familieplejemeområdet med henblik på at skabe mulighed for, at flere børn, der skal anbringes, bliver tilbudt anbringelse i plejefamilie (Servicestyrelsen 2011: 154).

⁹ Min anvendelse af begrebet hverdagspraksisser, knyttet til familien, adskiller sig fra begrebet "family practices" forankret i familiesociologien (se fx Morgan 1996; Silva og Smart 1999). Familiesociologien analyserer familien som enhed, hvad denne gør, og hvilke funktioner den varetager. En sådan analyse ligger imidlertid uden for denne artikel. Jeg tager snarere udgangspunkt i de unges perspektiv på familieskab og hvordan relationerne, der skabes og udspiller sig i praksis, medvirker til at forme deres forståelse og forhandling af familieskab i lyset af eksisterende normer og idealer.

¹⁰ I Danmark får gymnasieelever overrakt studenterhuen efter den sidste mundtlige eksamen, hvilket er en højtidelig begivenhed, der markerer overgangen fra elev til færdig student. Studenten har som regel besluttet på forhånd, hvem der skal give studenterhuen på, ofte er det et nært familiemedlem.

¹¹ Alle informanter havde et grundlæggende kendskab til deres biologiske mor og kontakten blev i nogen grad opretholdt blandt de fleste unge. Jeg oplevede således kun enkelte unge, der havde opsøgt hidtil ukendte biologiske fædre.

Litteratur

Angel, Bjørn Øystein 2012. Kurs som træning i selvstyringen av foreldre med barn i fosterhjem. *Barn* 4: 73–87.

Børnerådet 2012. "De prøver at gøre det så normalt som muligt". *Et indblik i 113 børn og unges liv*. København: Børnerådet.

Bille, Mikkel, Frida Hastrup og Tim Flohr Sørensen 2010. Introduction: An anthropology of absence. I: Bille, Mikkel, Frida Hastrup og Tim Flohr Sørensen, red. *An Anthropology of Absence. Materializations Transcendence and Loss*. New York: Springer.

Carsten, Janet 1991. Children in-between: Fostering and the process of kinship on Pulau Lankawi, Malaysia. *Man* 26(3): 425–43.

Carsten, Janet 1995. The substance of kinship and the heat of the heart: Feeding, personhood, and relatedness among Malays in Pulau Langkawi. *American Ethnologist* 22(2): 223–241.

- Carsten, Janet 2000. "Knowing where you've come from": Ruptures and continuities of time and kinship in narratives of adoption reunions. *The Journal of the Royal Anthropological Institute* 6(4): 687–703.
- Carsten, Janet 2004. *After Kinship*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Egelund, Tine og Kathrine Vitus 2007. *Sammenbrud i anbringelser af unge. Risikofaktorer hos unge, forældre, anbringelsessteder og i sagsbehandlingen*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Egelund, Tine, Turf Böcker Jakobsen, Ida Hammen, Martin Olsson og Anders Høst. 2010. *Sammenbrud i anbringelser af unge. Erfaringer, forklaringer og årsagerne bag*. København: SFI– Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Egelund, Tine, Turf Böcker Jakobsen og Lena Steen 2010. *"Det er jo min familie!" Beretninger fra børn og unge i slægtspleje*. København: SFI– Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Frederiksen, Anne, Mette Larsen og Line Klyvø 2012. *Teenagere i familiepleje – set fra anbragte unge og plejeforældres perspektiv*. København: Center for Familiepleje/Videnscenter for Familiepleje Socialforvaltningen.
- Holtan, Amy. 2002. *Barndom i fosterhjem i egen slekt*. Avhandling for graden Doctor Rerum Politicarum, Institutt for sosiologi, Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Tromsø.
- Howell, Signe 2001. Self-conscious kinship: Some contested values in Norwegian adoption. I: Franklin, Sarah og Susan Mckinnon, red. *Relative Values. Reconfiguring Kinship Studies*. Durham: Duke University Press.
- Howell, Signe 2006. *The Kinning of Foreigners. Transnational Adoption in a Global Perspective*. New York & Oxford: Berghahn Books.
- James, Allison 1998. Home and the child. Imaging children "at home", "in the family" and "at school": Movement between the spatial and temporal markers of childhood identity in Britain. I: Rapport, Nigel og Andrew Dawson, red. *Migrants of Identity. Perceptions of Home in a World of Movement*. New York & Oxford: Berg.
- Klyvø, Line. 2011. *Når samværet er svært. Perspektiver på plejebørns samvær i Københavns Kommune*. København: Center for Familiepleje/Videnscenter for Familiepleje.
- Korsby, Trine Mygind. 2013. Hemmeligheder, distance og kontrol af viden: menneskehandel i Italien og Rumænien. I: Mogensen, Hanne Overgaard og Karen Fog Olwig, red. *Familie og slægtskab. Antropologiske perspektiver*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Madsen, Iben Attrup. 2004. *Familier vi lever med. Et studie af plejebørns slægtskab og forbundethed*. Specialerække nr. 309, Institut for antropologi Københavns Universitet.
- Miller, Daniel 2007. *What is a Relationship? Is Kinship Negotiated Experience?* *Ethnos* 72(4): 535–554.
- Mogensen, Hanne Overgaard og Karen Fog Olwig. 2013. Introduktion. Familie og slægtskab: antropologiske perspektiver på nære relationer. I: Mogensen, Hanne Overgaard og Karen Fog Olwig, red. *Familie og slægtskab. Antropologiske perspektiver*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Morgan, David H. J. 1996. *Family Connections. An Introduction to Family Studies*. Cambridge: Polity Press.
- Norbye, Anne-Katrine Brun. 2001. Forpliktelse og følelser: Om slekt, familie og familiebedrifter. I: Howell, Signe og Marit Melhuus, red. *Blod- tykkere enn vann? Betydninger av slektskap i Norge*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Pedersen, Pia Vivian og Tine Tjørnhøj-Thomsen. 2013. Barnløse og socialt udsatte perspektiver på forældreskab, familie og fællesskab. I: Mogensen, Hanne Overgaard og Karen Fog Olwig, red. *Familie og slægtskab. Antropologiske perspektiver*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.

- Peletz, Michael 2001. Ambivalence in kinship since the 1940s. I: Franklin, Sarah og Susan Mckinnon, red. *Relative Values. Reconfiguring Kinship Studies*. Durham & London: Duke University Press Durham.
- Pine, Frances 2007. Memories of movement and the stillness of place: Kinship memory in the Polish highlands. I: Carsten, Janet, red. *Ghosts of Memory Essays on Remembrance and Relatedness*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Rubow, Cecilie 2003. Samtalen. Interviewet som deltagerobservation. I: Hastrup, Kirsten, red. *Ind i verden. En grundbog i antropologisk metode*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Schneider, David M. 1980 [1968]. *American Kinship. A Cultural Account*. Chicago & London: The University of Chicago Press.
- Servicestyrelsen 2011. *Håndbog om Barnets Reform*. København: Servicestyrelsen.
- Silva, Elizabeth B. and Carol Smart, red. 1999. *The New Family?* London: SAGE Publications.
- Strathern, Marilyn 1992. *Reproducing the Future. Essays on Anthropology, Kinship and the New Reproductive Technologies*. Manchester: Manchester University Press.
- Strathern, Marilyn 1999. *Property, Substance and Effect. Anthropological Essays on Persons and Things*. London: the Athlone Press.
- Strathern, Marilyn 2005. *Kinship, Law and the Unexpected. Relatives are Always a Surprise*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tjørnhøj-Thomsen, Tine 2004. Slægtskab. Tilblivelse, forbundethed og fællesskab. I: Hastrup, Kirsten, red. *Viden om verden. En grundbog i antropologisk analyse*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Ulvik, Oddbjørg Skjær 2005. *Fosterfamilie som seinmoderne omsorgsarrangement. En kulturpsykologisk studie av fosterbarn og fosterforeldres fortellinger*. Psykologisk institutt. Det samfunnsvitenskapelige fakultet. Universitetet i Oslo.
- Weston, Cath 1991. *Families We Choose*. New York: Columbia University Press.
- Wozniak, Danielle 2002. *They're All My Children. Foster Mothering in America*. New York: New York University Press.

Internetsider

Ankestyrelsen – seneste tal hentet d. 10. november 2013.

http://ast.dk/ta_fra_ankestyrelsen/

Danmarks Radio – hentet d. 10. november 2013.

<http://www.dr.dk/tv/se/ved-du-hvem-du-er-2/ved-du-hvem-du-er-4-6-3>

Katja Haahkola Christensen, Ægirsgade 69, 3. tv., DK-2200 København N, Danmark
E-mail: katjahaahkola@gmail.com

R

Ett föräldrastöd grundat i barnkonventionen?

En analys av hur föräldrastödsmaterial förhåller sig till olika dimensioner av barnkonventionen

Ulrika Widding och Johanna Olsson

Sammanfattning

Målet med Sveriges nationella strategi för ett utvecklat föräldrastöd är att erbjuda alla föräldrar föräldrastödsaktiviteter. Ett delmål i strategin är att öka föräldrars möjligheter att ta del av föräldrastödsprogram. Dessa stöd bör vara baserade på de värderingar som uttrycks i Konventionen om barnets rättigheter. Syftet med denna studie var att studera om och i så fall hur, barnkonventionen tar sig uttryck i de texter som vänder sig till föräldrar i sex olika föräldrastödsprogram. Analysen fokuserade också på hur samhällliga föreställningar om barnet och föräldra-barn relationen uttrycks i texterna. Texterna analyserades med hjälp av kvalitativ textanalys samt med en modell som beskriver olika centrala dimensioner i barnkonventionen. Resultaten visar att vissa texter inte alls behandlar Konventionen om barnets rättigheter, medan andra beskriver den, men utan att problematisera eller konkretisera den. En del av texterna beskriver familjelivet i en social kontext medan andra framställer samspelet i familjen som ett mer isolerat skeende.

Abstract

The Swedish strategy for parent support aims at offering all parents supporting activities that should be based on the values expressed in the Convention on the Rights of the Child (UNCRC). A specific sub-target of the strategy is to make parenting programs more available to parents. The aim of this study was to examine if, and how, the books and booklets parents use in six different parenting programs describe the UNCRC and how the texts present societal notions of the child and the parent-child relationship. The texts were examined using a qualitative text analysis and a model describing different dimensions of the UNCRC. The results show that some texts do not describe the UNCRC at all, while some present it but without problematizing and concretizing it. Further, some texts relate family life to a societal context, while some more narrowly focus on the family interaction.

Introduktion

Sveriges nationella strategi för ett utvecklat föräldrastöd¹ antogs 2009 av Sveriges riksdag och regering, och kan i korthet beskrivas som att erbjuda svenska föräldrar

aktiviteter som ger dem ”kunskap om barns hälsa, emotionella, kognitiva samt sociala utveckling och/eller stärker föräldrars sociala nätverk” (Socialdepartementet 2009: 2). Föräldrastöd kan innebära en mängd olika aktiviteter och verksamheter men

strategin har som ett specifikt delmål att öka antalet aktörer som kan erbjuda föräldrar att ta del av så kallade "hälsofrämjande och universella evidensbaserade föräldrastödsprogram" (Socialdepartementet 2009: 16). I strategin poängteras det att föräldrastödsprogram bör baseras på barnkonventionens värdegrund och ett tydligt barnrättsperspektiv (Socialdepartementet 2009). Sedan 1999 har Sverige haft en strategi för hur Konventionen om barnets rättigheter skall förverkligas och präglade samhället (Regeringens proposition 1997/98: 182). Tio år senare, 2009, föreslog regeringen en ny strategi (Regeringens prop. 2009/10: 232), med motiveringen att det behövs tydligare mål för hur konventionen skall tillämpas, samt att barns livsvillkor ständigt förändras. Den nya strategin fastslogs den 1 december 2010 och framhåller som en särskild punkt "att föräldrar ska få kunskap om barnets rättigheter och erbjudas stöd i sitt föräldraskap" (Regeringskansliet 2011: 3). I barnkonventionen, art 5, beskrivs konventionsstaternas skyldighet att erbjuda stöd på följande sätt:

Konventionsstaterna skall respektera det ansvar och de rättigheter som tillkommer föräldrar (...), att på ett sätt som står i överensstämmelse med den fortlöpande utvecklingen av barnets förmåga ge lämplig ledning och råd då barnet utövar de rättigheter som erkänns i denna konvention (Utrikesdepartementet 2006, art. 5).

I Barnombudsmannens (2009) remissvar på regeringens betänkande om föräldrastöd (SOU 2008: 131), poängterades vikten av att föräldrar bör få kunskaper om konventionen i samband med föräldrastödssatsningen. Flera studier visar dock på svårigheterna med att förverkliga barnkonventionens in-

tentioner i olika praktiker (se t ex Englundh 2008; Archard och Skivenes 2009; Sommer et al. 2011) och lyfter även fram att konventionen innehåller normer och värderingar som är förgivettagna och delvis motsäger varandra (se t ex Hägglund 2009; Stern 2006; Reynart, Bouverne-de Bie och Vandeveldt 2009). Eftersom den nationella strategin har som syfte att alla svenska föräldrar ska ges möjlighet att ta del av föräldrastöd är det angeläget att barnkonventionen och dess värdegrund diskuteras, problematiseras och konkretiseras. Med anledning av detta har vi valt att undersöka hur Konventionen om barnets rättigheter uttrycks i olika föräldrastödexter som vänder sig till föräldrar som deltar i föräldrastöd. Syftet med denna analys var att få en bild av om, och i så fall hur, barnkonventionen beskrivs i texterna och på vilket sätt de behandlar samhällets föreställningar om barnet, barnperspektivet, barns perspektiv, samt samspellet i familjen.

Barnkonventionens värdegrund

Barns rättigheter uttrycks i fyra principer som brukar ses som konventionens portalparagrafer: Förbud mot diskriminering av barn, d.v.s. alla barns lika värde (art. 2), vid alla beslut som rör barnet skall särskild hänsyn tas till barnets bästa (art. 3), barnets rätt till liv och utveckling (art. 6) samt barnets rätt att uttrycka sin åsikt i alla frågor som berör henne eller honom (art. 12). FN:s Konvention om barnets rättigheter är dock ingen lag i Sverige, vilket den exempelvis är i Norge, och detta har skapat viss debatt om dess status i samhället (Stoltz 2011). Lagar kan, enligt Schiratzki (2010), både ses som en spegel av ett samhälles moraliska värderingar och som en åtgärd för att förändra samhället i en viss riktning. En sådan lag är

antiagalagen, som Sverige var först i världen med att införa 1979, där det slås fast att fysiskt och psykiskt våld inte är en accepterad uppfostringsmetod (Föräldrabalk 1949: 381).

Barnkonventionen kan sägas vara ett uttryck för att vuxenvärldens syn på barnet har förändrats och att den därmed förmedlar en syn på barnet som en kompetent medborgare med egna rättigheter. Det finns en hel del texter som, utifrån olika perspektiv, har beskrivit den historiska förändringen av synen på barn och barndom i en svensk eller nordisk kontext (ex. Halldén 2007; Sommer, Pramling Samuelsson och Hundeide 2011; Tallberg Broman 2011). I stora drag kan denna utveckling sägas handla om förändrade relationer mellan staten, föräldrar och barn, vilken startade i början av 1900-talet i och med uppbyggnaden av den skandinaviska välfärdsmodellen och den lagstiftning som stärkte barns rättigheter (se t ex Pramling Samuelsson et al. 2011).

Den förändrade synen på barn och barndom har även fått konsekvenser inom forskningen. Ett exempel på detta är den utvecklingspsykologiska forskningen som haft ett stort inflytande över samhällets föreställningar om barnet. Inom detta forskningsfält har barn i första hand setts som individer, som på väg mot vuxenhet passerar olika utvecklingsstadier (James, Jenks och Prout 1998; Halldén 2007; Eilard och Tallberg Broman 2011). Då utgångspunkten är att dessa stadier utvecklas inom det enskilda barnet, utifrån en slags medfödd process som till största del antas vara oberoende av kulturell kontext och olika livsvillkor, kan detta sägas uttrycka en biologisk förståelse av barnet. Som en reaktion på den utvecklingspsykologiska bilden av barnet som ett objekt som mer eller mindre passivt växer in i vuxenvärlden, utvecklades

under senare delen av 1900-talet området barndomssociologi (James och Prout 1997). Inom forskningen har detta ofta beskrivits som ett paradigmskifte där man kom att uppmärksamma barns olika livsvillkor som ett uttryck för att det finns olika barndomar. Utifrån det barndomssociologiska perspektivet ses även barnet som en kompetent och aktiv medskapare till sin egen vardag, vilket medfört att barndom inte enbart ses som en transportsträcka till vuxenlivet, utan som värd att studera i sig själv (James, Jenks och Prout 1998; Halldén 2007; Frost 2011).

Ett liknade synsätt präglar Konventionen om barnets rättigheter där barnet beskrivs som en kompetent individ, eller medborgare, med egna rättigheter (Sommer et al. 2011). I barnkonventionen tillskrivs också alla barn samma rättigheter oavsett familjebakgrund (Näsman 2004). Vissa forskare har dock pekat på att barnkonventionens värdegrund ofta betraktas som självklar och att den därmed inte diskuteras och problematiseras (se t ex Englundh 2008; Häggglund 2009; Stern 2006). En liknande slutsats har Reynart, Bouverne-de Bie och Vandeveldt (2009) dragit, vilka menar att barnkonventionen har blivit till en oproblematiserad global norm. Det har också påtalats att det är lätt att identifiera sig med konventionens moraliska och ideologiska avsikter, men att det blir svårare när dessa ska utmynna i konkreta beslut och praktiker (Reynert et al. 2009; Häggglund 2009). Englundh (2008) har därför dragit slutsatsen att det är viktigt att det ges tydliga nationella direktiv för att lyckas med en implementering av barnkonventionen på regional nivå. Archard och Skivenes (2009; se även Sommer et al. 2011) har även beskrivit hur svårigheterna med att implementera konventionen har att göra med att det inte finns någon vägledning kring hur de olika artiklarna skall prioriteras i relation till va-

randra. Ett annat hinder för en implementering av barnkonventionen kan vara att gamla normer och värderingar gällande synen på barnet och barndom lever vidare, vilket exempelvis kan förhindra att barn får komma till tals i frågor som berör dem (Johnny 2006).

Sammantaget kan man alltså konstatera att barnkonventionens värdegrund inte är oproblematisk eftersom den uttrycker en syn på barnet och barn-vuxen-relationen som kan relateras till ett antal olika, och ibland delvis motstridiga, samhällliga normer och värderingar.

Andra forskare har problematiserat själva barnkonventionen och exempelvis synen på barnet som kompetent och autonomt, vilket medfört en tydlig individualisering av barnet och barndomen (t ex Reynert et al. 2009). Detta synsätt kan innebära att det individuella barnet ses som ansvarig för att realisera sina rättigheter och ta tillvara på sitt liv, vilket emellertid är långt ifrån möjligt för alla barn eftersom de lever under olika förutsättningar och påverkas på olika sätt av samhällliga maktrelationer. Vandernbroech och Bouverne de Bie (2006) har också påpekat att idealet om det oberoende och individuella barnet är ett ideal som är nära kopplat till den vita medelklassen, vilket riskerar att just osynliggöra barns olika livsvillkor och gör vissa grupper av familjer problematiska. Med liknande resonemang har Reynaert et al. (2009) framhållit att barnkonventionen uttrycker diskursen om det autonoma barnet, vilket innebär att barnet antas vara en oberoende, vältalig och socialt kompetent individ som själv förväntas ta ansvar för att hävda sina rättigheter.

Däriigenom finns det en stor risk att de barn som är i störst behov av att få göra sina röster hörda inte har verktygen eller möjligheten att göra så, vilket går stick i stäv med barnkonventionens ambitioner. Ett allt för stort fokus på det individuella och autonoma barnet kan också innebära att de vuxnas skyldigheter och ansvar glöms bort.

Något som Qvarsell (2009) har diskuterat och problematiserat är barnkonventionens båda portalbegrepp: *barnets bästa* och *barnperspektiv* som är mer komplexa än vad de kan upplevas vara. Qvarsell har framhållit att det finns en motsägelse inbyggd i konventionen, där det i artikel 3 står att barnets bästa skall komma i främsta rummet, för att därefter uttrycka att barnets bästa kan få stå tillbaka till förmån för vårdnadshavarens rättigheter. Barnets beroende av den vuxna framstår därmed som den hierarki som är den minst ifrågasatta i samhället, vilket Hägglund och Thelander (2008) har diskuterat som en motsättning mellan barnkonventionens beskrivning av det kompetenta och självständiga barnet och det barn som i praktiken är beroende av vuxna och ett socialt sammanhang. Även Arnér och Tellgren (2006) har beskrivit maktrelationen mellan barn och vuxna och problematiserat begreppen delaktighet och inflytande i förhållande till den underordning barn har i relation till vuxna. Begreppet barnets bästa och deras rätt att komma till tals är därför alltid en svår avvägning och ofta bedömer vuxna att barn inte har en förmåga att uttrycka sin vilja. I allmänhet får barnperspektivet endast relevans när det finns en konflikt eller ett problem som berör barn (Lindgren och Halldén 2001), och det finns även en tendens att barnet då framstår som ett objekt som är föremål för olika åtgärder (Englundh 2008).

Sommer et. al (2011) har även pekat på att den vuxnes förmåga att inta ett barnperspektiv, vilket barnkonventionen för-

utsätter, är relaterat till en västerländsk kulturell förståelse av barnet och familjelivet. Denna förståelse uttrycks exempelvis i den förhandlingskultur som råder i många familjer och där alla medlemmar ses som individer med rättigheter (se även Vandebroek et al. 2006). Sommer et al. (2011) har beskrivit hur skandinaviska länder har en unik syn på barnet som en oberoende och självständig individ, vilket de sett som relaterat till det västerländska samhällets individualisering (se även Reynert et al. 2009). En förhandlande relation mellan barn och föräldrar bör dock inte ses som självklar och oproblematiserad, då den inte behöver vara den givna relationen inom alla kulturella kontexter. Att barnet har fått en ny roll inom familjen kan också bidra till en polarisering mellan barns rättigheter och föräldrars rättigheter (Reynart et al. 2009). Exempelvis har Ribbens McCarthy, Edwards och Gillies (2000) framhållit att det finns ett moralisk imperativ att den vuxne har ett ansvar att sätta barnets bästa först, samtidigt som detta kan stå i konflikt med den vuxnes vilja att se till sina egna behov. Om samhällets normer understryker betydelsen av barnets bästa så riskerar därmed den vuxnes förståelse och prioritering av sina egna behov att bli ifrågasatt.

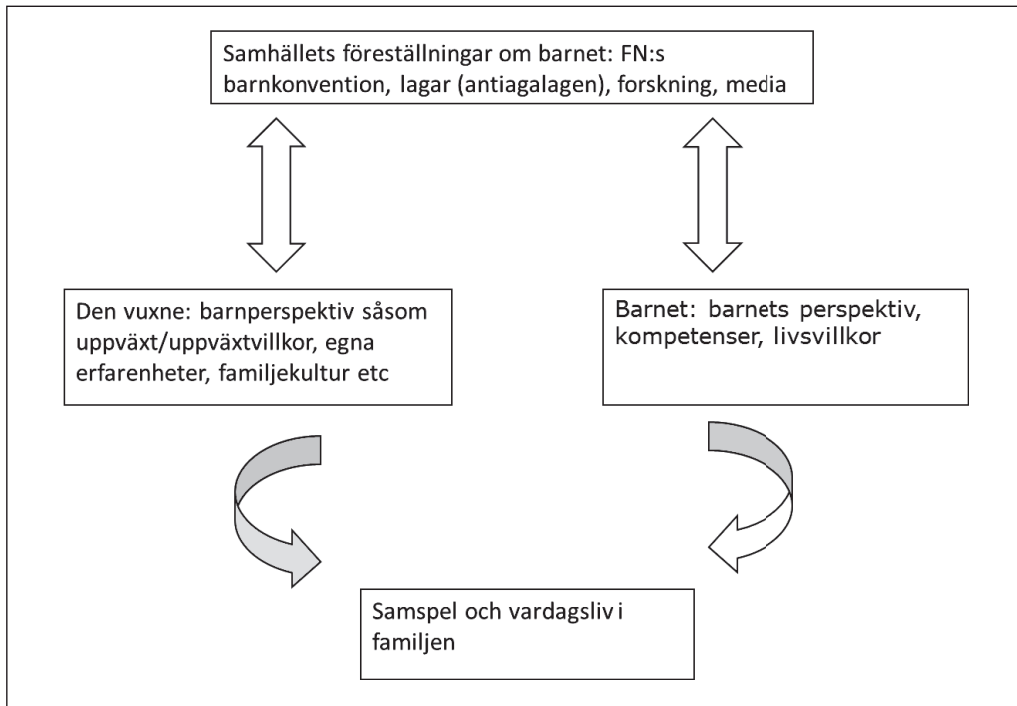
Sammantaget kan man alltså konstatera att barnkonventionens värdegrund inte är oproblematiserad eftersom den uttrycker en syn på barnet och barn-vuxen-relationen som kan relateras till ett antal olika, och ibland delvis motstridiga, samhällliga normer och värderingar. Barnkonventionens komplexitet tydliggörs också genom att det konkreta samspelet i många familjer sker i sociala kontexter som inte alltid överensstämmer med barnkonventionens förgivettagna norm, vilken liknar den vita medelklassens ideala värderingar om hur barn-vuxen-relationen bör se ut. Följande avsnitt

beskriver hur vi har förhållit oss till barnkonventionens komplexitet med hjälp av en analysmodell där olika föreställningar om barnet och barn-vuxen-relationen synliggörs.

Analysmodellen

I den här studien har kursböcker och arbetsböcker, som används i olika föräldrastöd, analyserats utifrån en ansats som kan beskrivas som en kvalitativ textanalys med sina rötter i en hermeneutisk tolkningstradition. De analytiska frågor vi ställt till textmaterialet kan sammanfattas i en modell som bygger på tidigare forskning om barnkonventionen (SOU 2001: 72; Arnér och Tellgren 2006). Denna modell har tidigare använts för att analysera hur barnkonventionen uttrycks och synliggörs i två olika utbildningskontexter inom högskolan (Olsson och Widding 2010). Modellen har för avsikt att begripliggöra olika dimensioner som är centrala vid förverkligandet av barnkonventionen, och åskådliggöra om och i så fall hur dessa dimensioner tar sig uttryck i texterna.

En dimension berör hur *samhällets föreställningar om barnet* uttrycks i olika centrala dokument och praktiker, exempelvis Konventionen om barnets rättigheter, lagtexter, forskning, media eller olika institutioner och myndigheter. Som beskrivits tidigare så uttrycker dessa centrala dokument och praktiker samhällets normer och värderingar och försöker, ibland utifrån olika syften och grundläggande antaganden, påverka det som händer i familjelivet. I exempelvis lagtexter och barnkonventionen föreskrivs hur relationen stat-föräldrabarn bör se ut. De teorier och förklaringsmodeller som olika forskningstraditioner bidrar med får också olika betydelse för samhällets föreställningar om barnet, vilket blir tydligt om man jämför hur ett utveck-



Figur 1: Barnkonventionens olika dimensioner

lingspsykologiskt respektive barndomsso-
ciologiskt perspektiv uttrycks i olika prakti-
ker. En annan viktig dimension beskriver *den*
vuxnes barnperspektiv vilket handlar om den
vuxnes förhållningssätt till, och förmåga att
sätta sig in i, barnets situation och verka för
dess bästa. Den vuxnes barnperspektiv
antas i stor utsträckning formas av samhäl-
lets föreställningar men även av den vuxnes
egen uppväxt och erfarenheter av familjeliv.
Den vuxnes barnperspektiv påverkas även i
relation till sociala strukturer där kategorier
som exempelvis kön, klass och etnicitet har
betydelse. Dessa erfarenheter är en viktig
utgångspunkt för det egna föräldraskapet,
liksom vilket förhållningssätt man intar till
barnperspektivet. I konkret handling kan det
dock vara svårt att som förälder förhålla sig
till opproblematiserade och ibland motsägel-
sefulla normer som exempelvis handlar om

den vuxnes överordning i förhållande till
barnet, och hur man avväger mellan barn-
ets bästa och önskan att prioritera egna
behov. Ytterligare en dimension är *barnets*
perspektiv på den egna tillvaron, d.v.s. frågor
om i vilken utsträckning och på vilket sätt
barnets berättelser synliggörs och får bety-
delse i relation till den vuxne. Även barnet
påverkas av samhällets föreställningar om
det, liksom av de livsvillkor barnet lever i.
Dessa livsvillkor är också formade av ålder,
kön, klass, etnicitet eller andra centrala
kategorier. På så vis kan det enskilda barnet
passa bättre eller sämre in i barnkonventio-
nens norm om det oberoende och individu-
ella barnet som anses värt att lyssnas på.
Det barn som faller utanför denna norm betraktas
troligtvis lättare som ett problematiskt
objekt som blir föremål för olika åtgärder.

Barnets perspektiv uttrycks också på varierande sätt i relation till barnets lärande och växande erfarenheter i olika sociala sammanhang. Den sista dimensionen beskriver *samspelet* mellan den vuxne och barnet i familjens vardagsliv. Samspelet påverkas av den specifika samhällskontexten, vilket i västerländska kulturer kan handla om vikten av individualisering och föreställningen om att den goda familjen präglas av en förhandlingskultur. Men samspelet påverkas även av familjens livsvillkor, liksom av den vuxne och dess barnperspektiv, samt inte minst barnets förhållningsätt och agerande.

Den vuxnes barnperspektiv antas i stor utsträckning formas av samhällets föreställningar men även av den vuxnes egen uppväxt och erfarenheter av familjeliv.

Med utgångspunkt i ovanstående modell har vårt huvudsakliga fokus för analysen legat vid det Widén (2009) beskriver som den andra och tredje dimensionen av analys. Detta betyder att vi dels granskat vårt textmaterial utifrån dess innehållsliga innebörder, vilket då innefattar att både undersöka betydelser och begrepp som förekommer i texterna, men också vilka innebörder som utslutits. Därigenom har vi studerat texternas innebörder i relation till det omgivande sociala sammanhanget och hur samhällets värderingar och dominerande idéer får betydelse i texternas innehåll. Mer konkret genomfördes en första genomläsning för att identifiera om de olika dimensionerna i barnkonventionen (se ovanstående modell) fanns representerade i textmaterialet och i så fall på vilket sätt. Därefter analyserades vilka språkliga begrepp, eller sätt att tala på, som användes i de olika textexemplen och hur dessa gav uttryck för olika samhälleliga

föreställningar och värderingar. När det exempelvis gäller hur de olika texterna hänvisar till forskning så fanns en skillnad i ett språkbruk som associerar till en (utvecklings-)psykologisk förståelse av det enskilda barnet och dess beteende, kontra texter som lägger tonvikten på större samhälleliga förändringar och hur dessa påverkat familjens relationer och synen på barnet som en social och kompetent aktör. Till den mer beskrivande analysen har vi även lagt en fjärde, problematiserande dimension (Widén 2009), genom att vi berör frågor om samhälleliga maktrelationer i vidare mening och inte minst den över- och underordning som råder mellan föräldrar och barn.

Det granskade materialet

Underlaget för analysen utgjordes av de kurs- och arbetsböcker som föräldrar använder under sitt deltagande i föräldrastöd. I vissa stöd används även filmer, exempelvis i Aktivt föräldraskap, COPE (The Community Parent Education) och Familjeverkstan, men detta material har inte ingått i studien. Urvalet av stöden har gjorts inom Familjepeppen som är Umeåregionens föräldrastödsprojekt under perioden 2010–2013. Umeåregionen var en av de sökande aktörer som tilldelades medel av Statens folkhälsoinstitut [FHI], som med anledning av den nationella strategin fick i uppdrag att fördela medel för att bygga upp, utvärdera och forska om föräldrastöd runt om i landet. Inom Familjepeppen erbjuds alla föräldrar i regionen, som har barn under arton år, att delta i varierat utbud av olika föräldrastödsaktiviteter, exempelvis föreläsningar eller generella föräldrastödsprogram.

Med undantag av Småbarnsliv, som är en variant av COPE, och Vägledande samspel, som riktar sig till yrkesverksamma personer, har texterna till de övriga föräld-

rastöd som erbjöds inom projektet analyserats. Dessa föräldrastöd var: Aktivt föräldraskap, Barnen i våra hjärtan, COPE, Familjeverkstan, Family lab/Ditt kompetenta barn² och Älskade förbannade tonåring. Samtliga föräldrastöd är mer eller mindre utformade enligt en studiecirkelmodell med olika antal träffar. Generellt inleds varje träff med en introduktion till det aktuella temat, vilket föräldrarna diskuterar tillsammans och sedan tillämpar i sin egen familj tills det att gruppen ses vid nästa träff. Barnen i våra hjärtan riktar sig till föräldrar med annan kulturell bakgrund än svensk. Samtliga föräldrastöd ger konkreta förslag till föräldrar när det gäller hur de ska bemöta sina barn, men texterna till Familjeverkstan och COPE är i större utsträckning än de övriga materialen utformade på detta sätt.

Olika dimensioner av barnkonventionen i föräldrastöd

Samhällets föreställningar om barnet

I detta avsnitt presenteras analysen av föräldrastödtexterna med utgångspunkt i dimensionen "Samhällets föreställningar om barnet". I genomläsningen av texterna har fokus varit på att identifiera på vilket sätt samhällets föreställningar om barnet uttrycks i de olika föräldrastödtexterna. Detta kan innefatta exempelvis hänvisningar till lagar och regler, media, forskning, eller andra beskrivningar av hur samhället ser ut och huruvida texterna kommenterar hur dessa beskrivningar påverkar hur vi förstår barnet. I textmaterialet som används inom COPE presenteras inget som beskriver eller diskuterar samhällets föreställningar om barnet. De texter som däremot har tydliga inslag av samhälleliga föreställningar om barnet är framför allt Aktivt föräldraskap, Barnen i våra hjärtan och Ditt kompetenta barn. Det är dock endast två föräldrastöds-

texter, Aktivt föräldraskap (t ex s 4–6) och Barnen i våra hjärtan (t ex s 36–37), som hänvisar till barnkonventionen. I Barnen i våra hjärtan finns även den tydligaste kopplingen till andra centrala lagar, dokument och organisationer som har betydelse för föräldraskapet i Sverige (t ex s 35, 38, 49–50, 54). I Aktivt föräldraskap och Barnen i våra hjärtan behandlas dock inte särskilt utförligt hur synen på barnet formas i relation till de samhälleliga föreställningarna. Generellt sett kan man anta att bristen på kontextualisering kan medföra att det blir svårare som förälder att förstå och förhålla sig till de krav och förväntningar som samhället ställer på föräldraskapet idag. Utan ett samhälleligt perspektiv på föräldraskap finns det också en risk att de utmaningar föräldrar stöter på i sin vardag enbart förstås som individuella problem, fast det många gånger även kan finnas strukturella förklaringar (för liknande resonemang, se Bergström och Roll Bennet 2012; Ingólfssdóttir, Traustadóttir, Egilson och Goodley 2012; Olsson, Flygare och Roll-Pettersson 2012). Detta kan i sin tur leda till att den enskilda föräldern kan uppleva en känsla av osäkerhet och misstro till den egna förmågan.

Författarna till Älskade förbannade tonåring behandlar den sociala kontexten genom att beskriva att föräldraskap i dagens samhälle är annorlunda jämfört med tidigare, eftersom vår nutid framställs som mer problematisk:

Att vara tonårsförälder är ett av de svåraste arbeten som finns i dag. Förutom den kamp och de svårigheter som tonårsföräldrar alltid har haft, kan vi lägga till det moderna samhällets sociala problem: Alkohol och droger är lättillgängliga och mediernas negativa inflytande är viktiga problem för nutida föräldrar (188).

Det stöd som i störst utsträckning sätter in föräldraskapet i en social kontext är Ditt kompetenta barn, som bland annat behandlar att barn kan leva i olika kulturella sammanhang och familjebildningar i dagens samhälle. Författaren ger även sin syn på samhällets utveckling och hur detta påverkar rollen som förälder och samspelet mellan vuxen och barn:

I Skandinavien, där kvinnorna gick i bränschen, bars utvecklingen utan tvivel upp av ett relativt välstånd och en avancerad sociallagstiftning. I andra länder har inbördeskrig och ekonomisk nöd bidragit till att saker och ting satts i rörelse. Det som är gemensamt är att den hierarkiskt uppbyggda, auktoritära patriarkaliska/matriarkaliska familjestrukturen är på väg att bli historia. Det sker i olika takt och kartan vimlar därför av många olika familjetyper (Ditt kompetenta barn 17).

Detta citat ger uttryck för att det finns olika barndomar, liksom att olika familjers handlingsutrymmen är villkorade av historiska och samhälleliga processer och att familjer därmed inte enbart kan förstås som individuella projekt.

Genomgående för alla föräldrastödstexter är att de uttalanden och påståenden som görs, om exempelvis samhället eller teorier om barns utveckling, sällan presenteras med referens till forskning eller liknande källhänvisningar. I både Aktivt Föräldraskap och Familjeverkstan hänvisas det i mer generella ordalag till forskning eller de psykologiska teorier som ligger till grund för stöden: "Forskning visar även att beteenden som får uppmärksamhet ökar" (Familjeverkstan F3). På ett liknande vis förklarar författarna till Älskade förbannade tonåring hur en tonårings hjärna fungerar

med stöd av medicinska modeller men utan referenser till teori eller forskning. Det finns också exempel på hur vissa uppfattningar om barnet presenteras som självklarheter: "Alla vet att de tidiga åren är avgörande för ett barns utveckling, värderingar och beteenden" (Älskade förbannade tonåring: 10). Risken med detta sätt att presentera forskning och teorier, är att de framställs som entydiga sanningar, som därmed blir svåra att ifrågasätta och problematisera för föräldrar.

Den vuxnes barnperspektiv

Dimensionen "Den vuxnes barnperspektiv" fokuserar på i vad mån föräldrastödstexterna uppmanar den vuxne att reflektera kring sin egen barndom, eller sätta sig in i barnets värld och upplevelser. I samtliga texter, förutom Cope och Familjeverkstan, uppmanas föräldrar på olika sätt att förhålla sig till sin egen barndom/tonårstid, eller att försöka inta ett barnperspektiv.

Den vuxnes barnperspektiv adresseras framför allt i Ditt kompetenta barn och Älskade förbannade tonåring. I dessa texter uppmanas exempelvis den vuxne att reflektera över hur hon eller han upplevde sin egen barndom och ungdom, till exempel: "Hur vi reagerar på våra tonåringar handlar inte bara om det som händer här och nu, utan också vad vi själva varit med om tidigare." (Älskade förbannade tonåring 193). I Barnen i våra hjärtan är budskapet att föräldrarna ska inta ett (implicit) svenskt barnperspektiv genom att exempelvis förbereda sig på att bemöta sina barns frågor om sex- och samlevnad: "I den svenska skolan är sex- och samlevnadsundervisning obligatorisk. (...) Om det inte kommer någon information från skolan, kan det vara en god idé att själv ta kontakt och fråga." (Barnen i våra hjärtan 55). Det finns också exempel på att barnperspektivet kan betyda olika saker i

olika kulturella sammanhang. Ett exempel på detta är antagandet om att familjestrukturen i deltagarnas familjer ser annorlunda ut än i den svenska familjen, som beskrivs som mer jämställd mellan man och kvinna, liksom mellan förälder och barn: "I många länder är det mannen som alldeles odiskutabelt står högst. Han är familjens överhuvud. Han har ansvar för alla i familjen, också för nära släktingar. Så var det också i Sverige förr" (Barnen i våra hjärtan 20). I exemplet hämtat från *Barnen i våra hjärtan* tydliggörs en möjlig motsättning mellan uppmaningen att förhålla sig till sin egen barndom, som antas vara annorlunda i förhållande till den västerländska normen om en familj präglad av en förhandlingskultur, och "andra" familjenormer. Därmed riskerar familjer med "andra" normer att uppfattas som problematiska och i behov av stöd.

För att den vuxne ska kunna få en större förståelse för barnets perspektiv är det viktigt att denne får kunskap och insikt om barns olika erfarenheter och livsvillkor.

I *Aktivt föräldraskap*, *Ditt kompetenta barn* och *Älskade förbannade tonåring* berörs det dilemma som återfinns i barnkonventionen och som handlar om barnets rätt att komma till tals, kontra föräldrarnas ansvar att bedöma vad som är bäst för barnet: "Som familjens ledare har föräldrarna vissa rättigheter och visst ansvar som är olika barnens. (...) De har också auktoritet att fatta många av de beslut som påverkar deras barns liv" (*Aktivt föräldraskap* 18). I *Älskade förbannade tonåring* uppmanar författarna föräldrar att respektera barnet och tänka på ungdomars behov av självständighet i relation till föräldrars uppdrag att skydda sina barn: "Även om vi här talar om

vad föräldrar kan göra *för att skydda sina tonåringar*, är det viktigt att föräldrarna samtidigt lär sig att *lita på dem*" (173). I *Ditt kompetenta barn* menar författaren att det är den vuxne som bär det yttersta ansvaret för relationen mellan barnet och den vuxne: "I ett kärleksförhållande mellan två jämställda vuxna är båda lika ansvariga för samspelets kvalitet, medan de vuxna har hela ansvaret för kvaliteten på samspelet med barnen" (189). Dessa citat speglar därmed en av de största motsättningarna i konventionen, det vill säga avvägningen mellan barnets bästa (art. 3) och barnets rätt att komma till tals (art. 12), kontra föräldrarnas rättighet att besluta i frågor som rör barnet. Konsekvensen av denna motsättning kan bli att barnets perspektiv oreflekterat åsidosätts till förmån för den vuxnes och därigenom reproduceras maktrelationen där barnet har en underordnad position. Exemplet ovan kan sägas beröra denna problematik men behandlar den inte mer explicit och ingående.

Barnet

En viktig aspekt i analysen är om och i så fall på vilket sätt barnet får komma till tals i föräldrastödtexterna, dels genom att titta på om barns egna erfarenheter och berättelser presenteras, men även på vilket sätt barnet beskrivs. Generellt sett är barnets perspektiv relativt osynligt i samtliga texter när det gäller direkta återgivning av barns upplevelser och erfarenheter. I *Barnen i våra hjärtan* ges dock kortfattade exempel på detta genom att barns beskrivningar av sina föräldrar återges, t ex: "Min mamma är snäll för vi får göra vad vi vill hemma (flicka 11 år)" (31). I *Älskade förbannade tonåring* finns också exempel på detta då tonåringens röst kommer till tals i olika dialoger. Samtidigt framstår berättelserna som fiktiva, det vill säga som att de snarare är vux-

nas beskrivningar av barns situation (t ex 37, 70–71, 128–129). För att den vuxne ska kunna få en större förståelse för barnets perspektiv är det viktigt att denne får kunskap och insikt om barns olika erfarenheter och livsvillkor. Avsaknaden av dessa beskrivningar i flera av texterna innebär att barn riskeras att framställas som en homogen grupp. Det kan också tyckas motsägelselfullt att föräldrastödsprogram, som enligt den Nationella strategin för föräldrastöd ska baseras på barnkonventionens värdegrund, inte i större utsträckning återger barns egna berättelser.

När det gäller hur barnet beskrivs i föräldrastödtexterna finns en viss variation. I *Aktivt föräldraskap* beskrivs barnet i mer generella termer som en kompetent individ och dess agerande och utveckling förklaras som en utvecklingspsykologisk process som sker relativt isolerat från det omgivande samhället: "Eftersom barn utvecklas i olika faser kan något som är lämpligt beteende vid en ålder vara olämpligt en annan" (*Aktivt föräldraskap* 16). I *Ditt kompetenta barn* beskrivs istället barnet som kompetent och socialt, och dess utveckling förklaras i större utsträckning som ett socialt samspel där det omgivande samhället har stor betydelse. Barnets olika livsvillkor och betydelsen av bland annat kön, etnicitet och social klass adresseras framförallt i *Ditt kompetenta barn*. Här beskrivs barn i olika kontexter och hur exempelvis flickor respektive pojkar kan agera olika i en familj där det förekommer våld (50), villkoren för barn som lever i flyktingläger (48) eller med ett handikapp (107). Även *Barnen i våra hjärtan* behandlar den sociala kontextens betydelse genom att jämföra och diskutera olika kulturella normer och värderingar i relation till synen på barnet i det svenska samhället.

I *Älskade förbannade tonåring* presenteras barnet/tonåringen framför allt som en

heterosexuell (s 149–155), datorintresserad (s 92–100), idrotts- och musikintresserad tonåring (se t ex s 40–41, 63), vilket leder till att tonåringar med andra intressen och livsvillkor riskerar att osynliggöras. Ett exempel på detta är det avsnitt i boken som behandlar ungdomars extrajobb och som tar för givet att ungdomar lätt kan få ett jobb och att de pengar som tjänas kan användas av ungdomen själv, snarare än att pengarna behövs för att stärka upp familjens gemensamma ekonomi (*Älskade förbannade tonåring* 82–85). De problem som ungdomar kan hamna i relateras inte heller till att den sociala kontext som ungdomarna befinner sig i kan ha betydelse. I *Cope och Familjeverkstan* är fokus framförallt på den vuxne som ska förebygga, förhindra eller förändra olika negativa beteenden hos barnet genom sitt agerande: "Om barnet mest får uppmärksamhet för dåliga beteenden kommer det dåliga beteendena att fortsätta eller öka. U-regeln handlar om att uppmärksamma positiva beteenden mer än negativa. Flytta fokus från det som *inte* fungerar till det som fungerar" (*Familjeverkstan F 3*). Barns olika livssituationer uppmärksammas inte i dessa två föräldrastöd och därmed adresseras heller aldrig omkringliggande faktorer som kan påverka barnets beteende.

Samspel och vardagsliv i familjen

Denna dimension syftar till att synliggöra det samspel mellan föräldrar och barn som förespråkas i de olika föräldrastödtexterna. Samspelet påverkas således av de ovanstående analyskategorierna även om de ibland står i polemik till varandra och kan te sig motsägelsefulla.

Texterna som används i *COPE* och *Familjeverkstan* fokuserar till största del på samspelet i familjen. Innehållet i dessa texter behandlar, framför allt, hur den vuxne ska agera i samspel med barnet för att bar-

net ska agera på önskat sätt. Därmed framstår samspelet som ett isolerat skeende där de övriga sammanhang som barnet befinner sig i inte tillmäts betydelse trots att dessa sammanhang kan ha betydelse för att förstå barnets agerande. Exempel på detta är hur önskvärda beteenden hos barnet ska förstärkas, med t.ex. belöningssystem (COPE s 19–21) och hur icke önskvärda beteenden skall ignoreras eller leda till indragna förmåner (Familjeverkstan, se t.ex. F 19–F 21). Risken med dessa strategier är att fokus i första hand läggs på barnets beteende snarare än att försöka förstå barnets perspektiv på, och tankar om, olika vardagssituationer. I förlängningen innebär detta också att barnet framstår som ett objekt som ska styras av föräldrarna, snarare än ett kompetent subjekt med förmåga till samspel med övriga familjen. Hur samspelet och vardagslivet i familjen behandlas i de övriga materialen är beroende av hur centrala de övriga dimensionerna i modellen är. Till exempel beskrivs samspelet i Ditt kompetenta barn som relaterat till samhällets föreställningar om barnet, vilket gör att samspelet presenteras i en social kontext som präglats av en historisk förändring mot en mer demokratisk familj, men där målet fortfarande är att skapa mer jämlika gemenskaper (29–39). I Aktivt föräldraskap placeras familjen in i en samhällskontext där demokratiska värden värderas högt och därför beskrivs också visst samspel i familjen med utgångspunkt i demokratiska former för samverkan och påverkansmöjligheter. Exempelvis presenteras tre typer av familjediskussioner som ska främja det demokratiska samspelet i familjen: *familjesamtal*, *aktiv problemlösning*, och *familjeråd* (Aktivt föräldraskap 156). Barnen i våra hjärtan fokuserar på att samspelet i familjen kommer att förändras eftersom utgångspunkten är att svenska lagar, riktlinjer, normer och värderingar föreskriver ett

annat samspel i familjen än vad man antar att föräldrarna har erfarenhet av sen tidigare: "I ett nytt land kommer nya krav. Man måste lära sig ett nytt språk. (...) Barnen lär sig ofta språket snabbare än sina föräldrar, ibland blir de föräldrarnas tolkar. Barnens och föräldrarnas roller kan på det sättet bli ombytta – barnen får ta hand om föräldrarna istället för tvärt om" (Barnen i våra hjärtan 20). I det här exemplet beskrivs en omvänd maktrelation där barnet genom sina kompetenser och färdigheter kan riskera att få ta ett för stort ansvar i förhållande till sina föräldrar. I Älskade förbannade tonåring poängteras det att samspelet i familjen ska stärka ungdomens självständighet samtidigt som föräldern har till uppgift att guida på vägen till vuxenlivet och skydda ungdomen från risker som kan relateras till exempelvis alkohol, sex, mobbing etc. (172–184).

Diskussion

Analysen av föräldrastödtexterna har visat att explicita beskrivningar och diskussioner av barnkonventionen är relativt få. I visst material nämns den inte alls medan den i andra material nämns, men utan att konkretiseras och problematiseras. Då både den nationella strategin för ett utvecklat föräldrastöd, liksom den nya strategin för förverkligande av barnkonventionen, poängterar att föräldrar ska få kunskap om barns rättigheter, framstår avsaknaden av detta innehåll i vissa föräldrastödtexter som bekymmersamt. Detta är något som Sveriges riksdag och regering behöver ta ställning till för att kunna ge tydliga riktlinjer som kan underlätta implementeringen av barnkonventionen i framtida universella föräldrastödssatsningar (se t.ex. Englundh 2008). Även vid planering, implementering och genomförande på lokal nivå behöver frågan, om på vilket sätt barnkonventionen synlig-

görs i olika föräldrastöd, vara central. Vi menar också att samtliga dimensioner av barnkonventionen bör representeras och diskuteras i de texter som används i föräldrastöd, för att ledare för olika typer av föräldrastöd ska få hjälp med att diskutera och problematisera föräldraskap i relation till barns rättigheter.

Analysen pekar också på att de olika föräldrastödtexterna lägger tyngdpunkten på olika centrala dimensioner av barnkonventionen, även om det är viktigt att poängtera att de olika dimensionerna ibland överlappar varandra. En viss skillnad syns ändå mellan föräldrastöd som fokuserar på samspelet i familjen i relation till en historisk och social kontext, vilket exempelvis Ditt kompetenta barn gör, och stöd som snarare fokuserar på samspelet i familjen som ett isolerat skeende, vilket är fallet med exempelvis Familjeverkstan. När familjens samspel förklaras i förhållande till ett samhälleligt sammanhang blir det också tydligt hur både föräldrars och barns deltagande i detta samspel måste förstås mot bakgrund av olika familjers livsvillkor (exempelvis uttryckt som kön, etnicitet, social klass etc.) (se t.ex. Reynert et al. 2009; Vandernbroeck och Bouverne de Bie 2006). Ett mer endimensionellt sätt att beskriva samspelet i familjen medför att föräldrastöd kan uppfattas som en allomfattande metod som ska passa alla familjer, vilket kan exkludera de familjer som inte identifierar sig med den bild av familjelivet, som metoden förmedlar. Därmed finns även en risk att betydelsen av både barns och vuxnas livsvillkor när det gäller själva "görandet" av barnkonventionens värdegrund i familjens samspel osynliggörs. Vi menar att föräldrastöd som presenterar och diskuterar flera dimensioner av barnkonventionen har en potential att nå fler grupper av föräldrar med olika erfarenheter och livsvillkor.

Som flera forskare påtalat finns det också en risk att barnkonventionens värdegrund tas för given och att den därmed inte problematiseras. Vår analys visar att det finns ett antal dimensioner som uttrycker barnkonventionen och som går att problematisera på ett sätt som inte görs i de granskade textmaterialen. För ledare inom föräldrastödsprogram, som inte behandlar barnkonventionen och dess olika dimensioner, ligger det en utmaning i att i mötet med föräldrar konkretisera bland annat de motstridigheter som uttrycks i konventionen. En sådan motsättning gäller vilka förutsättningar och möjligheter det enskilda barnet har när det gäller att uttrycka sin röst (barns perspektiv) och förmågan att påverka sitt liv i förhållande till de vuxnas förmåga att inta ett barnperspektiv (se Qvarsell 2009). Centralt i en sådan diskussion ligger frågan om, den sällan ifrågasatta, maktrelationen vuxen-barn och den över- och underordning som präglar denna relation (se Hägglund och Thelander 2008). Det är därigenom också intressant att föräldrastödtexterna sällan eller aldrig presenterar barnets perspektiv genom exempelvis direkta återgivning av barns upplevelser och erfarenheter. Om barns upplevelser och erfarenheter från olika kulturella kontexter fanns tydligare representerade i texterna, så skulle barnkonventionens västerländska normer om det individuella barnet och familjens förhandlingskultur inte tas för given (se t.ex. Vandernbroeck et al. 2006; Sommer et al. 2011; Reynert et al. 2009). För att kunna hantera dessa motstridigheter behöver ledare vägledning i föräldrastödtexterna om hur barnkonventionens olika artiklar kan prioriteras i förhållande till varandra (se t.ex. Archard och Skivenes 2009; Sommer et al. 2011).

Med ett allt för snävt fokus inriktat mot samspelet inom familjen och ett okritiskt

förhållningssätt till barnkonventionens värdegrund är det svårt att tänka om och förstå föräldra-barn relationen i en vidare och mer komplex mening. Därtill menar Ramaekers och Suissa (2011: 198) att vi med ett allt för ensidigt fokus förlorar möjligheten att utforska "values, normative judgements, ethical deliberation and discussion of philosophical ideas about human being and acting (...) that is essential to articulating and understanding what it means to be a parent". En sådan reflektion och etisk diskussion menar vi också skulle kunna innehålla frågor om barnkonventionens värdegrund och maktrelationen mellan vuxna och barn i vårt samhälle. Diskussioner av sådan karaktär skulle med all sannolikhet erbjuda föräldrar en möjlighet att fördjupa sin förståelse av de komplexa normer och värderingar som barnkonventionen

vilar på, men också ge dem tillfälle att pröva barnkonventionens grundläggande antaganden mot sina egna erfarenheter och sitt eget livssammanhang. Vi anser att detta skulle vara en möjlig utgångspunkt för föräldrar och barn att tillsammans utforska barnkonventionens andemening. Det är förstås möjligt att denna typ av samtal redan förs mellan ledare och föräldrar när de genomför de olika programmen och kurserna, men vikten av att diskutera dessa frågor skulle bli tydligare om också de olika föräldrastödtexterna behandlade dem. Detta skulle inte bara ligga i linje med den nationella strategin för föräldrastöd och strategin för förverkligandet av barnkonventionen, utan kan förhoppningsvis också vara en hjälp för föräldrar och barn som varje dag samspelar i de mest skiftande sammanhang.

Noter

¹ I praktiken verkar begreppen föräldrastöd, föräldrautbildning, program och kurs användas på olika sätt. Ibland för att beskriva ett mer generellt fenomen och andra gånger när det talas om mer konkreta verksamheter. Föräldrautbildning har tidigare varit ett etablerat begrepp men då detta ansågs aningen föråldrat, och att det riskerade att uppfattas som "anvisande och pekfingerbetonad verksamhet", föreslogs istället begreppet "stöd i föräldraskapet" (SOU 1997: 161:45). I denna text använder vi, i likhet med den nationella strategin, begreppen föräldrastöd och föräldrastödsprogram.

² Family lab bygger på Juuls (2008) bok *Ditt kompetenta barn* (se referenslistan).

Referenser

- Archard, D. och Skivenes, M. 2009. Balancing a child's best interests and a child's views. *The International Journal of Children's Rights* 17: 1–21.
- Arné, E. och Tellgren, B. 2006. *Barns syn på vuxna: Att komma nära barns perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.
- Barnombudsmannen. 2009. *Betänkande (SOU 2008:31) Föräldrastöd – en vinst för alla: Nationell strategi för samhällets stöd och hjälp för föräldrar i deras föräldraskap*. [Dnr. 9.1:0156/09]. Stockholm: Barnombudsmannen. Hämtad december 2013 från www.barnombudsmannen.se
- Bergström, H. och Roll Bennet, P. 2012. "Jag är inte diktator – jag är också mamma.": Om föräldrastöd och föräldraansvar kring barns fetma och övervikt. *Barn* 4: 41–56.
- Eilard, A. och Tallberg Broman, I. 2011. Barn – och barndomsforskning: Några inledande begrepp och centrala teman. I: I. Tallberg Broman, red. *Skola och barndom: Normering, demokratisering, individualisering*. Malmö: Gleerups.

- Englundh, E. 2008. *Folkrätt för barn som pedagogiskt åtagande: Statligt ansvar – regionalt lärande?* Diss., Stockholms universitet.
- Föräldrabalk (1949: 381). Hämtad januari 2013 från <http://www.riksdagen.se>.
- Frost, N. 2011. *Rethinking Children and Families: The Relationship between Childhood Families and the State*. New York: Continuum.
- Halldén, G. 2007. Barndomssociologi och möjligheten av ett psykosocialt perspektiv. I: G. Halldén, red. *Den moderna barndomen*. Stockholm: Carlssons.
- Hägglund, S. 2009. Barn, rättigheter och medborgarskap: några tankar om medborgarskap som status och som praktik. I: A-M. Markström, M. Simonsson, I. Söderlind och E. Änggård, red. *Barn, barndom och föräldraskap*. Stockholm: Carlssons.
- Hägglund, H. och Thelander, N. 2008. Vad har barns rättigheter med högre utbildning att göra? I: *Vad har barns rättigheter med högre utbildning att göra? Dokumentation av Konferens i Örebro 6 November 2007*. Örebro: Barnrättsakademien.
- Ingólfssdóttir, J.G., Traustadóttir, R., Egilson, S.T., och Goodley, D. 2012. Thinking relationally: disability, families and cultural-historical activity theory *Barn 4*: 13–24.
- James, A., Jenks, C. och Prout, A. 1998. *Theorizing Childhood*. Cambridge: Polity Press.
- James, A. och Prout, A., red. 1997. *Constructing and Reconstructing Childhood: Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood*. [2nd ed.]. London: Routledge Falmer.
- Johnny, L. 2006. Reconceptualising childhood: Children's rights and youth participation in schools. *International Educational Journal 7*: 17–25.
- Lindgren, A-L. och Halldén, G. 2001. Individuella rättigheter; autonomi och beroende. Olika synsätt på barn i relation till FN:s barnkonvention. *Utbildning och Demokrati: Tidskrift för Didaktik och Utbildningspolitik 10*: 65–79. Hämtad februari 2013 från http://www.oru.se/Extern/Forskning/Forskningsmiljoer/HumUS/Utbildning_och_Demokrati/Tidskriften/2001/Nr%202_2001_pdf/Lindgren%20och%20Halld%C3%A9n.pdf
- Näsman, E. 2004. Barn, barndom och barns rätt. I: I. Olsen, red. *Barns makt*. Uppsala: Lustus.
- Olsson, I., Flygare, K. och Roll-Pettersson, L. 2012. Stöd och belastning – föräldrars erfarenheter av personlig assistans till barn med autism och utvecklingsstörning. *Barn 4*: 25–42.
- Olsson, J. och Widding, U. 2010. Barnets rättigheter – högkolans skyldighet: Barnkonventionen i olika utbildningskontexter. I: E. Lindenius, red. *Undervisning på tvären: Student- och lärar erfarenheter. Konferensrapport. Den Nionde Universitetspedagogiska Konferensen, 25–26 februari 2009*. Umeå: Umeå universitet.
- Pramling Samuelsson, I., Sommer, D. och Hundeide, K. 2011. *Barnperspektiv och barnens perspektiv i teori och praktik*. Stockholm: Liber.
- Qvarsell, B. 2009. Barnkultur för barnets bästa: om barns delaktighet i en samhällelig gemenskap. I: A-M. Markström, M. Simonsson, I. Söderlind och E. Änggård, red. *Barn, barndom och föräldraskap*. Stockholm: Carlssons.
- Ramaekers, S. och Suissa, J. 2011. Parents as "educators": languages of education, pedagogy and "parenting". *Ethics and Education 6*: 197–212.
- Regeringens proposition 1997/98:182. *Strategi för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige*. Stockholm: Socialdepartementet.
- Regeringens proposition 2009/10:232. *Strategi för att stärka barns rättigheter i Sverige*. Stockholm: Socialdepartementet.
- Regeringskansliet. 2011. *Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige: informationsmaterial*. Stockholm: Socialdepartementet.

- Reynert, D., Bouverne-de Bie, M. och Vandeveld, S. 2009. A review of children's rights literature since the adaptation of the United Nations convention on the rights of the child. *Childhood* 16: 518–534.
- Ribbens McCarthy, J., Edwards, R. och Gillies, V. 2000. Moral tales of the child and the adult: Narratives of contemporary family lives under changing circumstances. *Sociology* 34: 785–803.
- Schiratzki, J. 2010. *Barnrättens grunder* (4:e. rev. uppl.). Lund: Studentlitteratur.
- Socialdepartementet. 2009. *Nationell strategi för ett utvecklat föräldrastöd: En vinst för alla*. Stockholm: Socialdepartementet.
- Sommer, D., Pramling Samuelsson, I., och Hundeide, K. 2011. *Barnperspektiv och barnens perspektiv i teori och praktik*. Stockholm: Liber.
- SOU 1997:161. *Stöd i föräldraskapet*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.
- SOU 2001:72. *Barnmisshandel – Att förebygga och åtgärda*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.
- SOU 2008: 131. *Föräldrastöd – en vinst för alla: Nationell strategi för samhällets stöd och hjälp för föräldrar i deras föräldraskap*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.
- Stern, R. 2006. *The child's right to participation: Reality or rhetoric?* Diss., Uppsala universitet.
- Stoltz, P. 2011. Barnkonventionen och ansvarsfördelningen. I: I. Tallberg Broman. Red. *Skola och barndom: Normering, demokratisering, individualisering*. Malmö: Gleerups.
- Tallberg Broman, I., red. 2011. *Skola och barndom: Normering, demokratisering, individualisering*. Malmö: Gleerups.
- Utrikesdepartementet. 2006. *Konventionen om barnets rättigheter*. Stockholm: Utrikesdepartementet.
- Vandenbroeck, M. och Bouverne-De Bie, M. 2006. Children's agency and educational norms: a tensed negotiation. *Childhood* 13: 127–147.
- Widén, P. 2009. Kvalitativ textanalys. I: A. Fejes och R. Thornberg, red. *Handbok i kvalitativ analys*. Stockholm: Liber.

Föräldrastödtexterna

- Cunningham, C. E. u.å. *COPE: The Community Parent Education Program: Arbetsbok*. Malmö: Barnpsykiatriska kliniken i Malmö.
- Forster, M. 2008. *Familjeverkstan: Ett filmbaserat studiematerial om föräldraskap. Föräldramaterial*. Stockholm: Statens folkhälsoinstitut, Preventionscentrum Stockholms stad.
- Juul, J. 2008. *Ditt kompetenta barn: på väg mot nya värderingar för familjen*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Kimber, B. och Molgaard, V. 2009. *Älskade, förbannade tonåring: så får du kontakt med din tonåring: Forskning och föräldraverktyg*. Stockholm: Natur & kultur.
- Popkin, M. H. 1993. *Aktivt föräldraskap: Kursbok. Förskolebarn och skolbarn*. Södertälje: Active Parenting i Sverige.
- Sherefay, S. 2002. *Barnen i våra hjärtan: Studiematerial. För att stärka föräldrarnas roll i det mångkulturella Sverige*. Stockholm: Rädda barnen, Integrationsförvaltningen i Stockholms stad och Sherefay.

Johanna Olsson, Pedagogiska institutionen, Umeå universitet, SE-901 87 Umeå, Sverige

E-mail: johanna.olsson@pedag.umu.se

Ulrika Widding, Pedagogiska institutionen, Umeå universitet, SE-901 87 Umeå, Sverige

E-mail: ulrika.widding@pedag.umu.se

R

Contributions of Disability Studies and Childhood Studies to Understanding the Construction of “Normality” and “Disability” in Day-Care Settings

Karianne Franck

In this paper¹, normality and disability are viewed as constructed phenomena, meaning that neither concept is viewed as pre-given or pre-determined, but rather as part of social processes in day-care settings. Constructions of normality and disability are questioned in terms of what could, or should, be considered a normal child or a disabled child.

As part of my PhD study (Franck 2014) I interviewed several staff members who reflected on normality and deviance among day-care children. The issue of normality can create a dilemma for day-care staff since they should both embrace diversity and ensure equal opportunities within the educational system. A day-care staff member’s statement illustrates this: “But what – I ask myself this question every day – what is normal then? Are we supposed to make like, like, ideal children who are all alike?” Dilemmas on how to understand children are also apparent in Norwegian national documents. Day-care staff members are in some ways torn. On the one hand they face increased demand to document and evaluate children’s development, skills, and abilities as a means to ensure equality in future school-outcomes. On the other hand, day-care centres need to maintain focus on the intrinsic value of

childhood and celebrate diversity among children (Franck 2014). Exploring ways of understanding constructions of normality and disability thus intends to shed light on possible approaches for understanding central practices and perspectives operating within the day-care setting.

In an attempt to outline contributions from Disability studies and Childhood studies I will in this paper delimit and direct focus towards a few key areas in each respective academic field. Firstly this paper outlines a couple of well-established perspectives within Childhood studies regarding children as competent actors and criticizing a notion of a normal developing child. I will illustrate how discussions on these matters contribute to further understanding of constructions of normality in day-care settings. Thereafter I will comment on childhood studies contribution to understanding constructions of disability in terms of including disabled children’s voices in research, but also how this may trouble the notion of the competent child.

The second part of this paper points to central elements within the field of Disability studies and connects these to the day-care setting. First, I illustrate how perspectives from the social model of disability contribute with a focus on disabling barriers as a way

to understand constructions of disability in day-care settings. Next, I explore how a post-structural inspired perspective directs attention towards the notion of impairment; revealing ways of exploring constructions of impairment in the day-care setting. Next I will comment briefly on how Disability studies have engaged with the concept of normality, and what this may contribute with in relation to the day-care field.

Bringing these fields together is a daunting task, however they have several commonalities and at the end of this paper I will outline a few central points that could inspire further discussions.

Before starting I wish to apologize for the manner in which complex issues have been simplified, and how certain elements of interest may have been neglected. Despite this, this paper could serve as an introduction to complex issues within quite large and multifaceted academic fields.

Childhood studies and constructions of “normality”

Childhood studies was established as an interdisciplinary field in the early 1980s (Jenks 1982; James and Prout 1997; James, Jenks and Prout 1998). It could be called a counter-paradigm as it challenged dominant understandings of children and childhood. Scholars in the field argued against traditional developmental psychology and definitions of children and childhood as natural and universal phenomena. Childhood studies perceives children and childhood as socially constructed, emphasizing how the character, interpretations, and practices of childhood varies significantly in history and between cultures (James and Prout 1997; James and James 2004).

Criticizing “normality” perceived as normal development

The field in particular criticized the notion of a normally developing child as established within traditional developmental psychology (Jenks 1992; Prout 2005). Andre Turmel (2008) illustrates how the notion of a normally developing child was constructed in history by the emergence of medicine, psychology, and statistics. Others, such as Allison James (2004) criticized the manner in which the unique development of a child becomes measured against that of a generalized child. Influenced by the work of Michel Foucault (1982, 1999) and Nicolas Rose (1990), one could argue that age and developmental standards are ways to govern children’s diversity. Age, for instance, is a key conceptual device that makes it possible to establish norms and standards despite the enormous variations among children (Rose 1990). A focus on children and childhood as socially constructed provides a critical stance from which to challenge and deconstruct established norms and standards for what is considered a “normal child” and a “normal childhood.”

The notion of ‘normal development’ in terms of ages and stages and developmental milestones has been criticized from several academic disciplines, including psychology itself (cf. Burman 1994; Henriques et al. 1998; Burman 2012). Nevertheless, developmentalism still has a strong position within common sense thinking and the conceptualization of children and childhood in day-care settings (Dahlberg, Moss and Pence 1999). A quite typical way of describing children’s conduct is for example: “The play that is evolving now is the type of play that should perhaps have been there a year ago.” (day-care staff member, personal communication, in Franck 2014). In Norway and beyond children are in the day-care set-

ting monitored and evaluated in terms of their development and capabilities. There is a widespread use of tests and mapping devices from which day-care staff members assess and document children's normal development (Østrem et al. 2009; Kunnskapsdepartementet 2011), which further illustrates how children are compared, ranked, and documented in regards to standards of normality.

Contribution to understanding “-normality” in day-care settings

The critical perspective outlined above redirects attention away from ways of discovering children's abilities or disabilities and towards examining norms and values on which evaluations are based on. As children and childhood are perceived as socially constructed, the research directs attention to the practices and processes in which these constructions take place. Challenging the notion of a normally developing child can stimulate an exploration of assumptions and constructions of normality in the day-care setting (cf. Nilsen 2003; Franck 2014) as well as an exploration of the norms, values, and taken-for-granted understandings within the institutional context of the day-care.

In the Nordic countries, researchers such as Anne Trine Kjørholt (2004, 2005), Randi Dyblie Nilsen (2000, 2008), Eva Gulløv (2012), Ann-Mari Markström (2005, 2009), Maarit Alasuutari and Karila (2010), Alasuutari and Markström (2011) (to mention but a few) have examined how the normative day-care child is produced and reproduced within the day-care setting. For instance Alasuutari and Markström (2011) examined how certain expectations and norms are reproduced and constructed in parent-teacher conferences in day-cares. Their study illustrates how an institutional order and generational practice produces and enables a

particular kind of child and normality in children. Light is shed on how children are assessed against norms and values related to peer-relations, independence, but also conformity to adult guidance. Other scholars such as Thomas Ellegaard (2004) and Jan Kampmann (2004) point out that in Nordic day-care centres, children are expected to be self-governed, independent, and competent. Their writings point to how the notion of competence is not unproblematic, which is a central discussion within Childhood studies.

Discussing “normality” perceived as competent subjects

Childhood studies scholars have argued for a perspective that acknowledges children as competent subjects with agency, in contrast to future-oriented perspectives that render children incompetent, passive, vulnerable, and dependent (James and Prout 1997). Viewing children as competent has given possibilities for new ways of understanding children and it has also inspired scholars to include children's own voices and perspectives in research.

However, portraying children as competent autonomous subjects also implies certain limitations and a particular way of understanding children and childhood (Brembeck, Johansson and Kampmann 2004; Vandenbroeck and Bie 2006; Gilliam, Bundgaard and Gulløv 2007). The emphasis on autonomy, competence, and independence can be seen as indicating a valorization of independence over interdependence and competence over incompetence. As pointed out by Nick Lee (1999), bringing children into sociological focus in their own right has afforded children characteristics that were previously assumed to be exclusive to adults, thus preserving “the privilege of the complete and the mature over the incom-

plete and immature” (Lee 1999: 458). Following, discussions within Childhood studies have come to include and emphasize fluidity and shifting positions of competence. Anne Trine Kjørholt (2005), among others, has argued for a relational perspective as both children and adults move between different and shifting positions of dependency and independence, competence and incompetence in different contexts.

Contributions to understanding “normality” in day-care settings

Questioning the notion of a competent child may contribute and encourage an understanding of children and adults that includes an awareness of shifting relations and positions. This enables exploration of the fluidity and contextual aspects of abilities and competences (and norms for evaluating such abilities and competences). Emphasizing the relational and contextual nature of competences and abilities may provide further understanding of how “normality” in the day-care setting is constructed in specific contexts and in relation to negotiable and shifting positions of in/competence and in/abilities. A critical perspective and discussion within Childhood studies and beyond can as such redirect the focus of inquiry away from determining children’s competences, and toward a focus on social interaction and context.

Such critical perspectives challenge the common assumption underlying evaluations of children’s normal development that individuals have inherent skills that we can objectively measure. Discussions by authors such as Sirrka Komulainen (2005) question how communication can be viewed as a skill. In particular, how it is treated as a skill that can be measured according to developmental milestones? What about interaction and context in which the communication oc-

curs? Geographer Louis Holt also questions how learning is perceived as individual development and not a social dialogue (2004a).

Research conducted with disabled children may further ignite discussions regarding competence, skills, and abilities. I will elaborate on this in the next section commenting on how Childhood studies offers perspectives for understanding constructions of disability in the day-care setting.

Childhood studies and constructions of “disability”

In an attempt to outline contributions from Childhood studies in regards to constructions of disability, I found a striking absence regarding disability in Childhood studies literature. The aforementioned critical stance towards traditional developmental psychology does however also focus on the norms and values against which some children become defined as lagging behind, deficient, and lacking. Nevertheless, “disability” is a somewhat neglected area in Childhood studies, and research on disabled children is far too seldom published within mainstream Childhood studies (Stalker et al. 2012).

Despite the neglect to theorize and include disabled children, Childhood studies’ influence on other academic fields can be regarded as an important contribution towards understanding disability. A strong emphasis on children’s voices and everyday experiences has encouraged research from other fields to include voices and perspectives of disabled children. In this regard, Childhood studies and Disability studies has been brought together by scholars such as Daniel Goodley and Katherine Runswick-Cole (2010, 2013), John Davis and Nick Watson (2000, 2002) (to mention a few).

In terms of constructing disability in the day-care setting, a study that included chil-

dren's perspectives was done by Borgunn Ytterhus (2002). She explored how day-care children categorize differences by including perspectives from both what she calls "different children" and "most children." Her study shows how children construct their own set of categories and further how these categories are not ascribed to particular individuals – rather children could wander between categories from one situation to another. In some way, this way of categorizing resembles the previous mentioned discussion on competence as relational and varying depending on context.

As mentioned above, studies with disabled children have in some instances further ignited discussions of competence. The limitations and dilemmas related to children as competent beings become especially relevant when research includes disabled children's voices. As pointed out by Kay Tisdall (2012) and Sirkka Komulainen (2007), a voice commonly implies the property of a rational, competent individual, capable of speaking for herself or himself. The concept of voices could be understood as comprehensible verbal utterances, and as such the concept of children's voices risks excluding children who communicate little or not at all through speech (Komulainen in Tisdall 2012). Further, Tisdall (2012) illustrates how children's rights to be heard in other areas such as family law depend on their ability to articulate themselves consistently, clear, and definite. As such, not every child is considered competent and not all children's voices are acknowledged. This brings into question if the very goal to establish children as competent actually excludes some children who do not live up to expectations of competence. Perhaps defining children as having the presumed properties of adults (as competent, independent) is not the best solution for acknowledging children. Instead of

thinking in such binary terms as people being competent or incompetent, one should perhaps recognize that these are not individual properties or characteristics located within an individual, but rather distributed between people and dependent on relations and situations.

However, the conceptual divide between disability and impairment left the issue of impairment un-theorized as a biological given.

Childhood studies has as such both contributed with a perspective that encourages research that includes disabled children's voices, and so facilitated new ways of understanding "disability" in the day-care setting as constructed by children. At the same time, including disabled children's voices has heightened awareness around ideas of children (and others) being identified as competent or in-competent. These issues can also be connected to discussions within Disability studies on notions of abilities and disabilities. While I will comment on this connection, I will first introduce a few other influential perspectives within Disability studies.

Disability studies and constructions of "disability"

Disability studies were also established as a counter-movement to previous dominant understandings. From the 1970s and early 80s intellectual and political groups challenged the then dominant medical definition of disability as an individual's biological condition, often portrayed as an individual tragedy (Shakespeare 2006). Academics within Disability studies redirected focus to structures and social barriers of society

(e.g. Oliver 1990). There are several branches or models within the field of disability studies; however one of the more influential has been the social model of disability (Oliver 1990). In particular the conceptual divide between disability and impairment has been effective as a political project that allowed for important issues to be addressed (Shakespeare 2006; Barnes and Mercer 2010). These concepts were divided and defined as:

- Disability: social barriers and oppression of people with impairments
- Impairment: functional limitation within the individual caused by physical, mental, or sensory impairment.

This conceptual divide made it possible to explore disability as a social construction with a focus on social barriers and oppression of people with impairments. What is known as the Nordic or relational model of disability made a similar shift, and defined disability as a gap or mismatch between an individual's abilities and demands set by society and the environment (Tøssebro 2004).

Contribution to understanding "disability" in day-care setting

In regards to constructions of disability within the day-care setting, these aforementioned models or perspectives focus on day-care institutions' structural barriers and discriminant factors. In particular:

1: Material and structural barriers. For example a day-care centre only accessible by stairs would be disabling for a child in wheel-chair. In Norwegian legislations such a focus has led to demands of universal access in day-care institutions (Framework Plan for Kindergartens 2011).

2: Social barriers. Problems faced by disabled children are not necessarily produced by their impairment, but rather they are the "outcomes of social relations, cultural representations and the behaviour of adults" (Shakespeare and Watson 1998: 22).

Scholars such as Mark Priestley (1998), and Tom Shakespeare and Nick Watson (1998) have been forerunners in challenging views of disabled children as pathetic, invalid, dependent, and incapable. They have also shed light on how normalizing practices may reproduce negative images of disabled children. As such, Disability studies provides a perspective for understanding how disability becomes constructed by society and social relations. Together with political movements, these perspectives have had an impact on legislations and rights for disabled people in many countries.

However, the conceptual divide between disability and impairment left the issue of impairment un-theorized as a biological given. Within the previous conceptual divide, social constructions of disability became a construct on top of a taken-for-granted and individualized notion of impairment.

There is no neutral description of impairment – our understanding and representations always include historical, political, and cultural elements.

In policies and practices this becomes evident – rights of and possibilities for disabled people are still tied to medical and psychological diagnoses, which indicates that the problem of disability is within the body or mind of an individual. As demonstrated by Dan Goodley and Katherine Runswick-Cole (2011), social policy in England still relies on definitions of special educational needs that locate a deficit or problem within a child. In

a similar manner, Norwegian policy refers to special educational needs for children below school age in regards to the individual child's presumed normal development and skills compared to other children the same age. As such it is still the individual child who is seen as deficit, lacking, or flawed in some way. And as mentioned, the day-care is seen as a good place for discovering these presumed deficiencies and flaws (Mørland 2008; St.Meld.41 2008–2009).

In sum, the increased attention towards society's discriminating structures has on the one hand shed light on structural, material, and social barriers for inclusion, but it has *not* illuminated how some differences and variations among children end up being perceived and defined as deviant, deficient, or a biological flaw. I will now turn to post-structural inspired perspectives within Disability studies as a way to further understand constructions of disability *and* impairment.

Disability studies and constructions of impairment

A post-structural perspective defines impairment as a social and discursive construction (Hughes and Paterson 1997; Goodley 2010), thus re-framing the medical conceptualization of impairment as a biological given. As stated by Dan Goodley: "impairment is social not the product of isolated individual pathologies" (2001: 225). The words we use and discourses we deploy to represent impairment are socially and culturally determined (Shakespeare and Watson 2001). Discourse is a key theoretical concept in this regard, which can be described as a system of representation that defines what is accepted as knowledge and what makes sense to say and do in relation to a specific topic (Hall 2001). Defining im-

pairment as a discursive product does not negate the existence of materiality or body, however, it implies that we cannot represent it neutrally. The language, words, and concepts we use to represent and understand impairment are part of discourses, and construct what we set out to describe. There is no neutral description of impairment – our understanding and representations always include historical, political, and cultural elements. In other words, with a post-structural perspective there is an attempt to overcome the commonly upheld distinction between the social and the biological, or the nature-culture divide, as the social and the biological are perceived as fused.

Recognizing that impairment cannot be neutrally described makes it possible to critically examine social representations of impairments and to critically question and deconstruct medical and psychiatric or psychological labels and diagnoses. This is all the more important given the rise in numbers of impairment labels in childhood. ADHD is for instance a diagnose surrounded by heated debates (e.g. Timimi 2004, 2005; Graham 2008), and some have also questioned whether Asperger syndrome constitutes an actual impairment and disorder as opposed to a neurological difference (Molloy and Vasil 2002). Hence, questions are raised not about whether differences exist, but rather about how differences among people – when labelled – are imbued with meanings and values. And following, on what basis and in what way are some characteristics and differences singled out and perceived as undesirable?

Destabilizing the notion of impairment as a biological fact can be tied to further discussions on the concept of identity and the self. Scholars within Disability studies argued that both identity and self should be

understood as shifting, fluid, and dependent on context and social relations (Davis 2002; Shildrick 2012). The emphasis on fluidity rejects a unitary, rational, and stable conception of identity, and challenges dichotomies. As such it problematizes further the seemingly taken-for-granted and self-evident aspects of categories such as disabled, impaired, or non-disabled. This perspective can be related in some ways to the manner in which some scholars in Childhood studies question the idea of competence as an individual skill or ability.

Contribution to understanding “impairment” in the day-care setting

Post-structural perspectives open up a space in which social processes and discursive practices can be explored.

In my study, day-care staff members would at times wonder whether a child’s conduct was caused by disorders such as ADHD or autism. Day-care staff would express concern for what they perceived as problematic conduct as coming from inside the child, potentially constituting a disability/impairment – akin to medical understandings of disability/impairment as an individual characteristic. The problem is represented as an inherent physiological or psychological flaw or unwanted characteristic. Based on a medical perspective the day-care staff members’ descriptions of possible ADHD or autism could be seen as an attempt to discover a potential truth or fact about the child in need of further examination. The aforementioned social model of disability could invite an understanding of how a child with such a diagnosis becomes treated and whether or not he or she faces social barriers at day-care. While the post-structural perspective illuminates how day-care staff members’ evaluations and descriptions are part of discourses that also

construct what they set out to describe. Their descriptions are not understood as neutral, but as situated in a certain context, and as such these contexts, relations, and interactions are explored – not the individual child as an object. The post-structural perspective allows for an inquiry of how certain differences among children are enacted and come into being as deficiencies or flaws. In other words, how disability and impairment are constructed in a specific setting.

This also opens up the possibility to understand a child in a different manner. Seeing impairment no longer as a representation of facts but part of discourses and social processes allows for new understandings and ways of representing people. It enables a focus on how people – including children – position themselves and others in various situations, relations, and context.

Disability studies and constructions of “normality”

Disability studies also engages with the concept of normality, as disability and impairment are constructed against norms and standards of what is perceived as normal. At the same time, normality is constructed in terms of what it is considered abnormal.

Scholars within Disability studies such as Lennard Davis (1997) have argued for attention to shift towards deconstructing normality. Fiona Campbell (2009) scrutinized the “ableist norms” against which disabled people are defined. As Davis states: “I do this because the ‘problem’ is not the person with disabilities; the problem is the way that normalcy is constructed to create the ‘problem’ of the disabled person” (Davis 1997: 3). Further Davis (1997) illustrates that the concept of normal and normality as we know it today is a configuration that arose in a particular historical moment.

Historical perspectives can often illustrate how ways of thinking are social and cultural constructs. And with such a critical perspective a possibility to question our assumptions is opened up. To be reflexive about one's own assumptions is crucial in the day-care setting since adults as mentioned continuously evaluate children's development and capabilities. Questioning assumptions does not only relate to normality, but also to disabilities. As Davis and Watson state "Those who are to assess competency in others should first be reflexive about their own prejudices. Moreover, they should question the appropriateness of the criteria by which they judge competency" (2000: 217–218). This is highly relevant for the day-care setting, seeing how normality and what constitutes a normal child is in my experience often left silent as taken-for-granted, tacit knowledge (Franck 2013). Moreover, a focus on normality may change the manner in which children are perceived. In my study I experienced that discussions about children changed when redirecting focus away from how a child was perceived as deviating towards explicitly discussing what the staff considered "normal". When turning the tables so to speak, the issue of normality produced conversations about diversity and positive aspects of children's differences, redirecting attention to diversity in children and how children should be allowed to be different (Franck 2013).

Discussions on disability and normality have parallels to the aforementioned discussion in Childhood studies and explore how certain norms and values (re)produce expectations of normality in day-care children. In the following and final part of this paper I will comment on a few ways to bring the perspectives of Childhood studies and Disability studies together.

Bringing the fields together

There are some prominent scholars who have brought together perspectives from Childhood studies and Disability studies in their writings, including Dan Goodley, Katherine Runswick-Cole, John Davis, Nick Watson and Louis Holt. In particular, valuing children's voices, experiences, and perspectives is increasingly acknowledged within both fields and has contributed to new understandings of children, normality, and disability.

In addition, both fields were established by challenging dominant understandings of each respective field introducing elements of social construction. Childhood studies scholars argued that children and childhood should be seen as socially constructed, and Disability studies with the social model in the forefront established disability as socially constructed in contrast to impairment. Childhood studies scholars' main critique was directed at traditional developmental psychology for imposing universal standards and for perceiving children as passive, incompetent, and unfinished human becomings (James and Prout 1997). Disability studies on the other hand challenged what is known as a medical model of disability, which has become naturalized as common sense in western societies (Holt 2004b). One can trace clear parallels between perspectives of normal development and a medical definition of disability – both traditional developmental psychology and a medical perspective on disability locate abilities or disabilities and competences or incompetence as inherent individual qualities that can be measured, assessed, and labelled.

Since the establishments, both respective fields can be said to have matured and their discussions developed. In particular

the fields have included perspectives and discussions that challenge a stable notion of identity, ability, and competence. Both fields could be said to recognize the complexity in children's identities. There are authors within both fields who have challenged the divide between the social and the biological or the nature/culture divide (e.g. Prout 2005; Shildrick 2012). However such debates seem to have gained more grounds in the field of Disability studies than in Childhood studies. In many respects Childhood studies could in my opinion engage more with the epistemological stance of children's bodies and physicality. As such the on-going and at

times seemingly heated debates within Disability studies are an inspiration. Disability studies on the other hand have as mentioned a few key scholars who engage with Childhood studies' perspectives, however disabled children are in general a neglected group in research. It seems timely to encourage scholars from both fields to include disabled children in their research in a manner that takes notice of the theoretical challenges and discussions on the notions of disability and impairment, as well as to critically question constructions of both normative and non-normative conceptualizations of children and childhood.

Note

¹ Slightly amended paper based on trial lecture with the topic: "What are the respective contributions of Disability studies and Childhood Studies to understanding the construction of 'normality' and 'disability' in day-care settings? How can these two perspectives inform each other and be brought together?" Doctoral defence 31 January 2014, at Norwegian Centre for Child Research, NTNU.

References

- Alasuutari, M. and K. Karila. 2010. Framing the picture of the child. *Children & Society* 24(2): 100–111.
- Alasuutari, M. and A. M. Markström 2011. The Making of the Ordinary Child in Preschool. *Scandinavian Journal of Educational Research* 55(5): 517–535.
- Barnes, C. and G. Mercer 2010. *Exploring Disability: A Sociological Introduction*. Cambridge: Polity Press.
- Brembeck, H., B. Johansson and J. Kampmann 2004. *Beyond the Competent Child: Exploring Contemporary Childhoods in the Nordic Welfare Societies*. Fredriksberg: Roskilde University Press.
- Burman, E. 1994. *Deconstructing Developmental Psychology*. London: Routledge.
- Burman, E. 2012. Deconstructing neoliberal childhood: Towards a feminist antipsychological approach. *Childhood* 19(4): 423–438.
- Campbell, F. K. 2009. *Contours of Ableism: The Production of Disability and Aabledness*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Dahlberg, G., P. Moss, and A.R. Pence 1999. *Beyond Quality in Early Childhood Education and Care: Postmodern Perspectives*. London: Falmer Press.
- Davis, J. and N. Watson 2000. Disabled children's rights in every day life: Problematising notions of competency and promoting self-empowerment. *The International Journal of Children's Rights* 8(3): 211–228.
- Davis, J. and N. Watson 2002. Countering stereotypes of disability: Disabled children and resistance. In: M. S. Corker and T. Shakespeare, eds. *Disability/Postmodernity: Embodying Disability Theory*. London: Continuum.

- Davis, L. J. 1997. Constructing normalcy. In: L.J. Davis, ed. *The Disability Studies Reader*. New York: Routledge.
- Davis, L. J. 2002. *Bending over Backwards: Disability, Dismodernism, and other Difficult Positions*. New York: New York University Press.
- Ellegaard, T. 2004. Self-governance and incompetence: Teachers' construction of the competent child. In: B. Johansson, H. Brembeck and J. Kampmann, eds. *Beyond the Competent Child*. Fredriksberg: Roskilde University Press.
- Foucault, M. 1982. The subject and power. *Critical Inquiry* 8(4): 777–795.
- Foucault, M. 1999. *Diskursens orden: tiltredelsesforelesning holdt ved Collège de France 2. desember 1970*. Oslo: Spartacus.
- Framework Plan for the content and tasks of kindergartens. 2011. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Franck, K. 2013. Normality and deviance in Norwegian day-care institutions. *Childhoods Today* 7(1): 1–19.
- Franck, K. 2014. *Constructions of Children in-between Normality and Deviance in Norwegian Day-Care Centres*. Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet. (PhD thesis)
- Gilliam, L., H. Bundgaard and E. Gulløv. 2007. Fra kompetencesyn til kompetencekrav. *Dansk pædagogisk tidsskrift* 55(1): 24–33.
- Goodley, D. 2001. Learning difficulties, the social model of disability and impairment: challenging epistemologies. *Disability & Society* 16(2): 207–231.
- Goodley, D. 2010. *Disability Studies: An Interdisciplinary Introduction*. Los Angeles: Sage Publications Ltd.
- Goodley, D. and K. Runswick-Cole 2013. The body as disability and possibility: theorizing the “leaking, lacking and excessive” bodies of disabled children. *Scandinavian Journal of Disability Research* 15(1): 1–19.
- Goodley, D. and K. Runswick-Cole 2010. Emancipating play: dis/abled children, development and deconstruction. *Disability & Society* 25(4): 499–512.
- Goodley, D. and K. Runswick-Cole 2011. Problematizing policy: conceptions of “child”, “disabled” and “parents” in social policy in England. *International Journal of Inclusive Education* 15(1): 71–85.
- Graham, L. J. 2008. From ABCs to ADHD: the role of schooling in the construction of behaviour disorder and production of disorderly objects. *International Journal of Inclusive Education* 12(1): 7–33.
- Gulløv, E. 2012. Kindergartens in Denmark – Reflections on continuity and change. In: A.T. Kjørholt and J. Qvortrup, eds. *The Modern Child and the Flexible Labour Market. Early Childhood Education and Care*: 90–107. Basingstoke: Palgrave MacMillan.
- Hall, S. 2001. Foucault: Power, knowledge and discourse. In: M. Wetherell, S. Taylor and S. J. Yates, eds. *Discourse Theory and Practice: A Reader*. London: Sage.
- Henriques, J., W. Hollway, C. Urwin, C. Venn and V. Walkerdine. 1998. *Changing the Subject: Psychology, Social Regulation and Subjectivity*. London: Routledge.
- Holt, L. 2004a. Childhood disability and ability:(dis) ableist geographies of mainstream primary schools. *Disability Studies Quarterly* 24(3).
- Holt, L. 2004b. Children with mind–body differences: performing disability in primary school classrooms. *Children's Geographies* 2(2): 219–236.
- Hughes, B. and K. Paterson 1997. The social model of disability and the disappearing body: Towards a sociology of impairment. *Disability & Society* 12(3): 325–340.
- James, A. 2004. The Standardized child: Issues of openness, objectivity and agency in promoting childhood health. In: N. Rapport, ed. *Democracy, Science and the “Open Society”: A European Legacy?* NJ: Transaction.

- James, A. and A. L. James 2004. *Constructing Childhood: Theory, Policy, and Social Practice*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- James, A., C. Jenks and A. Prout 1998. *Theorizing Childhood*. Cambridge: Polity Press.
- James, A. and A. Prout 1997. *Constructing and Reconstructing Childhood: Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood*. London: Falmer Press.
- Jenks, C. 1982. Introduction: constituting the child. In: C. Jenks, ed. *The Sociology of Childhood. Essential Readings*. London: Batsford Academic and Educational Ltd.
- Jenks, C. 1992. *The Sociology of Childhood: Essential Readings*. Brookfield, Vt.: Gregg Revivals.
- Kampmann, J. 2004. Societalization of childhood: New opportunities? New demands. In: Johansson, J. Kampmann and H. Brembeck, eds. *Beyond the Competent Child: Exploring Contemporary Childhoods in the Nordic Welfare Societies*. Fredriksberg: Roskilde University Press.
- Kjørholt, A. T. 2004. *Childhood as a Social and Symbolic Space: Discourses on Children as Social Participants in Society*. PhD thesis. Trondheim: Norwegian University of Science and Technology.
- Kjørholt, A. T. 2005. The competent child and the "right to be oneself": reflections on children as fellow citizens in an early childhood centre. In: A. Clark, A. T. Kjørholt and P. Moss, eds. *Beyond Listening: Children's Perspectives on Early Childhood Services*. Bristol: The Policy Press.
- Komulainen, S. 2005. The contextuality of children's communication difficulties in specialist practice: a sociological account. *Child Care in Practice* 11(3): 357–374.
- Komulainen, S. 2007. The ambiguity of the child's "voice" in social research. *Childhood* 14(1): 11–28.
- Kunnskapsdepartementet [2011]. *Vurdering av verktøy som brukes til å kartlegge barns språk i norske barnehager. Rapport fra Ekspertutvalg nedsatt av Kunnskapsdepartementet. 2010/2011*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Lee, N. 1999. The challenge of childhood distributions of childhood's ambiguity in adult institutions. *Childhood* 6(4): 455–474.
- Markström, A.-M. 2005. *Förskolan som normaliseringspraktik: en etnografisk studie*. PhD thesis. Linköping: Linköping Universitet.
- Markström, A.-M. 2009. The Parent-Teacher Conference in the Swedish Preschool: a study of an ongoing process as a "pocket of local order". *Contemporary Issues in Early Childhood* 10(2): 122–132.
- Molloy, H. and L. Vasil 2002. The social construction of Asperger syndrome: The pathologising of difference? *Disability & Society* 17(6): 659–669.
- Mørland, B. 2008. *Temahefte om barn med nedsatt funksjonsevne i barnehagen*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Nilsen, R. D. 2000. *Livet i barnehagen: en etnografisk studie av sosialiseringprosessen*. PhD thesis. Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, NTNU.
- Nilsen, R. D. 2003. Barn og kvinner, barndom og kjønn: En barneforskners blikk på to forskningsfelt. *Kvinneforskning* 27: 94–115.
- Nilsen, R. D. 2008. Children in nature: cultural ideas and social practices in Norway. In: A. James and A.L. James, eds. *European Childhoods: Cultures, Politics and Childhoods in Europe*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Oliver, M. 1990. *The Politics of Disablement*. Palgrave Macmillan.
- Priestley, M. 1998. Childhood disability and disabled childhoods. *Childhood* 5(2): 207.
- Prout, A. 2005. *The Future of Childhood: Towards the Interdisciplinary Study of Children*. London: RoutledgeFalmer.
- Rose, N. 1990. *Governing the Soul: The Shaping of the Private Self*. London: Routledge.

- Shakespeare, T. 2006. *Disability Rights and Wrongs*. London, Routledge.
- Shakespeare, T. and N. Watson 1998. Theoretical perspectives on research with disabled children. In: C. Robinson and K. Stalker, eds. *Growing up with Disability*. London: Jessica Kingsley.
- Shakespeare, T. and N. Watson 2001. The social model of disability: an outdated ideology? *Research in Social Science and Disability* 2: 9–28.
- Shildrick, M. 2012. Critical disability studies: rethinking the conventions for the age of postmodernity. In: N. Watson, A. Roulstone and C. Thomas, eds. *Routledge Handbook of Disability Studies*. London, Routledge.
- St.Meld.41 2008–2009. Stortingsmelding nr. 41. Kvalitet i barnehagen. Oslo: Kunnskapsdepartement.
- Stalker, K., Abbott, D., Beresford, B., Carpenter, J., McConkey, R. and Watson, N. 2012. Researching the lives of disabled children and young people. *Children & Society* 26: 173–180.
- Timimi, S. 2004. A critique of the international consensus statement on ADHD. *Clinical Child and Family Psychology Review* 7(1): 59–63.
- Timimi, S. 2005. *Naughty Boys: Anti-Social Behavior, ADHD, and the Role of Culture*. New York: Palgrave Macmillan.
- Tisdall, E. K. M. 2012. The challenge and challenging of childhood studies? Learning from disability studies and research with disabled children. *Children & Society* 26(3): 181–191.
- Turmel, A. 2008. *A Historical Sociology of Childhood: Developmental Thinking, Categorization and Graphic Visualization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tøssebro, J. 2004. Introduction to the special issue: Understanding disability. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 6(1): 3–7.
- Vandenbroeck, M. and M. B. D. Bie 2006. Children's agency and educational norms. *Childhood* 13(1): 127–143.
- Ytterhus, B. 2002. *Sosialt samvær mellom barn: inklusjon og eksklusjon i barnehagen*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Østrem, S., H. Bjar, L.I.R. Føsker, H.D. Hogsnes, T.T. Jansen, S. Nordtømme and K.R. Tholin. 2009. *Alle teller mer: en evaluering av hvordan Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver blir innført, brukt og erfart*. Tønsberg: Høgskolen i Vestfold.

Karianne Franck: Dronning Mauds Minne Høgskole for barnehagelærerutdanning. Thrond Nergaards veg 7, NO-7044 Trondheim, Norge
E-mail: Karianne.Franck@dmmh.no

Om forfatterne

Katja Haahkola Christensen, cand.scient.anth., er nyutdannet antropolog fra Institut for Antropologi ved Københavns Universitet. Artikkelen hennes inngår i kandidatavhandlingen hennes. I avhandlingen har Haahkola Christensen kombinert to av de faglige interesseområdene hennes, barn og unge samt familie- og slektskap.

Karianne Franck er førsteamanuensis ved Dronning Mauds Minne Høgskole. Hun er utdannet sosialantropolog og har doktorgrad i tverrfaglig barneforskning fra Norsk senter for barneforskning, NTNU. Doktorgradsavhandlingen hennes "Constructions of children in-between normality and deviance in Norwegian day-care centres" retter et kritisk blikk mot barnehage-landskapet og annerledesgjøring av barn i norske barnehager. Avhandlingen tar utgangspunkt i nyere barndomssosiologi og poststrukturalistiske retninger i funksjonshemmingsforskning.

Erika Lundby er doktor i sosialt arbeid ved Linnéuniversitetet. Forskningen hennes fokuserer på hvordan barns sosiale liv med jevnaldrende påvirkes av deres forbruk og tilgang til økonomiske ressurser. Blant de sentrale publikasjonene hennes er: Lundby, E. "If you have money, you can be kinder to them": possessions and economic resources in children's peer groups. *Young Consumers: Insight and Ideas for Responsible Marketers* (2012) og Lundby, E. Consumer research on tweens: putting the pieces together. *Young Consumers: Insight and Ideas for Responsible Marketers* (2011).

Johanna Olsson er universitetsadjunkt ved Umeå universitet. Hennes forskningsinteresse er dels FNs konvensjon om barnets rettigheter og hvordan den kommer til uttrykk i forskjellige sammenhenger, og dels foreldrestøtte og hvordan foreldre forholder seg til normer og verdier om foreldreskap. Blant Olssons publikasjoner er: Olsson, J. og Widding, U.: *Barnets rättigheter – Högkolans skyldighet: Barnkonventionen i olika utbildningskontexter*. (Konferanse-rapport, Umeå universitet. 2010).

Ulrika Widding er universitetslektor ved Umeå universitet. Hennes forskningsinteresse er dels FNs konvensjon om barnets rettigheter og hvordan den kommer til uttrykk i forskjellige sammenhenger, og dels foreldrestøtte og hvordan foreldre forholder seg til normer og verdier om foreldreskap. Blant Widdings publikasjoner er: Widding, U. Transform your child's behaviour now: Parent education as self-help culture and life-long learning. *Contemporary Issues in Early Childhood* (2011) og Widding, U.: Problematic parents and the community parent education: Representations of social class, ethnicity and gender. *Journal of Feminist Family Therapy* (2011).

Synspunkter, dialog, debatt, bokanmeldelser

Maren Bak och Kerstin von Brömssen, red.:
Barndom och migration
Umeå: Boréa 2013, 364 s.
ISBN: 978-91-89140-82-0

Anmeldt av: Jonathan Josefsson
Linköpings Universitet
Tema Barn
SE-581 83 Linköping, Sverige
jonathan.josefsson@liu.se

De senaste åren har internationell migrationsforskning alltmer kommit att uppmärksamma barns upplevelser och erfarenheter av migration. I antologin *Barndom och migration* har redaktörerna Maren Bak (sociolog) och Kerstin von Brömssen (religionsvetare) med bakgrund från barnomsforskning, samlat 13 nordiska forskare inom samhällsvetenskap och humaniora för att sätta fokus på barndom, vardagsliv och migration i nordiska länder.

Antologin är så vitt jag känner till den första bredare sammanställningen av nordisk forskning på detta område vilket gör den särskilt viktig och intressant. Som läsare erbjuds vi här en mycket god möjlighet att överblicka vilka frågor, discipliner, teorier, metoder och analyser som är med och formerar fältet och kunskapandet av barn och migration idag. I det följande kommer jag att beskriva några genomgående teman i antologin för att därefter ge utrymme för ett par reflektioner om boken som helhet.

I ett inledande kapitel beskriver redaktören Maren Bak bokens övergripande tema. Hon tecknar en bild av ett nytt forskningsfält om barndom och migration på framväxt och placerar detta i ett historiskt och vetenskap-

ligt sammanhang. Med inspiration från bland annat barndomsociologin och i kölvattnet från Barnkonventionens antagande 1989 menar hon att vi de senaste åren kan se en *begynnande barndomsvändning* inom migrationsforskningen med ett växande intresse för barn som individuella rättighetsbärare med agens och kompetens. De barndomar som utforskas i boken har gemensamt att de är en "del i en process av förflyttningar" (s. 24) och "skapas av barn som själva är migranter eller barn till migranter i samspel med de strukturer som de nordiska länderna sätter upp" (ibid).

I de följande fyra kapitlen återfinns ett gemensamt tema om hur de nordiska asylsystemen på olika sätt skapar möjligheter och begränsningar för asylsökande barn och deras rättigheter. Här diskuterar Anna Lundberg hur tjänstemän på migrationsverket många gånger saknar möjligheter till den reflexion och dialog som krävs för att rättssäkra asylutredningar och för att barnets bästa ska få ett reellt genomslag. Kathrine Vitus och Hilde Lidén analyserar med utgångspunkt i post-marxistisk teori hur asylsökande barn i Danmark i första hand positioneras som *asylsökande* där barnperspektivet är marginellt eller helt frånvarande. I Norge blir asylsökande barn istället positionerade som i första hand *barn* och tillskrivs därmed också universella villkor, rättigheter och plikter i egenskap av att vara just barn. I Olga Kesselmanns studie ägnas uppmärksamhet åt hur språket och tolkningen i utredningssamtal många gånger blir ett hinder för barnens rätt att bli hörda på grund av brister i handläggarnas intervjuteknik och tolkarnas återgivning av hand-

läggarnas frågor. *Ulla Björnberg* pekar i sitt bidrag, precis som *Kesselman* och *Lundberg*, på den avgörande betydelse bemötandet från myndighetspersoner kan få för asylsökande barns och familjers hälsa och välbefinnande.

I *Berit Bergs* och *Hilde Lidéns* respektive kapitel kan vi urskilja ett tema om hur migration och migrerade familjers möte med norska myndigheter synliggör och utmanar kulturella föreställningar och nationella rättsliga ramar. *Bergs* kapitel handlar om informations- och kommunikationsproblem som kan uppstå mellan norska migrantbarn med funktionshinder, deras familjer och tjänstemän. *Lidén* å sin sida lyfter fram ett antal norska fall där barn mot sin vilja har lämnats utomlands hos släktingar vilket väcker nya frågor om nationella familjepraktiker och familjerättsliga principer.

Ett återkommande tema i antologins sista fem kapitel är barns erfarenheter och vardagsliv i hemmet, på gruppboenden, i skolan och i relation till lokalsamhället. *Birgitte Romme Larsens* diskuterar i sin etnografiska studie av invandrarfamiljer i mindre samhällen på den danska landsbygden hur bemästrandet av bestämda kroppstekniker som att simma och cykla spelar en viktig roll i en gemensam strävan mot att bli en samhällsmedlem.

I *Kristina Gustafssons*, *Ingrid Fioretos* och *Eva Norströms* studie av ensamkommande unga i Sverige liksom i *Kristina Alstams* studie om trångboddhetens vardag för barn med migrationsbakgrund möter vi barns erfarenheter av marginalisering i samhället. *Gustafsson et al.* lyfter fram barnens erfarenheter av att inte kunna visa vem man är, vem man vill bli eller att inte anses kapabel att fatta rätt beslut. *Alstam* synliggör i sitt kapitel en spänning mellan de barn som trots svårigheter i boendesituationen visar på kraftfull kompetens och de mest utsatta bar-

nen vilkas agens begränsas så till den grad att tysthet och passivitet blir de enda möjliga strategierna för att hantera vardagen.

Betydelsen av språk och kommunikation för socialisation är ett centralt tema i de två avslutande kapitlen. I *Lutine de Wal Pastoors* studie av den norska skolans fritidsverksamhet *Skolefri*, riktas särskilt intresse mot samspel, lek och betydelsen av minoritetsbarnens språk och sociala kompetens för att kunna leka tillsammans med etniskt norska barn. Språket och kulturella skillnader blir här ett hinder för lyckad integration. Detta kan ställas i kontrast mot *Loyal Kasselias Wiltgrens* etnografiska studie om hur flerspråkighet används som resurs på en högstadieskola i Stockholm. Hon menar att ambitionen att hjälpa barn med invandrarbakgrund att tillägna sig svenskkunskaper har gjort att många tidigare studier har fokuserat på ungdomars bristande språkkunskaper istället för att se hur deras språkkunskaper används och utnyttjas.

Efter att ha umgåtts med denna antologi under ett par veckor kan jag konstatera att redaktörerna har lyckats väl med sin ambition. Att ge en övergripande bild av nordisk forskning om barndom och migration. Antologin har ett brett anslag men "nordiskt" har i sammanhanget begränsats till studier från Danmark, Norge och Sverige. Här hade till exempel Finländsk forskning om barndom och migration varit intressant ur ett jämförande perspektiv. En baksida med det breda anslaget är att antologin stundtals känns utan tydlig riktning. Jag saknar till exempel här en uppdelning av antologin i avgränsade och tematiserade delar som vägleder läsaren och bygger upp en gemensam idé om hur bidragen hör samman och skiljer sig åt.

Vid en närmare läsning och jämförelse av bidragen i antologin börjar också nyanser, särdrag och spänningar träda fram. Dessa handlar till exempel om hur olika

teoretiska, metodologiska och analytiska anslag i olika kontexter också får konsekvenser för resultaten och bilderna av barn i migration. Ta till exempel Birgitte Romme Larsens studie (s. 227 ff) som tecknar en ljus bild av flyktingbarns möte med lokalsamhället på den danska landsbygden där social inkludering, medskapande och nära tillitsrelationer karaktäriserar barnens skolvardag. Studien kan ställas i kontrast mot Lutine De Wal Pastoors studie (s. 316 ff) om *skolefri* i Oslo som istället tecknar en mer problematisk bild där minoritetslevers interaktion med majoritetslever karaktäriseras av social exkludering och åtskillnad på grund av minoritetslevernans "bristande kompetens i norska språket samt norska samspelekloder och regler för lek". De två nyss nämnda studierna kan vidare sättas i relation till Vitus och Lidéns studie (s. 98) om hur asylsökande barn i Norge och Danmark positioneras i asylopolitiska diskurser. I Danmark positioneras de i första hand som *asylsökande* och till skillnad från vad som lyfts fram i Larsens danska studie exkluderas de från en mängd sammanhang som danska barn vanligtvis ingår i. I Norge positioneras barnen istället i första hand som *barn* med universella rättigheter och, till skillnad från De Wal Pastoors norska studie, ges de chansen att i större utsträckning utvecklas med andra barn inom mer normaliserade ramar. Det är först när dessa studier sätts i ett nära sammanhang, som i en sådan här antologi, som det blir tydligt hur skilda kontexter, diskurser och forskningsperspektiv också skapar olika bilder av barn och dess livsvillkor.

Sammanfattningsvis kan sägas att denna antologi är ett viktigt och intressant bidrag till ett växande fält om barndom och migration. Antologins bidrag visar på en bredd inom fältet men pekar också på vikten av att fortsätta en kritisk diskussion om nya

relevanta forskningsfrågor för framtiden och med vilka teorier, metoder och analytiska perspektiv dessa ska utforskas.

Karoff, H.S.: *Om leg. Legens medier, praktikker og stemninger*
København: Akademisk Forlag 2013, 152 s.
ISBN: 9788750043935

Anmeldt av: Kirsten Elisa Petersen
Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU)
Aarhus Universitet, Danmark
kepe@dpu.dk

Denne bog handler om leg og legens betydning for børn. Med afsæt i 17 børn og deres familier har Karoff udforsket leg, dens stemninger, betydninger og praktikker. Med udgangspunkt i modernitetens forandringer, der skaber forandrede legebetingelser for børn, idet megen leg blandt børn nu foregår i institutioner, og ikke på gader og stræder, udforsker Karoff legen med fokus på børn som aktører i eget liv, dvs. som mennesker, der har meninger, oplevelser og erfaringer – og gennem deltagelse og udøvelse af leg skabes og deles meninger, oplevelser og erfaringer.

Forfatterens afsæt med undersøgelse af leg er, at vi alle fødes med lysten og evnen til at lege, og at vi gør dette primært med selve legen som formål, og altså ikke med fokus på læring, kreative ideer osv. Disse er ikke uvæsentlige, men anskues som biprodukter og er således ikke legens egentlige formål.

Det er således ikke alene legens funktion, der er i centrum, men derimod legen som en såkaldt almenmenneskelig aktivitet, en aktivitet som mennesket stræber efter og knytter an til, lige meget hvilke resultater der opnås. Med et filosofisk inspireret grundlag betoner Karoff, at leg er en måde

at være til i verden på og som noget, der fundamentalt definerer os som mennesker.

Bogen er inddelt i tre hovedkapitler, som samtidig følger forfatterens fokus og forståelse af leg. De tre kapitler knytter først an til de værktøjer, der tages i brug i legen, det være sig computerspil, bolde, mobiltelefoner, dukker osv. Dette betegner forfatteren som *legemedier*. Det andet kapitel fokuserer på *legepraksis*, der omfatter de handlinger og udøvelsesformer, som bruges, når legemedierne udfoldes. Tredje og sidste hovedkapitel sætter fokus på de stemninger, der optræder, når mennesket leger og er i samspil med verden.

I bogens første kapitel, der udforsker legemedier eller værktøjer til leg, betoner forfatteren meget relevant for vor moderne tid, at børns samvær foran computeren med forskellige spil også er leg. Kvaliteten af legesagerne skal således vurderes ud fra de faktiske situationer, hvor legen foregår, mere end hvorvidt det er det rette legetøj. Meningen med legemediet er, at det rækker ud over selve objektet og skabes gennem meningsstruktur, praksis og den, der leger.

I bogens andet hovedkapitel har forfatteren fokus på legepraksis – det at gøre og lave leg. Her er der således fokus på det, børnene gør med værktøjerne, når de laver leg. Gennem en lang række empiriske eksempler viser Karoff, hvorledes leg er en meningsproducerende aktivitet, der har selskabeligheden som samværsform, og hvor det, der opstår i legen med legemedierne, handler om samvær, dvs. udelukkende at være sammen om legen, og ikke noget, der ligger udenfor eller i fremtiden, men netop her og nu i forhandlinger om mening.

I bogens tredje og sidste hovedkapitel udfolder Karoff legestemningen – det at være i leg sammen med andre. Forfatteren betoner, at stemninger beskriver måder at

være til på sammen med andre. Når legen foregår, er barnet åbent for forskellige stemninger, der opstår undervejs i legen og fokuserer på selve øjeblikket, hvor legen foregår, forandrer sig og udvikler sig i mange forskellige retninger. En legestemning skabes i samværet gennem legemedierne og legepraksis og kan skabe en stemning af samhørighed og optagethed af nuet og øjeblikket.

Gennem de tre hovedkapitler veksler forfatteren mellem teoretiske overvejelser og empiriske fund, der viser, hvordan leg lever i bedste velgående blandt børn i det moderne og som et almenmenneskeligt livsfænomen. En vigtig pointe hos forfatteren er fortsat at opmuntre børn til leg uden at udelukke nogle aktiviteter, som voksne ikke umiddelbart finder meningsfulde eller de vil bestemme, hvad der er en god leg – ofte med fokus på, at børn skal lære noget. Leg er noget, der bestemmes af dem, der udøver den og skaber mening for netop dem, der er med i legen.

Det er en meget velskrevet og relevant bog, der både åbner for teoretiske forståelser af legens betydning, men som også er fint illustreret med gode eksempler på legepraksis blandt børn. Bogen vil især være relevant for dem, der arbejder med børn, både i daginstitution og skole, og kan medvirke til at sætte fokus på leg som meningskabende og som meningsfuldt for alle, både børn og voksne.

Willy Lichtwarck og Edgar Marthinsen, red.:
Det nye barnevernet
 Oslo: Universitetsforlaget 2013, 240 s.
 ISBN 9788215022369

Anmeldt av: Marit Ursin
 Norsk senter for barneforskning
 Norges teknisk-naturvitenskapelige
 universitet (NTNU)
 NO-7491 Trondheim, Norge
 marit.ursin@svt.ntnu.no

I antologien *Det nye barnevernet* setter forfatterne søkelys på samtidens barnevern i Norge, det vil si et barnevern som strever med å finne sin rolle i spenningsfeltet mellom et mer tradisjonelt barnevernsparadigme og et velferdssamfunn i rask endring. Endrede kjønnsrollemønstre, nye familieformer og immigrasjon er noen av utfordringene barnevernet møter. Ifølge forfatterne har det skjedd en gradvis endring fra det såkalte kjernebarnevernet til dagens "velferdsbarnevern". Dette har hatt konsekvenser for både ideologisk forankring og hverdagspraksis. Antall barnefamilier som mottar tiltak gjennom barnevernet er økende, og på landsbasis kommer i underkant av 10 % av barna inn under et eller flere barnevernstiltak i løpet av sine atten første leveår. En av hovedgrunnene til denne økningen er lovendringer på 1990-tallet og barnevernets nye mandat om å arbeide forebyggende. Dette innebærer at barnevernet fortsatt skal arbeide med mer tradisjonelle kjerneoppgaver som omhandler mishandling og omsorgssvikt, men i tillegg skal de også følge opp barnefamilier i risikozonen. Hvor omsorgsovertakelse var mer utbredt tidligere, har såkalte hjelpetiltak som økonomisk støtte, foreldreveiledning og overvåkning vært i sterk vekst de siste tiårene. Maktbalansen mellom barnevernet og biologiske foreldre er derfor

til en viss grad skjøvet fra tvang til samarbeid siden hjelpetiltakene er basert på frivillighet.

Forfatterne i boken er knyttet til et landsomfattende forskningsprosjekt «Det nye barnevernet» hvor de i utgangspunktet ønsket å undersøke hvorfor antall familier som blir klienter i barnevernstjenesten er økende. Boken er basert på data fra forskningsprosjektets første del, som inneholdt et større kartleggingsarbeid av 715 familier under tiltak i barnevernstjenesten, hvor en av foreldrene deltok i en surveyundersøkelse. Tanken var at spørsmålene skulle være bygd på barnevernets egen diskurs, men sett fra foreldrenes ståsted: «På denne måten har foreldrene "utredet" seg selv og sine barn etter mønstre fra barnevernet» (Marthinsen: 193). Tverrsnittundersøkelsen fokuserte dermed på foreldrenes levekår og livssituasjon, psykososiale byrder, vurderinger av egne barns fungering, og egne erfaringer med barnevernet, og ble supplert med data fra barnevernet. Gjennom å bruke prosjektets primærdata har analyseenheten vært både familie, foreldre, barn og tiltak, hvilket er mer fleksibelt enn å bruke eksisterende registerdata hos barnevernet og statistisk sentralbyrå.

I bokens forord understreker redaktørene at *Det nye barnevernet* ikke er en praksisbok for ansatte i barnevernet, men at formålet med boken i stedet er å øke innsikten i mangfoldet i dagens barnevernsarbeid og å skape et mer nyansert bilde på dagens brukere av barnevernet. I så måte lykkes forfatterne. Boken står i sterk kontrast til tabloide framstillinger som hovedsakelig fokuserer på misnøye og mistillit blant barneverns klienter, enten fra de biologiske foreldrenes side på grunn av tvangsvedtak om omsorgsovertakelse eller fra de voksne barnas side når slike vedtak

uteble. Gjennom ni kapitler av elleve bidragsyttere gir *Det nye barnevernet* et nyansert bilde av samtidens svært komplekse barnevernstjeneste. Belyst av innhentet data, drøfter forfatterne ulike aktuelle problemstillinger, deriblant hva som fører til klientskap, hvilke utfordringer dagens barnevern står overfor, hvilke tiltak som blir brukt, og hvordan samarbeid med andre offentlige etater fungerer. Gjennom eksempler får leseren et innblikk i den variasjon av saker barnevernsansatte behandler, samt det kontaktnett de samarbeider med, deriblant skoler, barnehager, helsestasjoner, politi, domstolen, Fylkesmannen og politikere.

Videre gir boken et godt og, ikke minst, oppdatert bilde på hvem brukerne av dagens barnevern er. Basert på prosjektets empiriske data og belyst av tidligere faglitteratur, retter forfatterne et kritisk blikk på hvordan de biologiske foreldrenes kjønn, etnisitet og sosio-økonomiske bakgrunn kan ha påvirkning på både utredelsesprosess og tiltaksbeslutninger. For eksempel viser forfatterne, og da spesielt Kojan (kapittel 3), hvordan ideer rundt middelklasse-normativitet kan klassifisere barn og familier fra lavere klasser som unormale, og hvordan middelklasseforeldre virker som å ha et sterkere forhandlingsgrunnlag i møtet med barnevernet. Et annet viktig funn er at det i mange saker er foreldrene som sliter, og at foreldrenes belastninger ikke samvarierer med barnas fungeringsnivå. Forfatterne advarer mot klientifisering av velfungerende barn, og oppfordrer barnevernsansatte til å vurdere hvem som skal være klienten samt å benytte seg av tverretattlig samarbeid for å hjelpe foreldre med psykososiale belastninger. Materialet presentert i boken viser også at flertallet av foreldrene uttrykker tillit til barnevernet og dets avgjørelser.

Gjennom kapitlene blir prosjektets kvantitative data brukt til å belyse viktige tema rundt dagens barnevernstjeneste. I noen kapitler benytter forfatterne seg også av en mer kvalitativ tilnærming til feltet, for eksempel gjennom å sitere svar på åpne spørsmål/kommentarfelt på surveyen. I tillegg benytter Collin-Hansen empiri fra en enquête for å vise hvordan tolv barnevernsledere vurderer ti korte bekymringsmeldinger (kapittel 8). Slike tilleggsdata gir et mer levende bilde av både foreldrenes og de barnevernsansattes refleksjoner og situasjonsdefinisjoner.

Til tross for at barnevernet arbeider etter prinsippet om barns beste, påpeker Marthinsen, Lichtwarck, Fauske og Clifford at barnevernet arbeider minimalt i dialog med barnet, og at hovedaktiviteten er overfor foreldrene (s. 33). Viktigheten av barnas perspektiv understrekes gjentatte ganger i boken, som for eksempel:

[V]i bør utvise forsiktighet når vi møter en barnevernssak i den betydningen at vi ikke bør trekke forhastede konklusjoner om verken foreldre eller barn, men sette oss godt inn i både forhistorien til og foreldrene og *barnas egen opplevelse og forståelse av det som er utfordringene i deres liv* (Marthinsen, Clifford, Fauske, Lichtwarck og Kojan: 69, min kursiv).

Samtidig blir brukermedvirkning og myndiggjørende praksis vektlagt som viktige verdier innenfor moderne sosialt arbeid, og barnevernstjenesten forventes å legge til rette for at både *barnet og dets foreldre deltar og engasjerer seg i sin egen endringsprosess*» (Johnsen: 130, min kursiv).

Til tross for at forfatterne er bevisste på viktigheten av å synliggjøre barnas stemmer i barnevernssaker, har de unngått de etiske utfordringene det innebærer å inkludere barna og ungdommene i de utvalgte familiene i forskningsprosjektet. Gjennom å henvende seg til den yngste generasjonen av brukere kunne prosjektet ha generert et enda rikere materiale og kanskje bedre besvart spørsmålene som stilles på bokomslaget "Hvem er brukerne av dagens barnevern, og får de den oppfølgingen de har behov for?" Det er lite rom for refleksjon rundt barnas perspektiv på familiesituasjonen, barnevernets rolle, og de tiltakene som er blitt satt ut i livet, og

betraktninger rundt disse metodiske valgene er også utelatt. I stedet gjenspeiler boken nettopp dette fokus på relasjonen mellom barnevernsansatte og foreldre som er tradisjonelt innen sosialt arbeid.

Basert hovedsakelig på nye kvantitative data gir boken *Det nye barnevernet* et godt bilde på norsk barnevernspraksis i dag, og er således et nødvendig bidrag til faglitteraturen. Å vise det enorme mangfoldet innen både barnevernsarbeid og blant barnevernsklinter er bokens sterkeste side. Boken er derfor essensiell for alle som berører tematikken enten gjennom studier, praksis, undervisning eller forskning.

Sammendrag av doktorgradsavhandlinger

Karianne Franck

Constructions of Children In-Between Normality and Deviance in Norwegian Day-Care Centres

Avhandling for graden philosophiae doctor (ph.d.) ved Norsk senter for barneforskning, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, NTNU, Trondheim. Disputas 31. januar 2014.

Denne avhandlingen er et bidrag til kritisk refleksjon rundt hvordan noen barn i norske barnehager blir konstruert som avvikende fra det som anses som normalt. Fokuset er på barn som barnehageansatte mistenker og er bekymret for kan ha særskilte behov eller en form for nedsatt funksjonsevne. I avhandlingen omtales barna som "in-between", – noe som sikter til barnas utydelige og uavklarte posisjon utenfor normalen. Avhandlingen retter et kritisk blikk mot hvordan barnehagelandskapet de siste årene har blitt preget av et økt fokus på kartlegging og evaluering av barns evner, forebygging og oppdagelse av særskilte behov. I den forbindelse reises spørsmål om hvordan og på hvilke grunnlag grenser trekkes mellom såkalte "normale" barn og "avvikende" barn i en barnehage-setting. Studiet er situert i nyere barndomssosiologi og trekker i tillegg på post-strukturelle perspektiv fra internasjonal funksjonshemmingsforskning. Basert på intervju med seksten barnehageansatte og kortere feltarbeid i fire barnehager analyseres de ansattes beskrivelser og refleksjoner omkring barn de er bekymret for. Fokuset er satt på hva slags forståelser og diskurser som gjenspeiles i de ansattes forklaringer på

hvorfor et barn mistenkes for å ha særskilte behov eller nedsatt funksjonsevne.

Avhandlingen består av tre artikler. Artikkel 1 viser hvordan barnehageansatte veksler mellom flere forståelser av barn og barndom. Første del illustrerer hvordan avvikskonstruksjoner av barn henger sammen med diskurs om utvikling og alder, og knyttes videre til kartleggingsverktøy utbredt i norske barnehager. Andre del fremhever de barnehageansatte sine kritiske refleksjoner omkring bruk av kartleggingsverktøy og hva som kan sies å være "normalt". Artikkel 2 utforsker hvordan noen barn ikke lever opp til ansattes forventninger i dagligdagse situasjoner i barnehagen. I analysen er evalueringer og beskrivelser av barn knyttet til en overordnet diskurs om "det kompetente barnet" i nordiske barnehager. Artikkel 3 fokuserer på hvordan barnehageansattes ord og uttrykk bidrar til å posisjonere noen barn som annerledes og avvikende fra resten av barnegruppen. Ved bruk av begrepet "kontinuum" diskuteres perspektiv på nedsatt funksjonsevne og grensene mellom hva som anses som normalt og avvikende.

Kontakt: Karianne Franck

E-mail: kfr@dmmh.no

Tonje Lauritzen

Barns hjem mellom to hushold. En sosiologisk studie av barns konstruksjon av hjem mellom to hushold

Avhandling for graden philosophiae doctor (ph.d.) ved Institutt for sosiologi og statsvitenskap, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, NTNU, Trondheim. Disputas 24. januar 2014.

I denne avhandlingen rettes søkelyset mot barns hverdagsliv når de har foreldre som bor i to hushold. 25 prosent av alle barn i Norge er registrert bosatt med bare en av foreldrene, og de fleste av disse har den andre forelderen i et annet hushold. Over de siste årene har det vært en økning i andelen barn som har samvær med den andre forelderen, og omfanget av samvær mellom barna og samværsforeldrene har økt. De ulike måtene samværet praktiseres på, har romlige konsekvenser som viser seg i organiseringen av barns hverdagsliv og har betydning for deres konstruksjon av hjem mellom to hushold.

Data er samlet inn gjennom kvalitative intervjuer med barn med foreldre i to hushold, mellom 8 og 14 år. I tillegg presenteres analysekapitlene med tabellanalyser fra en "barnefil" av Samvær- og bidragsundersøkelsen 2002 fra Statistisk sentralbyrå.

Den teoretiske tilnærmingen er hjem innenfor et hverdagslivsperspektiv, og studien er forankret i den tverrfaglige barne- og barndomsforskningen. Avhandlingen er en monografi og funnene presenteres i seks analysekapitler hvor forskjeller og likheter mellom foreldrenes to hushold synliggjøres i de tre første analysekapitlene, mens forbindelsene mellom husholdene er tema i de to neste kapitlene. Det siste analysekapitlet er et oppsummerende kapittel som tematiserer konstruksjon av hjem mellom to hushold.

I det første analysekapitlet er tema hvordan barna bruker foreldrenes boliger og det skilles mellom en posisjon som eier og som låner av husene. I det andre kapitlet er fokuset på familiene og hva barna gjør sammen med dem som bor i hvert av husholdene. Her varierer det hvorvidt barna fremstår som beboere eller gjester i foreldrenes hushold. Barnas sosiale nettverk i tilknytning til hvert av foreldrenes hushold tematiseres i det tredje kapitlet. Det kommer frem at alle har et nettverk knyttet til foreldrene, men det varierer hvorvidt barna har et stedsforankret nettverk i nærmiljøene i tilknytning til begge foreldrenes hushold.

I det fjerde analysekapitlet er temaet telefonkontakt mellom barn og foreldre og barn og venner, de ikke er sammen med. Når det gjelder foreldre bidrar kontakten til familietid selv om de ikke er sammen, mens kontakten med venner gir en form for egentid. Det femte kapitlet omhandler hvordan barn reiser og betydningen av reise måte for barns organisering av hverdagslivet. I det siste analysekapitlet fremkommer det at flere forhold som tid, sted og relasjoner spiller sammen på ulike måter i barns konstruksjon av hjem mellom to hushold.

Kontakt: Tonje Lauritzen

E-mail: tl@ostforsk.no

Publikasjoner fra Norsk senter for barneforskning



Rapportserien

- | | | |
|---------|---|----------|
| Nr. 1: | <i>Barnekulturens ytringsformer</i> (156 s) 1984 | utgått |
| Nr. 2: | <i>Barns fysiske miljø</i> (105 s) 1984 | kr. 10,- |
| Nr. 3: | Christian W. Beck: <i>Data om barn. Om indikatorer på barns levekår</i> (35 s) 1984 | utgått |
| Nr. 4: | <i>Barn og TV</i> (101 s) 1984 | utgått |
| Nr. 5: | Ivar A. Bjørgen (red.): <i>Lesning og lesevaner</i> (232 s) 1984 | utgått |
| Nr. 6: | <i>Barn og straff</i> (111 s) 1985 | utgått |
| Nr. 7: | <i>Barns oppfatning av alvorlig sykdom og død</i> (97 s) 1986 | utgått |
| Nr. 8: | <i>Barnespråk</i> (280 s) 1986 | utgått |
| Nr. 9: | Gunnar Gjengset: <i>Barns lesevaner</i> (80 s) 1986 | kr. 20,- |
| Nr. 10: | Ivar A. Bjørgen (red.): <i>Dysleksi: Synsvansker og informasjonsvansker</i> (107 s) 1986 | kr. 20,- |
| Nr. 11: | <i>Barn og idrett</i> (106 s) 1987 | utgått |
| Nr. 12: | Brit Bergreen: <i>Etter skoletid. En evaluering av tilbud og engasjement</i> (225 s) 1987 | kr. 30,- |
| Nr. 13: | <i>Barn og humor</i> (233 s) 1987 | utgått |
| Nr. 14: | Graham Clifford og Per Olav Tiller: <i>Barnevernet: Sosiale omgivelser, organisering og yrkesfunksjon</i> (48 s) 1988 | utgått |
| Nr. 15: | Sigurd Berentzen (red.): <i>Ethnographic Approaches to Children's Worlds and Peer Cultures</i> (463 s) 1989 | utgått |
| Nr. 16: | <i>Barnelitteratur</i> (106 s) 1989 | kr. 30,- |
| Nr. 17: | <i>Historical Perspectives on Childhood</i> (146 s) 1990 | kr. 50,- |
| Nr. 18: | Anne Trine Kjørholt, Tora Korsvold, Alfred Oftedal Telhaug: <i>Pedagogisk tilbud til 4-7-åringene i internasjonalt perspektiv</i> (128 s) 1990 | utgått |
| Nr. 19: | Ove Kr. Haugaløkken og Berit Bodvin: <i>Samarbeid og sosiale ferdigheter i seksårsgruppa</i> (240 s) 1990 | kr. 60,- |
| Nr. 20: | Tora Korsvold: <i>Synliggjøring av barnehagens innhold</i> (161 s) 1990 | kr. 50,- |
| Nr. 21: | Eli Åm: <i>Sesam for norske barn</i> (84 s) 1991 | kr. 50,- |
| Nr. 22: | <i>Barnelitteratur i mellomkrigstida</i> (158 s) 1991 | kr. 75,- |
| Nr. 23: | Svein Lorentzen: <i>Skolen som samfunnsmedisin</i> (105 s) 1991 | kr. 75,- |
| Nr. 24: | <i>Child Language Disorders</i> (238 s) 1991 | kr. 75,- |
| Nr. 25: | Turid Midjo: <i>Barn på krisesenter for mishandlede kvinner</i> (108 s) 1992 | kr. 75,- |
| Nr. 26: | Graham Clifford og Lisbeth Dalsnes: <i>Hjelpetjenesten - reform eller retrett? En evaluering av hjelpetjenesteprojektet i Saupstad bydel, Trondheim</i> (80 s) 1992 | kr. 75,- |
| Nr. 27: | Alfred Oftedal Telhaug og Terje Veimo: <i>Rektorledet oppvekstmiljø. En studie av forsøket "Grunnskolen under kommunal ledelse" i Saupstad bydel, Trondheim</i> 1991 (103 s) 1992 | kr. 75,- |

- Nr. 28: Ivar Selmer-Olsen (red.): *Barns kultur i et humanistisk og estetisk perspektiv. Rapport fra en forskerkonferanse i Bergen 8.-10.11.1991* (188 s) 1993 kr. 100,-
- Nr. 29: Anne Trine Kjørholt: *PRØV SELV - kulturprosjekt og visjoner om barndom* (128 s) 1993 kr.100,-
- Nr. 30: Hilde Lidén og Anne Øie: *Fritid på skolen. En evaluering av skolefritidsordninger* (60 s) 1993 utgått
- Nr. 31: Willy Lichtwarck: *Barnevernet - moralregulering eller serviceinstans? En studie av samarbeidsforhold i barnevernet* (73 s) 1993 kr. 75,-
- Nr. 32: Anne Trine Kjørholt: *Fire Nord PRØV SELV. Kulturprosjekt for barn i samiske oppvekstmiljø* (58 s) 1994 kr. 60,-
- Nr. 33: Graham Clifford, Bernt Olav Utgaard, Grethe Jørgensen og Kari Høyvik: *På leting etter hjelp. Kommunenes bruk av fylkeskommunale tjenester for barn og unge* (61 s) 1994 kr. 60,-
- Nr. 34: Hilde Lidén og Inger Marii Tronvoll: *Skolebarn i en forsøkskommune. Brukerperspektiv på skolefritidsordningen og skolens hjelpetjeneste* (100 s) 1994 kr. 75,-
- Nr. 35: Torill Tjellflaat og Edgar Marthinsen: *Catharina-senteret og Fosterhjemsringen. Evaluering av to tiltak for ungdom i barnevernet i Sør-Trøndelag fylke* (149 s) 1994 kr. 100,-
- Nr. 36: Einar Hanssen: *Mens vi skaper, skapes vi. Rapport om Kulturgiv-prosjektet* (80 s) 1995 kr. 60,-
- Nr. 37: Liv Kari Bondevik Tønnessen: *Erfaringer med 4-årig småskole* (101 s) 1995 kr. 100,-
- Nr. 38: Hilde Lidén og Elisabeth Lorange Brandt: *De frivillige organisasjonenes deltakelse i skolefritidsordningen* (100 s) 1995 kr. 100,-
- Nr. 39: Thore K. Karlsen og Per Egil Mjaavatn: *Barn og arbeidsledighet* (83 s) 1995 kr. 75,-
- Nr. 40: Turid Midjo: *Sammen om fosterhjemsarbeidet. Om hvordan fosterhjemsomsorgen kan videreutvikles* (38 s) 1995 kr. 40,-
- Nr. 41: *Nye studier i barnelitteratur. Artikkelsamling fra et arbeidsseminar* (190 s) 1995 kr.125,-
- Nr. 42: Graham Clifford, Edgar Marthinsen og Anne Sofie Samuelsen: *Hjelpetjenesten - en virksomhetsanalyse av Nardo distrikt i Trondheim* (95 s) 1996 kr. 100,-
- Nr. 43: Peder Haug: *Barnehage på skule. Evaluering av kjernetilbud og skulefritidsordning for 6-åringar* (227 s) 1996 kr. 140,-
- Nr. 44: Graham Clifford og Sissel Rolness: *På seminar med statsetatene. Evaluering av seminarvirksomhet om tverretattlig samarbeid i barnevern, gjennomført i 1993-95 i Sør-Trøndelag fylke* (53 s) 1996 kr. 50,-
- Nr. 45: Anne Trine Kjørholt: *Norsk barnepolitikk og barns aktive samfunnsdeltakelse. En kartlegging av offentlige prosjekter i perioden 1985-1995* (60 s) 1997 kr. 60,-
- Nr. 46: Turid Midjo og Kristen Wigen: *Barn, fysisk aktivitet og fysiske omgivelser* (76 s) 1997 kr. 100,-
- Nr. 47: Graham Clifford: *Egeninnsats og fellesskap. Beretninger fra aktive i frivillige organisasjoner og lag* (56 s) 1997 kr. 80,-
- Nr. 48: Hilde Lidén: *"Det er jo tross alt oss, elevene, det dreier seg om". Samarbeid mellom hjem og skole med fokus på barnet* (121 s) 1997 kr. 110,-
- Nr. 49: Frithjof Bringager og Herbjørg Hoholm Clifford: *Barn og unges dans* (94 s) 1997 kr. 90,-
- Nr. 50: Einar Hanssen: *Elever kan selv. Evaluering av Utviklingsprogram om skolemøtting* (126 s) 1998 utgått
- Nr. 51: Vebjørng Tingstad og Vidar Kvamstad: *Åpen barnehage. Kvinnecafé eller møteplass med barnet i sentrum?* (84 s) 1998 kr. 90,-

- Nr. 52: Hanne Wilhjelm: *Hvor har du vært? - Ingen steder. Miljøtilknyttede infrastrukturer og barns hverdagsliv. En kunnskapsoversikt* (104 s) 1999 kr. 125,-
- Nr. 53: Randi Dyblie Nilsen: *Fysisk aktivitet, helse og oppvekst* (94 s) 1999 kr. 125,-

Arbeidsrapporter

- Nrr. 1: Anne Trine Kjørholt: *PRØV SELV. En presentasjon av resultater fra 1988/89* (70 s) 1990 utgått
- Nr. 2: Alfred Oftedal Telhaug og Ove Kr. Haugaløkken: *Norsk skoleutvikling i internasjonalt perspektiv. Om kunnskapsmessige utfordringer, teorigrunnlag og forskningsoppgaver for et prosjekt* (86 s) 1989 utgått
- Nr. 3: Alfred Oftedal Telhaug, Alf Inge Wallum og Rolf Th. Tønnessen: *En ny skolepolitikk?* (147 s) 1990 kr. 70,-
- Nr. 4: Alfred Oftedal Telhaug og Terje Veimo: *Rektorledet oppvekstmiljø. En studie av forsøket "Grunnskolen under kommunal ledelse" i Saupstad bydel, Trondheim* (131 s) 1991 utgått
- Nr. 5: Turid Midjo: *Tanemprosjektet. Om oppvekstperspektiver og utvikling av barns oppvekstmiljø i et lokalsamfunn* (98 s) 1991 kr. 50,-
- Nr. 6: Turid Midjo: *Hjelpe- og støtteressurser til fosterhjem. Tilgjengelighet og fordelingsvirkninger* (92 s) 1989 kr. 50,-
- Nr. 7: Kersti Fjørstad og Jan Erik Ingebrigtsen: *Mens vi skaper...Kulturgiv's rapport nr. 2, del I* (18 s) 1992 kr. 20,-
- Nr. 8: Tora Korsvold: *Den profesjonsstyrte barndommen. Barnehagevirksomhet i 1970- og 80-årene* (260 s) 1992 kr. 100,-
- Nr. 9: Hilde Lidén og Ingrid Mohn: *Småskolebarns lek og skapende virksomhet innen skolefritidsordningene. En evaluering av tre skolefritidsordninger i Akershus fylke* (70 s) 1993 kr. 60,-
- Nr. 10: Kersti Fjørstad: *Mens vi skaper... Kulturgiv's rapport nr. 2, del II* (32 s) 1993 kr. 40,-
- Nr. 11: Inger Marii Tronvoll: *Samspilltrening som forebyggende barnevern. Evaluering av Romulsliprojektet* (28 s) 1993 kr. 40,-
- Nr. 12: Einar Hanssen: *Gatebarn på Sri Lanka* (120 s) 1993 kr. 70,-
- Nr. 13: Bjørn Arnesen: *Kultur til barn og unge: Tilbud og effekt* (65 s) 1993 kr. 50,-
- Nr. 14: Peder Haug: *Evaluering av "Fylkesplan for opplæring av barn, unge og voksne med særskilte behov" (Sør-Trøndelag)* (24 s) 1993 kr. 40,-
- Nr. 15: Bjørn Arnesen, Graham Clifford, Nina Ford og Sverre H. Utseth: *Barn, byråkrater og planer. Plandata om barn og unge - har vi behov for en database?* (30 s) 1994 kr. 40,-
- Nr. 16: Hilde Lidén: *Der ettåringer begynner på skolen. Ny organisasjonsmodell for skole, barnehage og skolefritid* (38 s) 1994 utgått
- Nr. 17: Herbjørg Hoholm Clifford: *Fela låter - dansen går. Et blick på første fase av prosjektet "Barn og unges dans" i Sogn og Fjordane* (15 s) 1994 kr. 25,-
- Nr. 18: Graham Clifford og Bernt Olav Utgaard: *Utredning om samarbeid mellom fylkeskommunale hjelpetjenester for barn og ungdom i Sør-Trøndelag fylke* (19 s) 1995 utgått
- Nr. 19: Graham Clifford og Gunn Helen Wikan: *Vekst og samhandling i klasserommet. Evaluering av et forsøksprosjekt i tre videregående skoler i Sør-Trøndelag* (26 s) 1995 kr. 30,-
- Nr. 20: Einar Hanssen og Miriam Frandsen: *Barne- og ungdomsteater i bydeler. Rapport om Prosjekt Bydelsteater i Trondheim* (36 s) 1995 kr. 35,-

- Nr. 21: Turid Midjo og Gunvor Risa: *Lesevaner og medievaner. Trekk ved 11 og 12-åringers hverdagsliv* (47 s) 1996 kr. 50,-
- Nr. 22: Tora Korsvold: *Reform 97 og samordning av et 9-årig og 10-årig skoleløp* (31 s) 1996 kr. 35,-
- Nr. 23: Inger Marii Tronvoll: *Samarbeid skole-hjem med vekt på jenters og gutters forståelse* (27 s) 1996 kr. 35,-
- Nr. 24: Louise Chawla og Per Olav Tiller: *Bybarns møte med bondegården. En studie av Voll 4H-gård* (43 s) 1996 kr. 45,-
- Nr. 25: Graham Clifford: *Ja takk, begge deler! En etterundersøkelse blant ungdom som har gjennomgått arbeidstrening ved Osloveien bo- og treningssenter i Trondheim* (34 s) 1996 kr. 40,-
- Nr. 26: Torill Tjelflaat, Frithjof Bringager og Einar Hanssen: *Kartlegging av ungdom og ungdomstiltak på Saupstad* (53 s) 1997 kr. 50,-
- Nr. 27: Hanne Wilhjelm: *Rikspolitiske retningslinjer for å styrke barn og unges interesser i planlegging. En gjennomgang av evalueringer og forskning* (31 s) 1997 kr. 30,-
- Nr. 28: Frithjof Bringager og Hilde Lidén: *Barndom i tid, rom og bilder. Rapport fra et dokumentasjonsprosjekt* (47 s) 1997 kr. 50,-
- Nr. 29: Frithjof Bringager: *Samarbeid om et helhetlig oppvekstmiljø. En rapport om prosjektet kulturforum i Nord-Trøndelag 1995-1997* (17 s) 1997 kr. 20,-
- Nr. 30: Sverre H. Utseth: *Kronisk syke barn. Stønadsforskjeller. Statistisk analyse av variasjoner i utbetalinger av grunn- og hjelpestønad til kronisk syke barn* (43 s) 1998 kr. 50,-
- Nr. 31: Hanne Wilhjelm: *Oppvekst i byen - en annengenerasjonsstudie. Norsk bidrag i studien Growing up in an Urbanizing World* (52 s) 1999 kr. 50,-
- Nr. 32: Inger Marii Tronvoll: *Samspill og likeverd. Hvordan barn med funksjonshemming og deres jevnaldrende møter dilemmaer omkring samhandling* (30 s) 2000 kr. 50,-

Diverse

- Karin Ekberg og Per Egil Mjaavatn, red. *Growing into a modern world* (3 bind, 1362 s) kr.150,-
- Children at Risk - Programme, Abstracts*. Sammendrag av foredragene fra den internasjonale konferansen i Bergen i 1992 kr. 50,-
- Anne Trine Kjørholt: *PRØV SELV - FIRE NORD PRØV SELV. En sammenfattende presentasjon av to kulturprosjekter* (28 s) 1993 kr. 20,-
- Småskolens rolle i et likestilt samfunn*. Litteraturliste med kommentarer (12 s) 1993 kr. 10,-
- Karin Ekberg og Per Egil Mjaavatn, red. *Children at Risk. Proceedings*. Bind I-II. (684 s) 1993 utgått
- Karin Ekberg og Per Egil Mjaavatn, red. *Children at Risk: Selected Papers* (484 s) 1993 kr. 100,-
- Einar Hanssen: *Barnehøringen "Barn og fremmedfrykt". Saupstad bydel, Trondheim. Evalueringsrapport* (19 s) 1994 kr. 10,-
- Eli Rø, Ingeborg Helgeland, Grethe Hoviosen og Edgar Marthinsen: *Barneverntjenestens arbeid med barn i fosterhjem*. Bind 1 og bind 2, 1994 kr. 300,-
- Gunn Imsen, Einar Skaalvik og Alfred Oftedal Telhaug, red.: *Frontlinjer i pedagogisk forskning. Rapport fra nasjonal fagkonferanse i pedagogikk* (273 s) 1995 kr. 140,-
- Edgar Marthinsen og Karin Ekberg, red.: *Nordisk symposium om forskning i sosialt arbeid. Et møte mellom forskning og praksis* (480 s) 1997 kr. 200,-
- Urban Childhood. Programme. Book of abstracts* (322 s) Sammendrag av foredragene fra den internasjonale konferansen i Trondheim 9.-12. juni 1997 kr. 150,-

- Inger Marii Tronvoll: *Barn, foreldre og de gode hjelpere. En studie av brukermedvirkning mellom familier med funksjonshemmede barn og hjelpere på kommunalt nivå* (207 s) 1999 kr. 100,-
- Randi Dyblie Nilssen: *Livet i barnehagen. En etnografisk studie av sosialiseringprosessen* (490 s) 2000. Dr.polit.-avhandling kr. 225,-
- Terje Christensen og Sharon Stephens, red.: *Children and Radiation. Selected Topics Raised at an International Conference* (217 s) 2000 kr. 150,-
- Ellen Aslaksen, Jorunn Spord Borgen og Anne Trine Kjørholt: *Den kulturelle skolesekken – forskning, utvikling og evaluering*. NIFU skriftserie nr. 21/2003. NIFU og NOSEB kr. 100,-
- Vebjørng Tingstad: *Children's chat on the net: A study of social encounters in two Norwegian chat rooms*. (219 s.) 2003 kr. 250,-
- Anne Trine Kjørholt: *Childhood as a social and symbolic space: Discourses on children as social participants in society*. (268 s.) 2004. Dr.polit.-avhandling kr. 200,-
- An-Magritt Jensen, Asher Ben-Arieh, Cinzia Conti, Dagmar Kutsar, Máire Nic Ghiolla Phádraig og Hanne Warming Nielsen, red. *Children's welfare in ageing Europe* (bind I og II, 833 s.) 2004 kr. 400,-
- Marit Holm Hopperstad, Line Hellem og Anne Trine Kjørholt. *Funksjonshemmede barn i barnehage. Kunnskapsstatus og forskningsutfordringer* (66 s.) 2005 kr. 100,-
- Minna Rantalaiho og Kirsten Helene Teige. *Social capital among young citizens. Report on knowledge and prospective research* (183 s.) 2006 kr. 150,-
- Gry Mette Dalseng Haugen. *Divorce and post-divorce family practice: the perspective of children and young people* (156 s.) 2007. Dr.polit.-avhandling kr. 200,-
- Tatek Abebe. *Ethiopian childhoods: a case study of the lives of orphans and working children* (184 s.) 2008. Ph.d.-avhandling kr. 200,-
- Seland, Monica. *Det moderne barn og den fleksible barnehagen. En etnografisk studie av barnehagens hverdagsliv i lys av nyere diskurser og kommunal virkelighet* (291 s.) 2009. Ph.d.-avhandling kr. 200,-
- Archambault, Josée. *Refugee children, citizenship and "the best interests" of the child. Experiencing settlement as new citizens in Norway* (176 s.). Ph.d.-avhandling kr. 200,-
- Bjerke, Håvard. *Barns perspektiver på samfunnsborgerskap. Kristiske refleksjoner om rettigheter, ansvar og deltakelse*. 2012. Doktoravhandling. kr. 200,-
- Hasle, Bente. *Kjærlighet og verdighet i tilfriskningsprosesser: Om foreldreskap når barn har en psykisk vanske* (362 s.) 2013. Ph.d.-avhandling. kr. 200,-
- Irata, Tadesse Jaleta. *Children and Oral Tradition among the Guji-Oromo in Southern Ethiopia* (234 s.) 2013. Ph.d.-avhandling. kr. 200,-
- Sandvik, Ninni. *Medvirkning og handlingskraft i småbarnspedagogiske praksiser: Horisontalt fremforhandlet innflytelse*. (188 s.) 2013. Dr.polit.avhandling. kr. 200,-
- Childhood* – Internasjonalt tidsskrift om barneforskning. 4 nummer pr. år. Sage, England
 Institusjoner (print og elektronisk) (2014) £640
 Enkeltpersoner (print) (2014) £20
- Barn* - Tidsskrift med nytt fra forskning om barn i Norden. Årsabonnement (4 nr. i 2014) kr. 325,-

Bestillinger sendes til: Norsk senter for barneforskning, NTNU, 7491 Trondheim, Norge
 Tlf.: +47 73 59 62 40, faks: + 47 73 59 62 39
 E-mail:noseb@svt.ntnu.no

